

Stenogrammid

XIII Riigikogu, V Istungjärk, täiskogu korraline istung

Neljapäev, 01.06.2017, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:09 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti inimarengu aruanne 2016/2017" arutelu

2. 14:20 Rahandusminister Sven Sesterile umbusalduse avaldamise arutamine

10:00 Istungi rakendamine

10:01 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud Riigikogu! Lugupeetud Vabariigi President! Auväärsed külalised! Riigikogu täiskogu V istungjärku 16. töönädala neljapäevane istung on avatud. Nüüd on aeg anda üle eelnõusid ja arupärimisi. Hanno Pevkur, palun!

10:01 Hanno Pevkur

Austatud istungi juhataja! Austatud Eesti Vabariigi president! Täna sel lastekaitsepäeval ei tahaks nii morni teemaga Riigikogu kõnepulti tulla, aga midagi ei ole teha. Võib-olla me räägimegi täna Eesti laste tulevikust. Eesti rahvastikust räägime ka täna kindlasti päris palju. Aga Eesti laste tuleviku üks osa on see, kas me elame riigina võlgu või mitte ja milline on Eesti riigi rahanduslik tulevik, milline tulevik meid ees ootab. Vaadates viimaste aegade arengut, on näha, et üks Vabariigi Valitsuse liige, kes peab vastutama Eesti rahanduse eest ega saa lähtuda ainult sellest, et tuleb täita koalitsiooni käsku, on hakanud tooma Riigikogu saali eelnõusid – valitsuse toel loomulikult –, mis lähevad vastuollu kehtivate seadustega. Nende tõttu me hakkame riigina elama võlgu, need nõrgestavad riigirahanduse seisu, Eesti riigi kestlikkust ja majandusarengu väljavaateid. Kui vaadata ka tänaseid lehti, siis Eesti Panga president, Vabariigi Presidendi majandusnõunik, mitmed ökonomistid, sh härra Nestor – stenogrammi huvides ütlen siiski, et SEB-i analüütik Mihkel Nestor – on öelnud, et eelarve tasakaal on midagi sellist, millest loobuda ei saa, ja et laenu ei tasu võtta. Pikemad seletused on seletuskirjas, aga mul on 45 rahvasaadiku nimel üle anda rahandusminister Sven Sesteri umbusaldamise avaldus.

10:03 Aseesimees Enn Eesmaa

Jaak Madison, palun!

10:04 Jaak Madison

Austatud Riigikogu aseesimees! Austatud president! Head kolleegid! Annan Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel üle Riigikogu otsuse eelnõu, mille sisu on ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele, peatamaks Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise piirilepingu ratifitseerimise protsess. Seletuskirjas oleme toonud välja, et lähtudes asjaolust, et Venemaa Föderatsioon on 2005. aastal sõlmitud piirilepingult oma allkirja tagasi võtnud, kuna ei nõustunud viitega Tartu rahulepingule ja Nõukogude okupatsioonile, seab praeguse piirilepingu ratifitseerimine kahtluse alla Tartu rahulepingu järjepidevuse. Peale selle legaliseerib see Venemaa Föderatsiooni jätkuva okupatsiooni Eesti Vabariigi aladel ja need maa-alad loovutatakse, ilma et Eesti saaks vähimatki kompensatsiooni. Lepingu ratifitseerimise peatamine looks võimaluse pidada Venemaa Föderatsiooniga läbirääkimisi, lähtudes Tartu rahulepingu jätkuvast kehtivusest. Loomulikult ootame väga suure huviga selle eelnõu menetlemist seoses muudatustega valitsuskoalitsiooni erakondade juhtimises ja esimeeste vahetusega. Praegune poliitiline olukord annab signaali, et on lootust uuele poliitilisele suunale ja tervele mõistusele. Aitäh!

10:05 Aseesimees Enn Eesmaa

Henn Põlluaas, palun!

10:06 Henn Põlluaas

Aitäh! Mul on au üle anda Riigikogu otsuse eelnõu, mille on esitanud rühm Riigikogu liikmeid eri fraktsioonidest –mina ise, Jaanus Karilaid, Igor Gräzin, Martin Helme jt, terve hulk rahvasaadikuid. Otsus puudutab Eesti Vabadussõjalaste Liidu ja sellega seotud isikute ning organisatsioonide rehabiliteerimist. 1934. aasta 12. märtsist kehtestati Eestis autoritaarne riigivõim, millele järgnesid ebaseaduslikud repressioonid nii eraisikute kui ka organisatsioonide vastu. Represseeritud isikutelt võeti nende seadusliku poliitilise tegevuse ja poliitiliste veendumuste pärast ebaseaduslikult ära vabadus, vara, sõjaväelised auastmed ja autasud, sõjaväelased ja ametnikud kaotasid töö, kohalike omavalitsuste volikogudesse valitud isikud oma kohad. Käesoleva otsuse eesmärk on leevendada 12. märtsist 1934 kuni 1940. aasta 17. juunini õigusvastaselt represseeritud isikutele tekitatud ülekohtu, rehabiliteerida vabadussõjalaste liit ning sellega seotud organisatsioonid ja isikud. Selle otsusega avaldab Riigikogu samas ka tunnustust kõigile vabadussõjas Eesti iseseisvuse eest võidelnud meestele ja naistele, heastab kunagise ülekohtu ning taastab represseeritute hea nime ja au. Aitäh!

10:07 Aseesimees Enn Eesmaa

Olen Riigikogu juhatuse nimel vastu võtnud ühe umbusaldusavalduse ja kaks eelnõu. Riigikogu juhatuse otsustab nende edasise menetluse vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele.

On edastada üks teade. Täna pärast täiskogu istungi lõppu toimub siin istungisaalis Rahvusooper Estonia sõprade toetusrühma asutamiskoosolek. Kokkukutsujaks on Laine Randjärv.

Austatud kolleegid, palun teeme kohaloleku kontrolli!

Kohaloleku kontroll

Istungist võtab osa 86 rahvasaadikut, puudub 15.

1. 10:09 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti inimarengu aruanne 2016/2017" arutelu

10:09 Aseesimees Enn Eesmaa

Tänane esimene päevakorrapunkt on põhiseaduskomisjoni ettepanekul olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti inimarengu aruanne 2016/2017" arutelu. Lubage mul enne selle päevakorrapunkti juurde asumist lühidalt tutvustada menetlemise korda. Kõigepealt on "Eesti inimarengu aruanne 2016/2017" peatoimetaja, Tartu Ülikooli professori Tiit Tammaru ettekanne kuni 20 minutit, millele järgnevad küsimused-vastused kuni 40 minutit. Seejärel teeb kuni 15-minutilise ettekande "Eesti inimarengu aruanne 2016/2017" artikli autor, Tallinna Ülikooli professor Ellu Saar. Ettekandele järgnevad küsimused-vastused kuni 25 minutit. Kolmandana teeb ettekande põhiseaduskomisjoni liige Mart Nutt. Tema ettekanne on kuni 10 minutit ja sellele järgnevad küsimused-vastused kuni 10 minutit. Riigikogu liige võib esitada igale ettekandjale ühe suulise küsimuse. Pärast ettekandeid ja küsimustele vastamist avatakse läbirääkimised, mille käigus saavad sõna võtta Riigikogu liikmed ning komisjonide ja fraktsioonide esindajad. Põhiseaduskomisjoni palvel teen Riigikogule ettepaneku, et kõigepealt esineksid sõnavõtuga fraktsioonide esindajad. Pärast arutelu lõppemist Riigikogu otsust vastu ei võta. Palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli "Eesti inimarengu aruanne 2016/2017" peatoimetaja, Tartu Ülikooli professori Tiit Tammaru!

10:11 TÜ professor Tiit Tammaru

Austatud Eesti Vabariigi president! Austatud Riigikogu liikmed! Head külalised! Mul on väga hea meel esitleda teile täna Eesti inimarengu aruannet. Nagu ikka on see suure autorkonna ühine töö, mida me oleme juhtinud koos Raul Eametsa ja Kristina Kallasega.

Peatun lühidalt ettekande peamistel sõnumitel. Neid on viis. Esimene oluline sõnum, mis meie aruandest välja kasvab, on see, et Eesti heaolu kasv on olnud kiire, kuid nii nagu ka eelmised inimarengu aruanded on näidanud, on ebavõrdsus Eesti ühiskonnas endiselt suur. Me mõõdame heaolu muutust viimase 25 aasta jooksul, kasutades inimarengu indeksit. Kui me paneme korra ühele

graafikule Euroopa Liidu ja SRÜ riigid, siis me näeme 25 aasta jooksul järgmist muutuste pilti. Heaolu kasv Euroopa riikides on olnud selline, et riikidevahelised vahed on vähenenud. Heaolu on kasvanud kiiremini Ida-Euroopas ja Lõuna-Euroopas ning mõnevõrra aeglasem on kasv olnud Lääne-Euroopa riikides ehk Euroopa sees on toimunud teatud ühtlustumine. Teiselt poolt me näeme sellelt graafikult ka seda, et vahed Eesti ja Ida-Euroopa riikide ja SRÜ riikide vahel on kasvanud. SRÜ-s on viimase 25 aasta jooksul heaolu kasv olnud oluliselt aeglasem. Seega, Euroopa sees on kasvu ühtlustumine, Euroopa Liidu ja SRÜ riikide vahel on erinevus kasvanud. Ja Eesti omakorda, kui me vaatame joonist, asetub seal väga väarikale kohale – kolmandale kohale. Eestis on viimase 25 aastaga olnud heaolu kasv üks suurimaid Euroopa Liidus, jäädes selgelt maha üksnes Horvaatiast ja olles võrreldav Iirimaga. Mitte ainult suhteline muutus ei ole olnud kiire, vaid kui me vaatame ka inimarengu indeksi absoluutväärtust, siis see on juba täiesti võrreldav Soomega. Uutest Euroopa Liidu liikmesriikidest on vaid Tšehhil ja Sloveenial indeksi väärtus natuke suurem. Nii et ka absoluutses mõttes on inimarengu indeks Eestis tõusnud päris kõrgele tasemele. Tuletan meelde, et indeks mõõdab meil kolme komponenti – see on seotud tervisega, haridusega ja sissetulekuga. Suurimaks on vahe teiste riikidega jäänud muidugi sissetulekutes, kuid ka see on ajaga selgelt vähenenud.

Aga nagu ikka kipuvad kiire arenguga kasvama ka erinevused ühiskonna sees. Me näeme, et Eestis kasvas ebavõrdsus kiiresti 1990. aastatel. Tähtsam on aga võib-olla see, et ebavõrdsus ei ole meil hakanud oluliselt vähenema, vaid on jäänud sellele kõrgele tasemele püsima. Kui me vaatame seda edetabelit, siis seal on Eesti, Euroopas vähemalt, pigem esisotsas. Meist eespool on vaid Läti, Leedu ja Rumeenia. Need on Eesti viimase 25 aasta arengu kaks olulist punkti, mis kahtlemata seonduvad ka rändega.

Meie teine põhisõnum on, et Eestis on praegu toimumas rändepööre. Me ei taha öelda veel seda, et Eestist on saanud sisseränderiik, kuid Eesti rändesuundumused on selgelt muutumas.

Rändesuundumused kujunevad kahe vastandsuunalise jõuvälja mõju tulemusena. Ühelt poolt tähendab seesama heaolu kasv, millest ma alustasin, seda, et Eestisse saabub üha rohkem inimesi, saabub üha rohkem väljastpoolt Euroopa Liitu. Nagu me nägime, on heaolu erinevus meie ja SRÜ riikide vahel suurenenud ja rände üldine tõmme on heaolu poole, olenemata rände põhjusest – olgu see töö, õppimine või pere. Ränne suundub pigem madalama heaoluga riikidest kõrgema heaoluga riikidesse. Teiselt poolt on ebavõrdsus endiselt suur, meil on väga palju madalapalgalisi ja see on see põhitegur, mis inimesi Eestist jätkuvalt välja viib. Me leiame, et need kaks jõudu toimivad praegu vastassuunaliselt ja nende tõttu jäävad meil rändevood kas rohkem plusspoolele või miinuspoolele. Nagu me teame, pärast Euroopa Liiduga ühinemist väljaränne Eestist kasvas. Kuid mis on jäänud Eesti rändesuundumusi vaadates natukene selle suure väljarände varju, on asjaolu, et tegelikult pani Euroopa Liiduga ühinemine täpselt samamoodi aluse Eestisse sisserändele. Need mahud olid lihtsalt väiksemad, aga sisseränne Eestisse kasvas samamoodi. Euroopa Liidu liikme staatus, heaolu kasv – need on kõik tegurid, mis on järjest rohkem inimesi Eestisse toonud. Aasta 2015 oli selles mõttes murranguline või tähenduslik, et esimest korda ületas Eestisse saabujate arv Eestist lahkujate arvu ja seesama olukord jätkus Statistikaameti värskeste andmete kohaselt ka 2016. aastal.

Kui me lööme riigid geograafia alusel natuke lahku, siis me näeme, et Euroopa Liiduga ühinemine pani loomulikult aluse väljarändele Euroopa jõukamatesse liikmesriikidesse. Seda näitab helesinine miinuspoolel olev joon graafikul. Me näeme, et viimase kolme-nelja aasta jooksul on see sinine joon hakanud selgelt ülespoole tõusma ja jõudnud päris nulli lähedale. Ehk siis ka Euroopa Liidu teiste riikidega on Eesti negatiivne rändesaldo muutunud järjest väiksemaks. Selle üks väga oluline komponent on muidugi see, et väljarändele järgneb alati tagasiränne ehk Eestisse saabujate seas on väga palju, umbes pooled, meie oma inimesi, kes tulevad Eestisse tagasi. Kuid teine asi, mida me siit graafikult näeme, on see, et Euroopa Liidu väliste riikidega muutus Eesti rändesaldo positiivseks kohe pärast Euroopa Liiduga ühinemist. Tõepoolest, vähem jõukatest riikidest – ka Venemaalt ja Ukrainast – tullakse Eestisse järjest rohkem, eriti pärast seda, kui Eestist sai Euroopa Liidu liikmesriik.

Huvitav on ka vaadata Eestisse saabujate ja lahkujate ametialast jaotust. Tavaliselt kipub olema nii, et saabujate seas on rohkem madalapalgalisi, nagu me näeme Euroopa riikide rändekogemusest. Eestis see niimoodi ei ole. Eestisse saabuval pigem kõrgepalgalised ja me võime öelda, et Eesti senine rändepoliitika, mis on tuginenud kahele alusele – iga-aastasele rändekvoodile ja punktisüsteemile ning kõrgendatud palganõudele –, on hästi toiminud ja toonud meile pigem juhte ja tippspetsialiste. Samas lahkuvad need, kes pole Eesti arengust sedavõrd hästi osa saanud, ehk madalapalgalsed inimesed. Need kaks jõuvälja mõjutavad meie rännet tõepoolest jätkuvalt ja nii oleme aruandes leidnud, et oleme

tänaseks jõudnud rändepöörde faasi. Heaolu kasv toob meile üha rohkem inimesi juurde, eriti väljastpoolt Euroopa Liitu, peamiselt Venemaalt ja Ukrainast, aga üha enam ka kõige erinevamatest maailmariikidest, igalt kontinendilt. Kui mingit suurt šokki või vapustust ei tule, siis võib arvata, et sisseränne Eestisse muutub järjest olulisemaks, seda enam, et meie kolmas sõnum inimarengu aruandes on, et Eesti areng on muutunud rändesõltuvaks.

Eesti rahvaarv kahaneb, Eesti tööeline elanikkond on kahanenud ja sellest on tekkinud mitmed meie probleemid. Üks probleemide lahenduse võti, mida ka paljud tööandjad on välja pakkunud, on seotud sisserändega. Me otsustasime aruande raames teha ühe pikaajalise, kuni aastani 2100 kestva rahvastikuprognoozi, et näha, mis on rände pikaajalised mõjud. Me räägime rändest sageli hetke kontekstis – ettevõtluses on näiteks kohe täna vaja mingit liiki töötajaid –, aga rändega kaasnevad ka pikaajalised lõimumisega seotud teemad. Me vaatasime natukene pikemas perspektiivis, missugused on Eesti rahvastiku arengu erinevad rajad.

Kui me keskendume kolmele stsenaariumile, mis ma ettekande jaoks olen välja valinud, siis kõigepealt see esimene, kõige alumine joon näitab seda, mis juhtub siis, kui jätkub praegune olukord, kus on enam-vähem viimase kümne aasta rändesaldo ja praegune sündimuse tase. Me näeme, et selline arengurada viib paratamatult Eesti rahvaarvu jätkuvalt ja üsna kiirele kahanemisele. Väga huvitav on ka see keskmine kollane joon, mis eeldab, et rändesaldo on enam-vähem nullis, aga sündimus tõuseb rahvastiku taasteks vajalikule tasemele ehk siis keskestlābi 2,1 last ühe naise kohta. Me näeme aga, et ka see arengurada ei taga Eesti rahvastiku püsimist. Põhjus, miks ainult sündimusega ei ole võimalik rahvastiku püsivust tagada, peitub juba siin elava rahvastiku vanuskoosseisus, mis rahvastiku taasteks ei ole siiski piisav. Kõige ülemine joon on see joon, mida me nimetame tinglikult rahvastiku püsimise stsenaariumiks. Selle realiseerumine on võimalik siis, kui on täidetud kaks olulist tingimust. Kõigepealt peaks sündimus tõusma rahvastiku taasteks vajalikule tasemele ja teiselt poolt on meil vaja ka üpris ulatuslikku sisserännet ehk umbes 200 000 inimest aastas selle perioodi jooksul. Mis on aga tööturuga seotud arengu vaatenurgast võib-olla veel olulisem, on see, et seegi rahvastiku püsimise stsenaarium ei taga meil tööeliste elanike arvu säilimist praegusel tasemel ehk ka selle stsenaariumi kohaselt tööeliste inimeste arv kahaneb. Põhjus on selles, et isegi kui sündimus tõuseks kohe täna taaste tasemele, siis need lapsed jõuavad ju tööturule alles 25 aasta pärast ehk tööturu, eriti lähema 20–30 aasta probleeme ei ole võimalik sündimusega lahendada. Seetõttu on meie kokkuvõtte, et Eesti nagu ka Euroopa riigid tervikuna on oma arengus jõudnud rajale, mida me nimetame rändesõltuvuseks. Küsimus on, kuidas sellel rändeajastul, kus me oleme rändesõltuvad, paremini hakkama saada, nii et ühiskond ei killustuks, ei lõhestuks. Me teame, et rändetemaatikas on ka siin saalis poliitilistel jõududel erinevad vaated. Kuidas me siis ikkagi saame hakkama nii, et meie ühiskond ei lõhestu ja probleemid ei kasva üle pea?

Selle küsimuse juurde asumisel, uussisserändega tegelemisel peame omakorda arvestama, et kogu see uus ränne ei asetü vaakumisse, vaid olukorda, mis Eestis on tänaseks kujunenud. Ja selle olukorra, mis Eestis on kujunenud, me võtame kokku kui segregatsiooni nõiaringi, mis kahjuks on eesti- ja venekeelse elanikkonna vahel suur, erinevused on jätkuvalt suured. Venekeelse elanikkonna eesti keele oskus on paranenud, Eesti kodakondsete arv on kasvanud, aga samas on mitmed struktuursed, olulisemad probleemid endiselt suured ja lõhed on pigem kasvanud kui kahanenud.

Võtame ametialase jaotuse ja selle muutused emakeele alusel. Ma keskendun ühele tööturule, et mitte tuua kõiki Eesti regionaalseid erinevusi ühte graafikusse kokku. Vaatame ametialast jaotust emakeele alusel 1989. aastal Tallinnas. Kõige olulisem on graafikult välja lugeda seda, et see on enam-vähem ühesugune ehk eesti ja vene emakeelega inimeste ametialane jaotus oli üsna võrreldav. Nõukogude ühiskonnale tavapärast oli selliseid keskmisi teenindustöötajaid vähe, palju oli sinikraelisi tööstustöölisi jne. Ka juhtide ja tippspetsialistide osakaal oli keskmisest suurem. Mis on aga juhtunud üleminekuaja jooksul? Eestlased on liikunud ametialases hierarhias kiiresti kõrgematele positsioonidele ja eesti emakeelega inimeste seas on väga vähe lihttöölisi. Vene emakeelega inimeste ametialane edenedamine on olnud tunduvalt aeglasem ja pigem on pidama jäädud sinikraelistesse ametitesse. Sellest räägib Ellu Saar teile kindlasti pikemalt. On üks väike selektiivne rühm, kes on väga hästi lõimunud, oskab suurepäraselt eesti keelt ja saab tööturul isegi paremini hakkama kui eestlased, aga kui me vaatame pilti tervikuna, siis on ametialane mobiilsus emakeele alusel ikkagi väga erinev. On selge, et kui ametid on erinevad, siis on erinevad ka inimeste sissetulekud. Ja kui inimeste sissetulekud on erinevad, siis hakkab see loomulikult mõjutama seda, kus inimesed elada saavad ehk inimeste elukohavalikuid. Viimase 25 aasta jooksul on kiiresti kasvanud elukoha segregatsioon, mis tähendab seda, et eesti ja

vene emakeelega inimesed elavad ka Tallinna sees üha enam eri piirkondades. See graafik näitab põhimõtteliselt meile seda, mitu protsenti kas eesti või vene emakeelega inimestest peaks elukohta vahetama, et sellist erinevust ei oleks: umbes 40% kas eesti või vene emakeelega inimestest peaks Tallinnas elukohta vahetama, et segregatsioon kaoks. Veelgi enam, nagu öeldud, see päritud segregatsioonimuster mõjutab ka seda, mis toimub praegu, ja nüüdisaegne ränne asetub sellesse taustsüsteemi, kuhu oleme tänaseks jõudnud.

Näitan teile lihtsalt kaht kaarti selle kohta, kuhu Tallinnas asuvad elama Euroopa Liidust ja SRÜ-st pärit sisserändajad. Euroopa Liidust pärit sisserändajad asuvad elama Tallinna kesklinna, näiteks Kalamaja piirkonda, kus on palju eesti emakeelega inimesi. SRÜ-st pärit sisserändajad asuvad elama Tallinna paneelilamute piirkondadesse. Seal on tuttav keelekeskkond, sageli tuntakse neid inimesi, kes Eestis elavad. Seal on vene koolid, kuhu saab oma lapsed õppima panna. Ehk see olemasolev n-ö paralleelühiskondade kogu, mille me oleme Eestis pärinud nõukogude ajast, taastoodab tänapäeva nüüdisisserändega seotud segregatsiooni.

Kuidas segregatsiooni nõiaring siis toimib, kui seda lühidalt kokku võtta? Kui tööturul on erinevused, siis on ka sissetulekute erinevused. Kui sissetulekud on erinevad, siis asuvad inimesed elama eri piirkondadesse. Koolid on meil elukoha- ja piirkonnapõhised – lapsed lähevad oma lähimasse kooli. Järelikult on ka haridus ja koolid segregeeritud ja haridusest jõuab segregatsioon omakorda tööturule. Ja nii see segregatsiooni nõiaring toimib, see toimib samamoodi ka teistes Euroopa riikides. Mis sellele aga hoogu juurde annab, on see, et me seda veel ka riiklikult juhime. Meil on eesti ja vene emakeelega koolisüsteem ja see annab segregatsiooni nõiaringile üksnes hoogu juurde.

Lühidalt, mis me praegu teeme, kui üldist pilti vaadata, on see, et alates kolmandast eluaastast, umbes siis, kui lapsed lähevad lasteaeda, sorteerime nad keele alusel kahte erinevasse süsteemi ja siis imestame, et lõimumist ei toimu. See on nagu see, kui me paneks lapsed kahte klaasi. Me võime ühte klaasi vette suhkrut juurde panna, keeleõpet teha, püüda keelekümlusega keelelist kompetentsust kasvatada, kuid lapsed – see on probleemi tuum – ei puutu kokku, nad on ikka kahes erinevas süsteemis. Ei teki ühiseid sõpru, ei ole ühiseid tegemisi, ühiseid väärtushinnanguid. See on probleemi tuum, mitte keeleõpe.

Niisiis me näeme, et segregatsioon on kasvanud, ta on suur nii tööturul kui ka elukohtades ja koolis. Kust saab riik algust teha? Ainus loogiline koht on haridus, me ei näe ühtegi teist loogilist kohta, kust me saaks muutust alustada. Kui meie eesmärk on erinevusi vähendada – ja veel kord, me peame sellele kõigele mõtlema ka uues sisserände kontekstis, meile tulevad ka uued inimesed, me ei saa nõukogude aega pidama jääda –, siis me peame jõudma ikkagi keele põhjal eristatud koolisüsteemist ühtselt toimivasse Eesti haridussüsteemi. Loomulikult tugineb see ühelt poolt eesti keelele, aga teiselt poolt võtab arvesse kogu keelelist ja kultuurilist mitmekesisust, mis Eestis on ja mis tulevikus kindlasti kasvab. Järelikult lahendus ei ole see, kui me venekeelse kooli lihtsalt kinni paneme ja vene lapsed eesti kooli tõstame. Kogu Eesti koolisüsteem ja haridus peab muutuma. Sellest võidavad tegelikult ka meie oma eesti lapsed, kes peavad saama avatud maailmas paremini hakkama. Eesti tööandjad on näiteks juba järjest enam rahvusvahelised. Teiste keelte ja kultuuride tundmine peab olema veel tugevamalt osa sellest üldkompetentsusest, mida lapsed koolist kaasa saavad.

Nagu öeldud, keskendub see inimarengu aruanne kahele teemale. Ühelt poolt on tekkinud rändesõltuvus, me vajame sisserännet, ja teiselt poolt on meil väga suured lõimumisprobleemid. Kuidas leida tasakaalupunkti nende kahe suure teema vahel ja kuhu me oleme inimarengu aruande koostamisel välja jõudnud, on see, et me peaksime neid kahte teemat arvestama terviklikult alates saabujate vastuvõtmise poliitika kujundamisest. Me pakume, et aeg on kasutusele võtta aktiivne sisserändepoliitika. Eesti senine rändepoliitika on tuginenud, nagu öeldud, kahele alusele: iga-aastane rändekvoot ja palgakriteerium. Need on toiminud hästi, aga kuna on tekkinud rändesõltuvus, siis on eelkõige tööandjate soovide kohaselt – ja see on väga loomulik, sest kui tööandjal läheb halvasti, läheb Eestil tervikuna halvasti – need meetmed ja kriteeriumid muutunud järjest leebemaks. Me oleme rändekvoodi alt ära viinud järjest rohkem rühmi ja ka 1,24-kordse keskmise palga nõue on kaotatud. Meie rändepoliitika on muutunud järjest leebemaks.

10:31 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja! Me arutame riiklikult tähtsat küsimust, teile eraldatud aeg on paraku möödas. Ma usun, et saal ei ole vastu, kui me anname teile lisaminuteid. Kas kolmest piisaks?

10:31 TÜ professor Tiit Tammaru

Mul on vaja veel 15 sekundit. Me pakume selle asemele rände punktisüsteemi, mis arvestab nii tööandjate vajadust töötajate järele kui ka saabujate lõimumisvõimekust. Sellest saame rääkida põhjalikumalt juba küsimuste-vastuste ringis, aga punktisüsteem peaks arvesse võtma mõlemat mainitut. See oleks suhteliselt uudne lähenemisviis, sest ei ole ühtegi riiki, kes oleks neid niimoodi kokku kombineerinud, nagu meie välja pakume. Pigem on riikide poliitika tööandjate- või lõimumiskeskne, aga meie pakutav punktisüsteem viib need mõlemad kokku. Suur tänu!

10:32 Aseesimees Enn Eesmaa

Aitäh, austatud ettekandja! Teile on küsimusi. Küsimuste ja vastuste voor on kuni 40 minutit. Urve Tiidus, palun!

10:32 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Üks aruande järeldusi on, et Eestis on ebavõrdsus endiselt suur. Samal ajal on heaolu kasv, mõõdetuna inimarengu indeksiga, viimase 25 aasta jooksul üks suuremaid Euroopas. Küsimus teile, professor Tammaru, on selline: kuivõrd Eesti haridussüsteem, sealhulgas kolmanda taseme hariduse osakaal, toetab seda, et inimesed saaksid tööturu muutustega hakkama ja ebavõrdsus selle tulemusena väheneks? Tööturu muutustest rääkides pean silmas konkurentsi, mida tekitab intelligentsete masinate tulek inimeste töökohtadesse. Minu sisetunne ütleb, et ebavõrdsus suureneb sellega veelgi. Suur tänu ette!

10:33 TÜ professor Tiit Tammaru

Tõepoolest, see on väga hea küsimus. Kõigepealt, kolmanda taseme hariduses me näeme ka seda, et keelepõhised probleemid on endiselt üleval. Vene emakeelega koolide õpilased-lõpetajad jõuavad vähem kolmanda taseme haridusse. See on probleemi üks külg. Ja kui me räägime tööandjatest ja töötajate vajadusest, siis need seonduvad väga paljuski selliste ametitega, mille kohta me juba teame, et lähiajal neid enam vaja ei ole. Ehk kui me kujundame oma rändepoliitikat, siis peame arvesse võtma ka seda, kui tõenäoline on ikkagi see, et neid ameteid, mida praegu on vaja, on vaja ka viie või kümne aasta pärast. Me näeme, et osa riike, sh Soome, juba katsetab kodanikupalga ideed. See on see teema, mis järjest lähemale tuleb. Aga mis puudutab ebavõrdsust, millest te oma küsimust alustasite, siis ainust lahendust näeme ikkagi selles, et püüame igasuguseid erisusi vähendada nii palju kui võimalik ja valmistada lapsi koolis ette nendeks väljakutseteks, mis tööturul tulevikus on. Need on seotud siis eri kultuuride ja keelte tundmisega. Maailm on avatud. Meie lapsed, nende tegevus, Youtube'i põlvkond ei ole enam Eesti-keskne. See on üks külg. Ja teine on tõepoolest tehnoloogiline kirjaoskus, mis peab igal pool läbivalt jõudma haridusprogrammidesse.

10:34 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel, palun!

10:34 Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud härra Tammaru! Aitäh selle aruande eest! See on päris huvitav lugemine ja ka hästi liigendatud tekst, aga mõnel sõnumil on siin tendents lihtsustada. Ja kui me räägime 200 000 sisserändajast rahvastiku tasakaalustamiseks, siis sellel on ühiskondlik resonants ja kindlasti resonants ka siin saalis. Panin tähele, et te vist ei rääkinud selle juures eestlaste tagasirändest. See on küsimuse esimene pool. Sirvides aruannet edasi, leidsin leheküljelt 62, et Luule Sakkeus räägib siiski 170 000-st sisserändajast tööelise elanikkonna tasakaalustamiseks. Aga ka seda on väga palju, see on nõukogudeaegse sisserände maht. Millised on stsenaariumid, mille järgi me saaksime hakkama väiksema sisserändega ja saavutaksime seejuures parema eesti keele keskkonna?

10:35 TÜ professor Tiit Tammaru

Suur tänu! Ma alustan lõpust ja tulen siis selle tagasirände juurde. See stsenaarium eeldab kõigepealt siiski seda, et sündimus jõuab rahvastikut aasteks vajalikule tasemele. Juba see esimene eeldus on tegelikult raskesti täidetav. Kui tuua teile piltlik näide – see on ka inimarengu aruandes kirjas –, siis sündimuse taasteks on meil vaja, et keskeltläbi sünniks 2,1 last ühe naise kohta ehk saja naise kohta

210 last. Praegune Eesti sündimuspilt on selline, et umbes 10% naistest on lastetud, umbes 30%-l naistest on üks laps ja nende seas on palju üksikemasid. Ehk siis sellest 210 lapsest sünnitab 40% naistest ainult 30, 60% naistele jääb sünnitada ülejäänud 180 last ehk keskeltläbi kolm last. Eesti riik on teinud väga palju sündimuspoliitikate edasiarendamiseks. Me teame, et eelmisel aastal võeti vastu seadused, mis parandavad oluliselt kolmelapseliste perede olukorda, aga see eesmärk on siiski väga raskesti saavutatav. See optimistlik arv umbes 170 000 – 200 000 sisseerandajat lähtub omakorda juba optimistlikust eeldusest, et sündimus on taastetasemel. Selles osas olen ma ise pigem skeptiline. Eesti kogukond välismaal, väljaspool Eesti piire elavate eestlaste arv on loomulikult väga hinnanguline. Inimarengu aruandes oleme hinnanud selleks arvuks umbes 200 000 inimest. See on nii uue väljarände kui ka varasemate rändelainete tulemus ehk siis eestlaste lapsed, kes on välismaal sündinud – suur põgenemine jne. Uuringud näitavad, et tagasirandajate osakaal või protsent algsetest väljarandajatest on umbes neljandik, maksimaalselt 50%. Kui me lähtume ka sellest maksimaalselt optimistlikust eeldusest, et 50% nendest eestlastest, kes välismaal elavad, tuleb tagasi, siis on see 100 000 inimest. Niisiis igal juhul peab vähemalt 100 000 kuskilt mujalt pärit inimesi lisaks tulema, eeldades, et sündimus tõuseb taastetasemele, mis on väga raskesti saavutatav. Selles mõttes me sisseerandeta ei pääse. Tõepoolest, see kipub ühiskonda lõhestama ja nii me pakumegi, et ainus ühiskonnale vastuvõetav lahendus on juba sisseerandajate vastuvõtmisel võimalikult otsustava pilguga vaadata, milline on nende potentsiaalne lõimumisvõimekus. Me ei tohi otsustada ainult tööturu vajaduste keskselt. Ma isegi ütlesin, et kohati on Lääne-Euroopa praktika alates teisest maailmasõjast, kui Saksamaa käivitas võõrtööliste programmi, olnud selline Tuhkatriinu tüüpi rändepoliitika, st et mingid tööd on sellised, mida ei soovita ise teha, ja võtame siis võõrtöötajad, kes selle meie eest ära teeb. Juba see lähtekoht on lõimumisel äärmiselt ebasoodne. Me peaksime lõimumise mõtteviisi ka töötajate poliitikatesse sisse kirjutama, andma ikkagi selgelt teada, et ka sellele tuleb väga aktiivselt mõelda. Ma olen kindel, et kui lõimumise temaatika on sisseerände puhul kohe esiplaanile seatud, siis hakkavad ka rändega seotud hirmud vähenema. Kes need sisseerandajad on? Nagu me enne nägime, ei ole ju Eestis praegu mitte midagi karta ja mingit probleemi meil ei ole. Pigem on siia saabunud tippspetsialistid, väga kõrgelt haritud spetsialistid. Küsimus on selles, et me seda olukorda ei muudaks. Praegune rändepoliitika leebemaks muutumine on tee selles suunas, aga me peaksime püüdma nüüd käituda niimoodi, et see leebe poliitika siiski maksvusele ei pääseks. Ja siit tuleb meil see punktisüsteemi idee.

10:39 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Anne Sulling!

10:39 Anne Sulling

Hea eesistuja! Hea professor Tammaru! Inimarengu aruanne möönab, et üks oluline väljakutse meie ees on olemasoleva inimvara väärtuse suurendamine. Statistikaameti andmetel on ligi kolmandik meie tööjõust kas põhi- või üldkeskharidusega ehk neil ei ole erialast haridust. See ei puuduta mitte ainult vanemat generatsiooni, vaid ka meie noori. Kas te aruannet koostades mõtisklesite ka selle üle, kuidas seda proportsiooni muuta?

10:40 TÜ professor Tiit Tammaru

Suur aitäh! Kui te lubate, siis sellele küsimusele ma vastan natuke lühemalt, sest järgmine ettekanne on professor Ellu Saarelt, kes oskab haridus- ja tööturutemaatikat võib-olla natuke enam sügavuti käsitleda. Aga siit me jõuame sellesama Eesti koolisüsteemi juurde, eesti- ja venekeelse koolisüsteemi juurde. Probleemi teravik suundub meil ikkagi vene emakeelega inimeste poole. Ühelt poolt meil tööturul nagu palju kasutamata ressursi ei ole – tööhõive tase on kõrge, tööpuudus on madal. Milles on probleem? Vene emakeelega inimeste ametialane jaotus on jäänud väga kaldu nende lihtsate tööde poole. Seal on kindlasti üks väga oluline sisemine ressurss, mida kasutusele võtta, ja koolihariduse kaudu võiks püüda seda olukorda lahendada. Tõepoolest, see ei puuduta ainult vanemaid inimesi, vaid ka nooremaid.

10:41 Aseesimees Enn Eesmaa

Urmas Kruuse, palun!

10:41 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Lugupeetud professor! Te mainisite oma ettekandes, et sisserände puhul toimub elukoha valikul selline teatud tüüpi keeleline segregatsioon. Osa läheb kesklinna ja SRÜ riikidest tulijad lähevad pigem magalarajoonidesse. Kas te saite analüüsida ka seda, kui suured on keelelise mõju ja puhtalt sissetulekust tuleneva mõju proportsioonid? Kesklinna ja Kalamajja saavad endale korterit lubada ilmselt vähesed.

10:41 TÜ professor Tiit Tammaru

Tõepoolest, segregatsioon on kahe sellise olulise teguri koosmõju: üks on sissetulekud ja teine on teatud väärtushinnangud ja soovid, kus elada. See on nende kahe teguri kombinatsioon. Me nägime, et sisserändajate seas on meil pigem ikka kõrgema positsiooniga ametite esindajad. Meile tuleb tegelikult ju ka Ukrainast ja Venemaalt tippspetsialiste, arste jne. Selles mõttes ei ole nende sissetulekud otseselt suur probleem, st siin on oluline ikkagi teatud võrgustikupõhisus, tuttav keskkond, mis teise komponendina mõjutab ka seda, kuhu elama asutakse, kuhu lapsed kooli pannakse jne. See on kahe teguri kombinatsioon.

10:42 Aseesimees Enn Eesmaa

Arto Aas, palun!

10:42 Arto Aas

Aitäh! Austatud professor Tammaru, suur tänu ettekande ja väga sisuka aruande eest! Ma tulen ka selle rahvusliku segregatsiooni juurde. Nagu võib aru saada, me taastoodame koolisüsteemis kahte suurt rahvusühend oma eripäradega. Teie ja teiste teadlaste ettepanek alustada eesti keele õppega, eestikeelse haridussüsteemiga nii varakult kui võimalik kõlab väga loogiliselt ja mõistlikult. Kas selle aruande koostamisel on uuritud ka, millised on vene keelt kõneleva rühma enda hoiakud või suhtumine üleminekul eesti keelele? Kas see on nende jaoks vastuvõetamatu, on see väga tundlik teema või on see tundlik teema pigem teatud poliitikute jaoks?

10:43 TÜ professor Tiit Tammaru

Aitäh, väga hea küsimus! Tõepoolest, ega ei saa öelda, nii nagu mis tahes teema puhul, mida ma olen käsitlenud, et kõik mõtlevad ühtemoodi. Venekeelne kogukond on loomulikult sisemiselt heterogeenne. Aga nagu Mart Rannuti artikkel inimarengu aruandes näitab, on vene emakeelega vanemateni siiski väga selgelt jõudnud arusaam, et nende lapsed jäävadki nendekssamadeks teise sordi inimesteks, kui see hariduslik segregatsioon jätkub, st nende valmisolek on olemas. Kindlasti on ka rühm neid inimesi, samuti päris suur, kes pigem tunneb hirmu. Üle 50% vanematest aga ütles selle uuringu järgi, et nad on selleks valmis. Nii et mulle tundub, et tasapisi on ühiskonnas juurdunud see arusaam, et kui me sorteerime lapsed eri ühiskondadesse, eri koolidesse, siis sealt tulevadki lõpuks ka need erinevused. Ehk pigem peaks asetama rõhu ikkagi sellele, et kui me sellise muudatuse teeme – mis oleks loogiline, aga see on loomulikult parlamendi ja poliitikute valik –, siis peab kesksel kohal olema ikkagi see, kuidas me seda teeme, et me tegeleksime kõigi nende hirmudega, mis on. Hirmud on ju mõlemapoolsed, ka eesti vanematel on hirm, et mis siis saab, kui eesti ja vene lapsed kokku saavad. Meil on nõukogude ajast rahvuskonfliktid hästi meeles. Aga me peame aru saama, et tegelikult on normaalse lõimumisprotsessi osa ka konflikt. Ei ole võimalik, et lõimumine toimub, et erineva taustaga inimesed suhtlevad, ilma et probleeme ei tekiks. Konfliktid on osa lõimumisprotsessist ja nendega me peame kuidagi mõistlikult toime tulema. Ühelt poolt on eesti vanemate hirmud. Vene vanemate hirmud on seotud sellega, missuguseks kujuneb nende laste identiteet, keeleoskus, kas nad kaotavad täielikult oma vene juured ja vene keele oskuse. Samuti on see mure, et kui lapsed õpivad eesti keeles ja vanemad ei oska eesti keelt, missugune saab olema siis nende õppeedukus. Ühesõnaga, siin on hulk igasuguseid hirme, millega tuleb süstemaatiliselt tegelda ja millega ei saa üksnes koolis tegelda, vaid see hõlmab ka kogukondi, riiki, omavalitsust jne. Kas ma vastasin küsimusele?

10:45 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Marika Tuus-Laul!

10:45 Marika Tuus-Laul

Suur tänu, härra esimees! Austatud professor Tammaru! Me räägime iga päev sellest, et me peame jääma püsima omal maal, eesti keelest ja eesti meelest. Kas siin pole kõige suurem oht just see n-ö sisserände soodustamine – rändepööre ja rändesõltuvus Ukrainast, Türgist, SRÜ riikidest ja muudest maailma riikidest –, makstes sisserändajatele madalamat palka ja lüües sellega mõnes mõttes palgataseme alla? Ma ei usu, et siia kõik kõrgepalgalised tulevad, pealegi viivad nad palgaraha ju siit Eestist välja. Samas peavad meie oma mehed minema raja taha inimväärset palka otsima. Milline on probleemi olemus sellest aspektist vaadatuna?

10:46 TÜ professor Tiit Tammaru

Aitäh! Väga hea küsimus! Selle probleemi olemus on seotud ikkagi sellega, et Eestis on endiselt liiga palju ebavõrdsust, meil on tõepoolest liiga palju madalapalgalisi inimesi. Paljudes valdkondades, näiteks teenindussektoris, on palgad, ütleme ausalt, mikrokoopilised, seda palganumbrit annab kohe vaadata. See probleem viib tõepoolest madalapalgalisi inimesi Eestist välja ehk siis madalapalgaliste sektoris probleem võimendub. Ühelt poolt rahvaarv väheneb, aga teisalt väheneb väljarände tõttu ka madalapalgaliste inimeste arv tööturul. See on probleemi olemus. Lahenduspaketi osad on seotud pigem majandusega. Pean taustaks ütlema, et inimarengu aruande teema sõnastab koostöökogu, ning seekord olid fookuses rohkem kultuuri- ja keeleküsimused, mitte tööturg, nagu te näete ka peatükkidest. Me ei ole otse majandusanalüüsi teinud. Lahendused on aga väga paljuski majanduses, need on tootlikkuse kasvus, ettevõtte liikumises kõrgematele väärtusahela astmetele. Mida me aruandes võib-olla siiski rõhutame, on see, et ka seda muudatust peaks riik süstemaatiliselt juhtima. Sageli me kardame seda sõna "riik", et võib-olla on meil juba liiga palju riiki tekkinud, aga ka majanduses peaks riik julgemalt võtma omale juhtrolli ning aitama ettevõtteid uuenduste elluviimisel, rahvusvahelistumisel ja liikumisel kõrgematele väärtusahela positsioonidele.

10:47 Aseesimees Enn Eesmaa

Hanno Pevkur, palun!

10:47 Hanno Pevkur

Aitäh! Austatud professor, suur tänu suurepärase ettekande eest ja kogu teie meeskonnale suur tänu selle hea, objektiivse ja adekvaatse aruande kokkukirjutamise eest! Selle üle on väga hea meel, et olukorda on adekvaatselt ja objektiivselt kirjeldatud. Mu küsimus läheb rändevaldkonda, vaadates ka tulevikku, vaadates meie tööealiste arvu ja tööturul olijate arvu, mida teiegi mainisite, ja pidades silmas seda suurepärast slaidi, mis näitas, et Eestisse on tulnud just kõrgemapalgalised. Kas teie hinnangul, teie subjektiivsel hinnangul, vaadates otsa ka aruandele, võiks äkki hakata mõtlema selle peale, et sisserände piirarvu, mis on 0,1% rahvastikust, võiks üldse ära kaotada ja rääkida kriteeriumipõhistest sisserände piirangutest? Juba sel aastal me näeme, et sisserände piirarv saab täis poole aasta pealt. Mida te sellest arvate, milline on teie isiklik seisukoht?

10:49 TÜ professor Tiit Tammaru

Jah, me oleme seda teemat ka kaastoimetajatega arutanud. Raul Eamets on ju makroökonomika professor, kes tööturuteemasid väga hästi tunneb. Tõepoolest, ma arvan, ja see on ka loogiline, et rändekvoot, mis meil kunagi kinnitati, on tasapisi oma tähtsust kaotanud ja võib-olla on mingil hetkel – ma ei oska öelda, millal see täpselt tuleb – õige sellest üldse loobuda. Aga see loobumine peaks tulema siis tõesti niimoodi, et meil on midagi selle asemele pakkuda. Praegu on juhtunud nii, et ühed meetmed kaovad ära, aga asemele pole midagi tekkinud. See on see probleemi olemus. Kui me suudame asemele pakkuda midagi sellist, mis on ühiskonnale vastuvõetav – ja meile tundub, et midagi muud peale selle punktisüsteemi, mis võtaks arvesse ka lõimumist, me praegu välja mõelda ei suuda –, siis peaksid need hirmud kaduma ja see kvoot oma algset mõtet tõepoolest enam ei kannu.

10:49 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas, palun!

10:49 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Aruanne eristab kenasti värbamispoliitika eri suundi – töökohapõhist, oskuspõhist ja sektoripõhist – ja selgitab nende olemust. Nutikamalt käituvad riigid on liikumas töökohapõhiselt värbamiselt pigem oskusvärbamisele, sektoripõhisele värbamisele. Kus Eesti teie hinnangul praegu selles protsessis on? Milliseid meetmeid ja võimalusi võiks Eesti kasutada?

10:50 TÜ professor Tiit Tammaru

Aitäh! Eesti on ka tõepoolest liikumas sektoripõhise lähenemise poole. Eestis toimub praegu sellise programmi nagu OSKA – selle lühendi taga olevaid sõnu ma praegu täpselt ei mäleta – põhjal sektoripõhine tööjõuvajaduse analüüs. See on selline väga põhjalik riigi koostatud programm, mis püüab sektoripõhiselt tööjõuvajadust välja selgitada. See on väga loogiline suund.

10:51 Aseesimees Enn Eesmaa

Jaanus Marrandi, palun!

10:51 Jaanus Marrandi

Täna! Suur tänu, lugupeetud ettekandja, äärmiselt intrigeeriva ja huvitava ettekande eest! Minu küsimus puudutab natukene sama valdkonda, mille kohta küsis kolleeg Arto Aas, nimelt keelt ja kooli. Keele ja kooli teema on kindlasti käigus ühe poliitilise vahendina ja enne valimisi tõusetub see eriti aktiivselt. Üks rühmitus on välja käinud ka ettepaneku, et eesti keelt õpetataks vene lasteaias ja vene koolis ehk tegelikult säiliks n-ö vene kool Eestis. Mina olen sellest asjast niimoodi aru saanud. Aga ma saan aru, et teie ettepaneku järgi oleks ikkagi ühtne eesti kool, kus õpetatakse eesti keeles ja vajadusel mingil perioodil siis vene lapsi ka vene keeles, kui neid ei ole võimalik eesti keeles õpetada. Siin on nagu põhimõtteline vahe. Kas ma sain õigesti aru? Palun markeerige see üle!

10:52 TÜ professor Tiit Tammaru

Jah, tõepoolest, te saite täiesti õigesti aru, et meil on kaks sellist suuremat ettepanekut. Üks on seotud rändepoliitika alustega ja teine on seotud lõimumispoliitika alustega. Eesti lõimumispoliitika on selgelt olnud eesti keele keskne. Kahtlemata on sellega juba palju saavutatud, aga keelekeskse lähenemise põhiprobleem on see, et inimesed ei ole veel suhtlema hakanud. Põhimõtteline muutus, mida meie siin inimarengu aruandes oleme arutanud, on see, et keelepõhine lähenemine peaks asenduma suhtluspõhise lähenemisega. Kui inimesed suhtlevad, kui lapsed saavad kokku, siis tuleb see keel kiiresti iseenesest. Me võime õpetada keelt kahes eraldi klaasis olevale inimeste rühmale, aga nad ei suhtle, keeleoskus jääb passiivseks ja nii jäävad need probleemid ikkagi alles. Kogu see klaaslae temaatika, millest mõnikord räägitakse, et vene elanikkonnal on kuskil nagu klaaslagi ees, seondub ka sellega, et suhtlemist on rahvusrühmade vahel liiga vähe.

10:53 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Krista Aru!

10:53 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud professor, suur aitäh selle ettekande eest ning veelgi suurem tänu suurepärase, intrigeeriva ja huvitava aruande eest! Kui öeldut kokku võtta ja natukene meelevaldselt tõlgendada, siis te nimetasite, et Eesti vajab tarka perepoliitikat, tarka rändepoliitikat, tarka kultuuripoliitikat, mis kõik arvestaksid tõesti tänapäeva uut reaalsust, kaasa arvatud hargmaisus ja sellest tulenevad mitmikidentiteedi vajadused. Kahjuks ei näinud ma aga kogu selle protsessi kirjelduse juures, kuidas te kaasate vabaühendusi ja üldse kodanikuühiskonda. Nimetatakse küll, et vaja on ministeeriumide, ametkondade koostööd ja sünergia, kuid kus on vabaühendused, kodanikuühiskond, mis ometi on meil viimastel aastatel kasvanud?

10:54 TÜ professor Tiit Tammaru

Aitäh! See on väga õige tähelepanek, seda tõepoolest aruandes ei ole, isegi kui te selle sõna-sõnalt läbi loete, siis seda kuskilt väga välja ei tule. Kaudselt on see teema siiski seal sees. Nagu ma rääkisin, kui me läheme haridussüsteemi muutmise teed, siis me ei saa kuidagi jätta koole üksi. Tegelikult eeldab see, et

kogukonnad, vabaühendused jt on samuti selle muutuse vältimatud osapooled. See on võib-olla kõige konkreetsem koht, kus see teema sisse tuleb. Me ei rääkinud eriti ka üksikutest sõlmteemadest, näiteks põgenikest. Kindlasti on Eestis ka siin kodanikuühiskonnal ja vabaühendustel omaette suur roll, kuidas nende vastuvõtmist paremini korraldada jne. Nii et jah, me ei ole seda eraldi analüüsinud, aga see teema haakub siiski kogu aeg rände- ja ka hariduse muutumise teemaga.

10:55 Aseesimees Enn Eesmaa

Helmut Hallemaa, palun!

10:55 Helmut Hallemaa

Aitäh, eesistuja! Hea ettekandja! Ka minu poolt suur tänu teile ja teie meeskonnale "Eesti inimarengu aruande 2016/2017" eest! Ma olen nõus vajadusega võtta kasutusele aktiivne sisserändepoliitika, mida te nimetasite. Minu küsimus on aga tagasirände kohta. Meilt on 25 aasta jooksul läinud ära väga suur ja arvestatav osa eestlasi ja ka tööelasi eestlasi. Kas tööelaste eestlaste tagasitulek, kojutulek on mõeldav? Kui suures mahus see võiks toimuda ja mida me peaksime selleks tegema riigina ja ühiskonnana tervikuna?

10:55 TÜ professor Tiit Tammaru

Suur tänu! Tagasirände mahud on Eestis õnneks üllatavalt suured olnud. Me nägime, et Eesti rändesaldo on viimased kaks aastat olnud positiivne, ja põhiosa sellest annab ikkagi see, et meie oma inimesed tulevad tagasi. Nagu öeldud, rahvusvaheline kogemus näitab, et tõenäolisi tagasirändajaid on umbes neljandik, maksimaalselt 50%. Kui me võrdleme sisserände ja väljarände mahtusid – me tegime mõni aeg tagasi Soomes ka ühe küsitluse, küsisime inimeste käest Eestisse tagasirände kavatsuste kohta –, siis protsendid jäävad umbes neljandiku juurde ehk umbes neljandik väljarännanutest on ka Eesti puhul tulnud või soovib tagasi tulla. Seda protsenti peaks püüdma suurendada. Vaatame, mis on väljarände ja tagasirände põhjused. Nagu öeldud, välja minnakse pigem heaolu pärast. See on muuseas ka õpirände üks komponent: parem palk, parem töö. Tagasi tullakse pigem selliste emotsionaalsete, kodumaasidemetega seotud tegurite ajel. Need on need põhjused, mida eelkõige mainitakse. Mida paremini läheb Eestil, seda parem on tagasi tulla. Kindlasti soosib tagasitulekut ka see, et meie ja väljaränderiikide elatustaseme vahe on muutunud väiksemaks. Väikses riigis on sageli lihtsam ametialal edasi liikuda. Me läheme küll välismaale, võidame sissetulekus, aga kukume ametiredelil. See jätab oma jälje. Aruande viimane artikkel Aet Annistilt näitab ju väga hästi emotsionaalseid läbielamisi, mis Inglismaal elavatel eestlastel on olnud, see mentaliteet, et neid peetakse idaeurooplasteks. Muuseas, ka Soomes, kus me räägime eestlastest kui väga edukast rühmast, on viimaste aastate uuringud näidanud, et eestlane ei eristu seal kuidagi tavapärasest Ida-Euroopa sisserändajast. Sellest jääb natuke selline mentaalne alaväärsustunne, sa ei ole täielikult kohanenud pluss emotsionaalne side Eestiga. Kui Eesti areng läheb hästi ja me suudame seda sidet kodumaaga hoida, siis see on põhitegur, mis inimesi tagasi toob. Mingit imerelva meil kahjuks ei ole. Selline n-ö hea lisamärk on ka see, kas inimesed vahetavad kodakondsust, kui nad ära lähevad, või mitte. Üldiselt ei ole Eestist lahkunud inimesed eriti Eesti kodakondsusest loobunud, ka mitte Soomes. Neil on säilinud Eesti kodakondsus, mis tähendab, et nad hoiavad omal teatud piletit ikkagi taskus.

10:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Oudekki Loone!

10:58 Oudekki Loone

Aitäh, härra professor, väga huvitava ettekande ja huvitava aruande eest! Ma tahaksin natuke täpsustada Eesti rändemajanduslikku dimensiooni. Ettekandest tuli välja, et Eestisse rändavad sisse peamiselt juhid ja välja rändavad peamiselt töölisel. Kas osaliselt tuleneb see ka näiteks sellest, et töötaja on meie tööturul kuidagi halvasti kaitstud või et tal ei ole võimalik ennast Eestis piisavalt hästi teostada, kui ta näeb, et tal ei ole võimalik karjääri teha? Kui palju on väljaränne seotud nende sihtriikide, kuhu minnakse, poliitikaga? Mis hakkab juhtuma siis, kui meie sihtriigid muudavad oma

tööturupoliitikat, näiteks vähendavad neid ametikohti, kuhu Eesti töötaja tahab minna, hakkavad ajama konservatiivsemat sisserännupoliitikat, mis on samamoodi näha? Mismoodi see muudaks meie tööturu olukorda?

10:59 TÜ professor Tiit Tammaru

Eestist lahkuvad, jah, madalapalgalised. Mul jäi ettekandes ajapuuduse tõttu märkimata, et lahkutakse pigem ääremaadelt. Eestist väljarändaja tüüpiline profiil on see, et ta on madalapalgaline ja elab väljaspool Tallinna, mõnes ääremaa piirkonnas. Kuni Euroopa Liiduga ühinemiseni tulid need inimesed pigem ääremaalt Tallinna. Aga kui Eesti ühines Euroopa Liiduga ja barjäär töörandelt ära kadus, hakkasid inimesed Tallinna asemel liikuma Soome. Nii et madalad palgad on kindlasti väljarände mootor, eriti ääremaa piirkondades. Vastuvõtivate riikide rändepoliitika ei mõjuta seda mitte kuidagi, Euroopa Liidu sees on meil tööjõu vaba liikumine. Tõsi, riigid võivad teatud nüansside kaudu teha elu ebamugavaks, näiteks perfektse keeleoskuse nõudmisega jne. Me teame, et Saksamaale seepärast nii väga ei minda, et seal on mõned väga keerulised tingimused. Aga sellist otsest mehhanismi poliitika näol vastuvõtvatel riikidel ei ole, et Eesti töötajaid mitte vastu võtta. Probleemi lahendus on Eestis, mitte sihtriikides.

11:01 Aseesimees Enn Eesmaa

Jürgen Ligi, palun!

11:01 Jürgen Ligi

Aitäh! Hea ettekandja! Ebavõrdsuse ja segregatsiooni seostamine on väga õige ja eriti ma soovitan rõhutada seda, et küsimus ei ole keeleõppes, vaid võrgustikes ja haridussüsteemis. Aga ebavõrdsus on ka lihtsalt kiirete muutuste tuletis ja sellega tuleb eraldi tegelda. Paraku need, kes keskenduvad ainult ebavõrdsuse tasandamisele, keskenduvad alati ebavõrdsete võrdsele kohtlemisele. Kas teie töö puudutab natukene ka seda, et ebavõrdseid tuleb ebavõrdselt kohelda ja universaalne toetamine ei vähenda ebavõrdsust?

11:02 TÜ professor Tiit Tammaru

Jah, tõepoolest, me ei lähe siin selles mõttes väga konkreetsete meetmete juurde. Ma arvan, et see on ikka juba ametnike, poliitikute kompetents, kuidas need täpsed meetmed ja mehhanismid välja töötada. Kindlasti ei saa sellega mingit uut liiki ebavõrdsust tekitada, kui me sekkume kuidagi mitte päris loogiliselt. Põhiargument, kuhu me välja jõuame, on siiski see, et riik saab neid muutusi algatada haridussüsteemi kaudu. Kui haridussüsteemis on võrdne kohtlemine, siis saame hakata ka muid probleeme tasapisi leevendama. See oleks jällegi see kõige loogilisem alguspunkt.

11:02 Aseesimees Enn Eesmaa

Kalle Laanet, palun!

11:02 Kalle Laanet

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Ma ühinen samuti kõigi nende tänudega, mida teie meeskonnale on juba avaldatud. Ma tulen ka nendesamade teemade juurde, mida siin viimastes küsimustes puudutati. Te vastasite, et teenindussektoris on mikroskoopilised palgad ja inimesed lahkuvad nende palkade pärast. Selge on aga ju see, et selles sektoris on põhiküsimus võib-olla siiski tarbijaskonna vähesus – sa ei saa maksta restoraniteenindajale 1000 eurot palka, kui ööpäevas külastab restorani kümme inimest. Aga see selleks. Meil on väga palju selliseid lihtsamaid töid, kus ei ole vaja kõrgharidust ega väga tõsist spetsialiseerumist. Kes need peaks ära tegema, kust me need inimesed leiame? Need tööd on lõppude lõpuks ka vaja ära teha, kõik ei saa juhid olla.

11:03 TÜ professor Tiit Tammaru

Aitäh! See on see küsimus, mille kohta ma enne ütlesin, et me ei ole seda tõsiselt analüüsinud ehk majandusanalüüs on sellest aruandest välja jäänud. Seetõttu ei saa ma seda teemat väga põhjalikult kommenteerida. Aga probleem on natukene ka selles, et kui meil on kuskilt mujalt inimesi võtta, siis on lihtne hoida palgataset madalal. Kui me näeme, et lihtsalt ei ole kuskilt asendust võtta, siis me hakkame

mõtlemata, mida saaks teha teistmoodi, et palgad oleksid kõrgemad. Madalapalgaliste sissetulek pidurdab natuke ettevõtete endi muutumist ja innovatsiooni. Ja see on tegelikult – meie põlvkonna kohta see küll enam ei kehti, aga siiski – ajalooliselt pikas perspektiivis unikaalne moment. Võimalus inimesi mujalt tööle võtta on tingitud sellest, et arengumaad on praegu teises rahvastiku arengufaasis, sealt lihtsalt on inimesi võtta. Ütleme, 50 aasta pärast seda võimalust enam ei ole. Siis me peame üldises kontekstis arvestama, et rahvastik vananeb ja meil ei ole enam uusi inimesi kuskilt võtta. Lõpuks muutub see ikkagi globaalseks probleemiks, kuidas me suudame lihttööd asendada n-ö targemate töödega.

11:04 Aseesimees Enn Eesmaa

Jüri Jaanson, palun!

11:04 Jüri Jaanson

Aitäh! Austatud ettekandja, tänan kõigepealt suurepärase ettekande eest! Ma keskendun oma küsimuses ka heaolu kasvule ja selle juures ilmnevale ebavõrdsusele. Jürgen Ligi tõi väga hästi välja, et ebavõrdsed tuleb ebavõrdselt kohelda. Mina tootsin välja selle, et üks väga suur sihtgrupp on siin erivajadustega inimesed, keda meil ühiskonnas on väga palju. Nende kaasamiseks nii tööturule kui ka haridussüsteemi on nüüd käivitatud töövõimereform. Millised meetmed võiksid seda ebavõrdsust just erivajadustega inimeste puhul paremini arvestada?

11:05 TÜ professor Tiit Tammaru

Aitäh! See on kindlasti ka hästi oluline küsimus, aga pean küll kahjuks ütlema, et seda me aruandes mitte kuidagi otseselt analüüsinud ei ole. Põhiline asi nii nagu iga teise rühma puhulgi on see, et kedagi ei tohi ära unustada. See on nii nagu üldse sidusas ühiskonnas, kuhu me tahaks, ma arvan, ikkagi jõuda, et ühiskonnas on neid, kes saavad edust rohkem osa, kes liiguvad edasi kiiremini, ja on nõrgemaid, kes nii kiiresti edasi liikuda kas ei saa või ei taha. Me peame selle kõige tegelema, aga praegu ma jään kahjuks tõesti vastuse võlgu, mida täpselt tuleks erivajadustega inimestega teha.

11:06 Aseesimees Enn Eesmaa

Tanel Talve, palun!

11:06 Tanel Talve

Aitäh, hea istungi juhataja! Lugupeetud professor! Riigikogu e-Eesti toetusrühma esimehena ma ei saa jätta küsimata sellist võib-olla natukese provokatiivset küsimust. Mis oleks, kui pööraks hoopis kogu tähelepanu e-residentide juurdesaamisele? See vähendaks oluliselt füüsilise sissetuleku survet ja sellega seotud probleeme.

11:07 TÜ professor Tiit Tammaru

Aitäh! See on, jah, väga hea küsimus. E-residendid näitavad ju üldse seda üldist suundumust muutumist, millest ma ettekandes ei jõudnud eriti rääkida. Tänapäeva maailma teine uus normaalsus on see, et inimeste tegevusruum ei piirdu enam riigipiiridega. Me peame ka rahvusriigina kuidagi selle olukorraga toime tulema. See puudutab nii inimeste tegevusruumi kui ka ettevõtete tegevusruumi. Aruandes on Urmas Varblaselt ja Rainer Kattelilt väga huvitav artikkel, et Eesti ettevõtted on järjest rahvusvahelisemad, paljud on juba sünnihetkel rahvusvahelised. See tähendab, et meie riik ei toimi enam mitte ainult Eesti füüsilise territooriumi piires. Kuidas selle n-ö väljakutsega hakkama saada, see on kindlasti riigile üks hästi suur nuputamiskoht. Ma arvan, e-residentsuse idee ja üldse selline e-riigi kuvand on see, mis on olnud Eesti innovatsioon. Seda tasuks kindlasti edasi arendada ja mõelda, kuidas seda saaks veelgi täpsemalt Eesti arengu vankri ette rakendada. Konkreetseid ettepanekuid meil siin hetkel kahjuks puuduvad. See suund on aga kahtlemata väga õige, on väga hea, et Eesti riik on teatud valdkondades kogu maailmas täiesti innovaatiline.

11:08 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits, palun!

11:08 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Lugesin, et prognoosi järgi peaks selleks, et eestlaste arv jääks samaks, tooma saajandi lõpuks siia sisse 400 000 muulast. Samas on 70 000 Eesti naist, kellel lapsi ei ole ega tule, ning 230 000 naist, kellel on ainult üks laps. Kas on mingit imerohtu, kuidas need 230 000 Eesti naist saaksid keskmiselt rohkem kui ühe lapse?

11:09 TÜ professor Tiit Tammaru

Sündimuse temaatika on kahtlemata selline, kus Eesti riik on juba hästi palju teinud. Alates sellest, et Eestis on tegelikult kogu maailma üks paremini toimiv lasteaedade süsteem, mille oleme küll nõukogude ajast pärinud, aga me oleme seda säilitanud ja edasi arendanud. See tähendab, et meil on töö- ja pereelu võimalik päris hästi kokku viia, mis on näiteks ka üksikemade jaoks väga oluline. Meil on vanemahüvitis ja kolme lapse toetus. Nii et sündimuspoliitikas on palju tehtud. Ei oskagi väga mingeid olulisi ressursse, mis on kasutamata, välja tuua. Ainus uus mõte, mis puudutab sündimust ja peresid, on ehk see, et pered ja kodu on lahutamatu seotud. Võib-olla on koduteema see, mis vajab arutamist. Siin on muidugi ka ühiskondlik debatt poliitiliste parteide vahel, nagu me hästi teame, üsna pinev. Aga fakt on see, et pere ja kodu on loogiliselt seotud üks tervik.

Eesti on selline riik, kus eluasemepoliitika on sisuliselt üsna tagasihoidlik ja kogu eluasemeturg on ka n-ö turupõhine, st riigil selles suurt rolli ei ole. Me teame, et sündimus on ju kõige madalam suurtes linnades ja rahvastik omakorda koondub suurtesse linnadesse. Maalt, ääremaalt tullakse järjest rohkem linna. Ja väljarändega on samamoodi, et pigem lahkutakse ääremaadelt. Need, kes Eestisse saabuvad, tulevad aga pigem linnadesse. Ehk tegelikult on sündimusprobleemi teravik omakorda suunatud linnadesse, see on suunatud suurtesse linnadesse, see on suunatud Tallinna. Meil ei ole siin ühtegi ettepanekut, aga me lihtsalt konstateerime fakti, et pered, sündimus ja kodud on omavahel seotud loogiline tervik. Võib-olla on siin võimalik mingite poliitikameetmetega teha midagi, mis aitaks ka sündimusele kaasa. Üldiselt on see seaduspära selge – ma ei ütle, et siin on põhjuslik seos, st et kui me anname perele suurema korteri, siis see täitub kohe lastega –, et mida suuremad on eluasemed, seda rohkem on lapsi. Ja linnades kipuvad eluasemed olema kõige väiksemad. Ma ei tea, kas siin on mingeid konkreetseid lahendusi, aga see on üks mõtlemise koht.

11:11 Aseesimees Enn Eesmaa

Viimase küsimuse esimese ettekande kohta esitab Yoko Alender. Palun!

11:11 Yoko Alender

Aitäh! Ma arvan, et selline teadlaste panus loob aluse, et homne Eesti saab parem. Aga ma jätkan natuke samal teemal, Tallinna näitel, kuna siin joonistub see n-ö getostumise teema hästi välja. Jõukamates piirkondades, valdavalt eestikeelsetes piirkondades nagu Kalamaja, suletakse venekeelne kool, Lasnamäel suletakse samal ajal eestikeelne kool. Kogu venekeelne täiskasvanuharidus koondatakse Lasnamäele ja Lasnamäele ehitatakse ka kõige rohkem sotsiaalmaju. Kas need on arengud, mis soodustavad lõimumist, või vastupidi?

11:12 TÜ professor Tiit Tammaru

Need kahtlemata lõimumist ei soodusta. Nagu ma rääkisin, on koolid ja eluasemed omavahel tihedalt seotud. See, kui vene koolid on linna teatud piirkondades, soodustab kahtlemata seda, et ka venekeelne elanikkond koondub sinna. See on nagu üks eluasemevaliku komponent, see on täiesti kindel. Tõepoolest, üllatav on see, et ka sotsiaalkorterid on koondunud väga kindlatesse piirkondadesse. Ja need sotsiaalsed probleemid, mis seal tekivad, on klassikalised, need on õpikunäited probleemidest, mis on viimasel viiel aastal seoses sotsiaalmajade ehitusega tekkinud. Argument on tavaliselt olnud see, et ühte kohta on korraga lihtsam ehitada kui mitmesse kohta. See on hetkel lihtsam, aga toob kaasa pikaajalise probleemi. Kas see on lihtsam ka pikema aja pärast ja mis on need tulud ja kulud pikas perspektiivis? Pigem ma kardan, et kulud lähevad lõpuks suuremaks kui algsed tulud.

11:13 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, tänan teid aruande koostamiseks tehtud töö ja selle aruande presenteerimise eest Riigikogu istungil! Küsimusi oleks teile veel, nagu näitab tabloo, kuid meie kokkuleppe järgi on nendele

vastamise aeg lõppenud. Aitäh veel kord!

Ma sain vahepeal väärtusliku vihje. Head kolleegid, Vabariigi Valitsuselt on tulnud palve arutada umbusalduse avaldamist tänasel istungil. Seetõttu võtan viieks minutiks juhataja vaheaja, et päevakorra täiendamist juhatuses arutada. Vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

11:23 Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu, jätkame istungit. Juhatuse koosolekuks võetud vaheaeg on lõppenud. Vabariigi Valitsus soovib, et 45 Riigikogu liikme esitatud kirjalikku nõuet avaldada umbusaldust rahandusminister Sven Sesterile arutataks tänasel istungil. Tuginedes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 56 lõike 1 punktidele 2 ja lõikele 2, täiendan tänase istungi päevakorda selle nõude aruteluga. See arutelu toimub teise päevakorrapunktina ehk pärast olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti inimarengu aruanne 2016/2017" arutelu lõpetamist. Ühtlasi pean vajalikuks rahvasaadikutele öelda, et Riigikogu kodu- ja töökorra seadus § 64 lõige 3 ütleb meile järgmist: "Käesoleva seaduse §-s 134 ettenähtud juhul ei lõpetata istungit enne päevakorraküsimuses otsuse tegemist." Paragrahv 134 käsitleb umbusalduse avaldamise arutelu. Nii et meie istung lõpeb siis, kui teises päevakorrapunktis on otsus langetatud. Hanno Pevkur, palun!

11:24 Hanno Pevkur

Aitäh! Austatud istungi juhataja, Riigikogu esimees! Ma olen teiega päri selles, mis on toodud §-s 134, ja ka selles, mis on toodud kodu- ja töökorra seaduse §-s 64. Küll olen ma natuke skeptiline teie tõlgenduse osas, et me jätkame päevakorra teise punktiga oludes, kus esimene päevakorrapunkt pole kella kaheks lõppenud. Juhul, kui esimeses päevakorrapunktis on keegi kell 13.59 puldis ja tema sõnavõtt lõpeb 14.02, peab lõppema ka Riigikogu istung, eeldades, et me oleme Riigikogu istungit pikendanud, mida me praeguseks hetkeks veel otsustanud ei ole. Praegu me teame, et istung lõpeb kell üks. Kas ma saan Riigikogu esimehest õigesti aru, et te soovite minna kodu- ja töökorra seadusega vastuollu, menetleda ära kogu päevakorrapunkt nr 1 ja alustada siis ka päevakorrapunkti nr 2 arutelu? Päevakorrapunkt nr 1, eeldades, et näiteks 40 Riigikogu liiget peavad kaheksaminutilise kõne, võib kesta viis tundi. Küsin lihtsalt täpsuse huvides, et me aru saaksime.

11:25 Esimees Eiki Nestor

Alustame siis otsast peale. Nimelt võetakse umbusalduse avaldamine Vabariigi Valitsusele, peaministrile või mõnele ministrile arutusele kõige varem ülejärgmisel päeval pärast selle algatamist, kui Vabariigi Valitsus ei nõua kiiremat otsustamist. Vabariigi Valitsus on nõudnud kiiremat otsustamist ja Riigikogu esimees täiendab päevakorda. Paragrahvi 64 lõige 3 ei luba esimehel enne istungit lõpetada, kui umbusalduse küsimuses on otsus langetatud. Kui vaadata sedasama raamatut, mis su ees on, siis seal on toodud ka näide, et see on erandkord, aga nii ta on. Andres Herkel, palun!

11:26 Andres Herkel

Aitäh, härra esimees! Mul on sellisel juhul küsimus, kas § 64 lõige 3 läheb vastuollu kodu- ja töökorra §-ga 47, mis sätestab Riigikogu töö ajagraafiku ja ütleb väga selgelt, et meie istung lõpeb hiljemalt kell 14.00, kui tööaega on pikendatud, ja siis algavad komisjonide istungid.

11:26 Esimees Eiki Nestor

Jah, selline probleem tekib küll. Loodame, et täiskogu töötab vilkalt ja siis meil praktilist probleemi ei tule. Küll aga puudub mul juhatajana võimalus lõpetada istungit enne, kui otsus on langetatud. Andres Herkel, palun!

11:27 Andres Herkel

Aitäh! Ma ei tea, kas see on tehniline probleem, ja ma ei tea ka, kas meie poolelioleva päevakorrapunkti järgmise ettekandja kõne tabloole ilmumise korral sõnavõttude järjekord kustutatakse ja avatakse uuesti, aga seoses minu protseduurilise küsimusega kadus minu nimi sealt ekraanilt ära. Ma ei ole sellega rahul. (Naer saalis.)

11:27 Esimees Eiki Nestor

Kas jätkame oluliselt tähtsa riikliku küsimuse arutelu või teil on jätkuvalt soov minuga debatti pidada? On jätkuvalt soov debatti pidada. Hanno Pevkur, palun!

11:27 Hanno Pevkur

Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Kui me loeme § 64 lõiget 3, siis see annab tõepoolest erandi võimaluse, ma olen teiega päri. Seal on öeldud, et käesoleva seaduse §-s 134 ettenähtud juhul, mis on umbusaldusmenetlus, ei lõpetata istungit enne päevakorralduses otsuse tegemist. Küsimus on praegu selles, et me ei jõua teise päevakorralduseni enne, kui meil on esimese päevakorrapunkti arutelu lõppenud. Aga esimese päevakorrapunkti, mis on OTRK, lõppemise erisust ei ole Riigikogu kodu- ja töökorra seaduses ära toodud. See tähendab seda, et kui kell saab 14 – juhul, kui me pikendame Riigikogu istungit –, siis jääb OTRK menetlus pooleli ja need, kes pole veel jõudnud sõna võtta, ei saa enam sõnavõttuga esineda ning Riigikogu istung peab lõppema. Me tahaks täpselt aru saada, et me ei läheks siin Riigikogu kodu- ja töökorra seadusega vastuollu.

11:28 Esimees Eiki Nestor

Praeguse seisu järgi me arutame OTRK-d kella 13-ni. Jürgen Ligi, palun!

11:28 Jürgen Ligi

Aitäh! Prooviks veel kord lihtsamalt. Me tahaksime teada, kuidas oma arutelusid planeerida, ja päriselt kohe. On kaks suurt teemat. Küsimus, millele me tahaksime vastust, on järgmine: kas juhul, kui umbusaldusavaldus ei jõua menetlusse ükskõik kas enne kella ühte või kahte – nii nagu me selle otsustame –, istungit pikendatakse? Või pikendatakse istungit ainult juhul, kui arutelu on pooleli?

11:29 Esimees Eiki Nestor

Kui lugeda § 64 lõiget 3, siis juriidiliselt täpsem oleks öelda, et istungit ei lõpetata enne, kui otsus on langetatud. Remo Holsmer, palun!

11:29 Remo Holsmer

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Rahanduskomisjon, tuginedes Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele, mis ütleb, et Riigikogu komisjonide töö algab neljapäeviti kella kahest, on kutsunud täna oma istungile kaubandus-tööstuskoja, tööandjate keskliidu ja maksumaksjate liidu esindajad, et arutada planeeritud maksumuudatusi. Ma eeldan, et komisjoni esimees lähtus sellest, et töö- ja kodukord kehtib ja kell kaks algab rahanduskomisjoni istung. Kuidas peaks rahanduskomisjon nüüd käituma, kui teie tõlgenduse kohaselt soovitakse istungit jätkata kuni päevakorrapunktide ammendumiseni? Minu ettepanek oleks lähtuda sellest, et seadus kehtib ja kell kaks on komisjonide istungite aeg.

11:30 Esimees Eiki Nestor

Me suhtume muidugi suure lugupidamisega kõikidesse kodadesse, ka kaubandus-tööstuskojasse, aga sellepärast ju Riigikogu laiali ei lähe, et nad siia tulevad. Head kolleegid, mina olen püüdnud lahendada küsimust nii, et opositsioonil oleksid võimalused ning et me oleksime viisakad ministri suhtes, oleksime viisakad presidendi suhtes ja ka meie külaliste suhtes. Kui te aitaksite sellele kuidagi kaasa, siis meil läheks paremini. Keit Pentus-Rosimannus, palun!

11:31 Keit Pentus-Rosimannus

Aitäh! Viisakas on kahtlemata järgida ka seadust, kui me siin Riigikogu istungi läbiviimist planeerime. See, kuidas Riigikogu kodu- ja töökorra seadusesse on hakatud erakordselt loominguliselt suhtuma, seda nii kobarseaduse arutelu läbisurumise kui ka praeguse arutelu puhul, on ausalt öeldes kaunis kummaline. Paragrahv 64, millele te korduvalt viitate, reguleerib poolelioleva toimingu lõpetamist. Kui konkreetse päevakorrapunkti aruteluni ei ole jõutud enne seda, kui algab seaduses ettenähtud komisjonide tööaeg, siis ei saa ju tegu olla poolelioleva toiminguga. Kuidas saab olla pooleli midagi, mida ei ole veel arutama hakatud?

11:31 Esimees Eiki Nestor

Miks ei saa? Kui päevakorda on üks punkt pandud, siis tuleb seda päevakorras arutada. Riigikogu esimehel on õigus päevakorda täiendada ja ta on Vabariigi Valitsuse ettepanekul seda teinud. Ja ma ei saa lõpetada istungit enne, kui otsus on langetatud. Ma saan ju aru teie huvist, et see teema püsiks kauem meedias. Loomulikult, see on arusaadav. Aga teisest küljest ma arvan, et umbusalduse avaldamine Vabariigi Valitsuse ministriks on ka küllaltki tähtis küsimus, kus Riigikogul tulebki, kui valitsus seda soovib, ruttu otsus langetada. Ma ei usu, et te ei suuda seda otsust kuidagi täna langetada. Jürgen Ligi, palun! (Ohkab.)

11:32 Jürgen Ligi

Aitäh, härra juhataja! Minu küsimusest te küll õigesti aru ei saanud. Minu küsimus on, kuidas me peaksime planeerima oma sõnavõtte ja küsimusi. Kas me peame pingutama selle nimel, et täna jõuaks enne kella ühte või kahte kaks punkti läbi arutada, või te igal juhul pikendate istungit? Kas te pikendate istungit ka juhul, kui teine päevakorrapunkt pole veel alanud? Öelge kuidagi lihtsalt, sest siis teame meie ka, mida me teeme. Meil on vaja teada sõnavõtte ja küsimuste arvu. Tegelikult tahaks arutada mõlemat teemat.

11:33 Esimees Eiki Nestor

Ma kordan siis veel kord. Paragrahv 64 räägib sellest, et kui Riigikogu istung lõpeb kell üks ja keegi peab sel ajal parasjagu kõnet või võtab sõna, siis mina ei lõpeta tema sõnavõttu ära, ta räägib oma jutu lõpuni. See § 64 räägib istungi lõpetamisest. Ja kui päevakorras on umbusaldus, siis ei ole istungi juhatajal õigust istungit enne lõpetada, kui otsus on langetatud. (Keegi ütleb midagi saalist.) Kui punkt on päevakorras, küll ta siis ka algab. Mul on palve, austatud Riigikogu liikmed, jätkata oluliselt tähtsa riikliku küsimuse arutelu. Hanno Pevkur, palun, aga see on viimane küsimus!

11:34 Hanno Pevkur

Austatud Riigikogu esimees! Loomulikult me tahame edasi minna. Küsimus on selles, millise positsiooni te võtate. Pooleliolev toiming ongi täpselt see, et kui keegi on puldis, siis ei tohi teda katkestada. Sealt edasi on aga Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse järgi nii – see kehtib ka OTRK puhul –, et ülejäänud sõnavõttud jäävad ära. See on Riigikogu kodu- ja töökorra seaduses kirjas. Meie küsimus teile on, et kui kell üks on veel neid, kes sooviksid minna pulti OTRK küsimuses, või kell kaks, kui Riigikogu on otsustanud pikendada istungit kella kaheni, kas siis need inimesed saavad pulti minna või lõpeb OTRK menetlus ära ja minnakse komisjonidesse. Või on nii, et inimesed käivad puldis ära, peavad oma sõnavõtu ära ja siis tuleb meie ette rahandusminister? Kas teie tõlgenduse kohaselt on nii, et kui te olete selle punkti päevakorda pannud, siis me igal juhul menetleme täna umbusaldusavaldust?

11:35 Esimees Eiki Nestor

Just nii.

11:35 Hanno Pevkur

See tõlgendus on vastuolus kodu- ja töökorra seadusega. Ma palun sellisel juhul protokolli märkida, et juhatus läheb vastuollu kodu- ja töökorra seadusega.

11:35 Esimees Eiki Nestor

Mina olen, vastupidi, veendunud, et juhatajal puudub õigus kuidagi teistmoodi käituda. Martin Helme, palun!

11:35 Martin Helme

Aitäh! Mina ei taha kindlasti nina nokkida ega juuksekarva lõhki ajada. Ma saan ka aru, et meil on vaja see umbusaldusavaldus täna ära menetleda. Aga mul on lihtne küsimus, mida ka Jürgen Ligi küsis: kuidas me planeerime oma aega? Mis suunis on siis komisjonidele, kui istung kestab üle kella kahe? Kas komisjonide töö algab kohe pärast istungit või jäävad komisjonide istungid ära? Meil on komisjonis väga pikk päevakord.

11:35 Esimees Eiki Nestor

Kui täiskogu istung lõpeb kella kaheks, saavad komisjonid rahulikult pihta hakata. Kui täiskogu kella kaheks ei lõpeta ja me ei ole veel otsust langetanud, siis tuleb komisjonidel leida oma istungiks teine võimalus. Keit Pentus-Rosimannus, palun!

11:36 Keit Pentus-Rosimannus

Aitäh! Komisjonide tööaeg neljapäeval kella kahest on seaduses kirjas. Kuidas on võimalik, et juhataja annab praegu soovitusel või suunisel sellest mööda vaadata ja seaduses kirjas olevat aega lihtsalt ignoreerida? See ei ole mitte kokkulepe või mingi komisjonide suva, vaid see on seaduses ettenähtud komisjonide töö alguse aeg.

11:36 Esimees Eiki Nestor

Paragrahv 64 lõige 3 on ka seaduses kirjas.

Austatud Riigikogu, jätkame arutelu! Teise ettekandjana palun Riigikogu kõnetooli aruande ühe autori, Tallinna Ülikooli professori Ellu Saare!

11:36 TLÜ professor Ellu Saar

Tere ka minu poolt! Mina olen siis üks nendest autoritest, kes seda paksu-paksu raamatut kirjutasid. Minu ettekanne puudutab just seda lõimumise poolt, mis on olnud üks inimarengu aruande teema. Mina räägin natukene rahvuslikust segregatsioonist Eesti tööturul. Minu ettekanne põhineb tegelikult artiklil, mis on kirjutatud koos kolleeg Jelena Helemäega.

Mida me siis rahvusliku segregatsiooni all üldse silmas peame, mida see tähendab? Tegelikult see tähendabki ametite ja majandusharude jaotuses rahvastevahelisi erinevusi. Miks me peaksime seda üldse uurima? No on see segregatsioon, siis on, miks see nii tähtis on? Probleem on selles, et tööturu rahvuslik segregatsioon takistab oluliselt ...

11:37 Esimees Eiki Nestor

Austatud ettekandja, üks hetk palun! Rahvasaadikud on veel kuidagi ärritunud, ma pean kella andma. (Helistab kella.) Aitäh!

11:38 TLÜ professor Ellu Saar

Tööturu rahvuslik segregatsioon takistab oluliselt ühiskonna lõimumist juba seetõttu, et eri rahvusest inimesed ei tegutse koos. Kui me vaatame näiteks 2015. aasta integratsiooni monitooringu andmeid, siis sealt selgub, et 56% eestivenelastest ja 49% eestlastest suhtlevad teisest rahvusest inimestega just töö. Suhtlus vaba aja veetmisel on märgatavalt-märgatavalt väiksem. Teine probleem, mis segregatsiooniga kaasneb, on kindlasti sellest tulenev tajutav ebavõrdsus. Jällegi, integratsiooni monitooringu andmed näitavad, et vaid kolmandik teisest rahvusest inimesi tunneb, et neil on erasektoris eestlastega võrdsed võimalused. Veelgi vähem on neid, kes tunnevad, et neil, st eestivenelastel on võrdsed võimalused jõuda juhtivale tööle kas siis omavalitsuses või riigiorganites. Mida siis rahvusliku segregatsiooni all silmas peetakse? Esiteks on see jagunemine tegevusala alusel. Kui me vaatame seda, siis suures osas on tegemist nõukogude aja pärandiga, sest nagu me kõik teame, tõi nõukogude aja migratsioon Eestisse väga palju tööstustöölisi. Kui me võrdleme rahvuslikku segregatsiooni just tegevusala alusel eri perioodidel – 1980-ndatel ja 1990-ndatel –, siis see vähenes oluliselt. Mis oli selle taga? Peamiselt see, et hõive vähenes nii põllumajanduses kui ka tööstuses, mis olid rahvuslikult segregeeritud. Praegune segregatsioon on väga tugevalt seotud rahvuslik-keelelise jaotumisega Eesti haridussüsteemis – nii kooli õppekeele, omandatud haridustaseme kui ka eriala alusel. Kui me vaatasime näiteks, kuhu lähevad vene õppekeelega põhikoolide lõpetajad, siis märgatavalt suurem protsent neist läheb kutseharidusse. Samal ajal eestlaste hulgas domineerib muidugi just gümnaasium. Mis on selle põhjus? Nagu lõimumisvaldkonna sotsiaalsete gruppide uuring näitas, on üks põhjus kindlasti see, et väga paljud vene õppekeelega põhikoolide lõpetajad kardavad gümnaasiumisse minna. Nad kardavad, et pärast seda, kui gümnaasiumides toimus osaline üleminek eestikeelsele õppele, ei saa nad seal eesti keelega enam hakkama. Ja kui me vaatame erialade jaotust kutsehariduses, siis vene õppekeelega põhikoolide lõpetanud õpivad rohkem tehnikaerialadel, eesti õppekeelega koolide lõpetanud rohkem teenindusega seotud erialadel.

Samas haakub rahvusliku jagunemisega ka see, millistes kollektiivides töötatakse. Viitan jällegi

integratsiooni monitooringule. See näitas, et segakollektiivides, st kollektiivis, kus eestlasi ja eestivenelasi on umbes pooleks, töötas vaid kümnendik eestlastest ja alla kolmandiku eestivenelastest. Niisiis ei teki ka töökollektiivide tasandil suhtlust eri rahvusgruppide vahel.

Vaatame rahvuslikku jagunemist ametiala alusel. Kui Tiit rääkis enne sellest jaotusest Tallinnas, siis mina toon välja jaotuse kogu Eestis. Kui te vaatate slaidi vasakut poolt, siis see näitab koondumist valgekraede ametitele. Kui me võrdleme näiteks jaotust 1989. aastal, neid kahte ülemist tulpa, siis te näete, et jagunemine väga palju ei erinenud. Kui me vaatame 2015. aasta andmeid, siis me näeme, et eestlaste koondumine valgekraede ametitele on märgatavalt suurenenud ja eestivenelastel jääb see näitaja eestlaste omast väga oluliselt maha. Kui me võrdleme rahvusrühmade jagunemist, näiteks seda, kui palju inimesi töötab tippspetsialistide või juhtidena, siis see näitaja on eestlaste puhul olnud 2000. aastatel 1,5–1,7 korda suurem. Samas, kui vaadata jagunemist oskustööliste ja lihttööliste puhul, siis eestivenelased koonduvad märgatavalt rohkem just lihttööliste ametikohtadele. Kui me vaatame seda, kuidas haridus leiab tööturul kasutust, siis eestivenelaste puhul hakkab silma see, et paljud neist, kellel on kõrgharidus, ei tööta ametikohal, mis nõuab kõrgharidust. Kui eestlaste hulgas on see näitaja 5%, siis eestivenelaste hulgas on see koguni 15%. See näitab, et me ei suuda kogu potentsiaali Eesti tööturul ära kasutada.

Mis on sellise jagunemise taga? Osaliselt muidugi see, et 1990-ndatel toimus üleminek eestikeelsele kõrgharidusele. See üleminek oli väga järsk, ei alustatud mitte alumistelt haridusastmetelt, vaid alustati kõrgharidusest. Kui 1989. aasta rahvaloenduse andmetel oli haridusstruktuur veel eestivenelaste kasuks – eestivenelaste hulgas oli nende protsent, kes olid kõrghariduse omandanud, suurem –, siis 2000. aastatel muutub see protsent juba vastupidiseks. See tähendab, et eestlaste hulgas on kõrghariduse omandanute protsent märgatavalt suurem kui eestivenelaste hulgas.

Mida selline segregatsioon tööturul tegelikult kaasa toob? Ühelt poolt oli meie eesmärk vaadata segregatsiooni mõju tööturu ebavõrdsusele. Kui rääkida vastavatest uuringutest, siis neis kasutatakse sellist terminit nagu "etniline trahv". Selle all mõistetakse seda, kui sisserännanute või rahvusvähemuste olukord tööturul osutub enamuse- või põlisrahvuse omast viletsamaks ka samasuguse inimkapitali puhul (sama haridustase ja samasugune töökogemus), sh riigikeskse inimkapitali puhul. Siin peetakse silmas just sellist kapitali, mis on konkreetse riigi tööturul oluline. Eesti tingimustes on see kindlasti eesti keele oskus. Lisaks vaadatakse siis veel isikutunnuseid. Kui vaatamata nendele kriteeriumidele on eestivenelaste võimalused kehvemad, siis me saame rääkida etnilisest trahvist.

Kuidas me oleme defineerinud seda suurt riigikeskset inimkapitali Eestis? Esiteks, hea eesti keele oskus, teiseks, Eesti kodakondsus. Meie eesmärk oligi võrrelda just selle hea riigikeskse inimkapitaliga eestivenelaste võimalusi eestlaste omadega. Selleks, et vaadata, kuidas ebavõrdsus tööturul haakub segregatsiooniga, tõime välja kolm tööturu segmenti. Üks on segasegment, kus eestlaste ja eestivenelaste protsent on enamasti tasakaalus. Siis on eestlaste segment, kuhu on koondunud rohkem eestlasi. Kolmas on eestivenelaste segment, kus töötab rohkem just eestivenelasi.

Kõige olulisem on muidugi eristada eri põlvkondi. Tavaliselt kirjanduses tuuaksegi välja just see nn esimene põlvkond, kes on alles Eestisse saabunud, ning siis ka teine ja kolmas põlvkond. Lõimumise edukuse üle otsustatakse tavaliselt selle põhjal, kui edukas on tööturul teine põlvkond, st sisserändajate lapsed. Samas peame arvestama, et sisserändajate põlvkonna mõiste erineb Eestis Lääne-Euroopa ja Põhja-Ameerika riikide omast. Me saame Eestis rääkida teise põlvkonna sisserändajatest nende eestivenelastest sisserändajate laste puhul, kes on sündinud ja hariduse omandanud iseseisvas Eestis. See tähendab, et me saame võrrelda 25–34-aastaseid eestivenelasi eestlaste vastava vanusegrupiga. Seda me olemegi teinud, et võrrelda, kuivõrd hea riigikeskne inimkapital aitab tööturul edukaks saada. Kui vaadata, kui palju teisel ja kolmandal eestivenelaste põlvkonnal üldse on seda mainitud kapitali, siis eestlaste vastavas vanuserühmas on kõrgharidus 39%-l, teise ja kolmanda põlvkonna eestivenelastest eakaaslastel 32%-l. Nii et siin tekib juba teatud ebavõrdsus. Teiseks vaatame, kui palju on sellel vanusegrupil just Eesti-keskset kapitali. Eesti keele oskus kõnes ja kirjas on vaid pooltel teise põlvkonna eestivenelastest. Arvestades, et kõik nad on hariduse saanud Eestis, on see päris kurb näitaja. Eesti kodakondsus on neist kahel kolmandikul. See tähendab, et suur riigikeskne inimkapital on umbes pooltel teise ja kolmanda põlvkonna eestivenelastel, sealjuures vaid alla kolmandikul neist, kellel ei ole kõrgharidust. Tegelikult koondubki kõrghariduse omandamine ja see kõrgem riigikeskne kapital ühtedele ja samadele inimestele. Teised, kellel ei ole kõrgharidust, on suure tõenäosusega need, kellel on ka riigikeskset kapitali vähem.

Kui me analüüsime ja võrdlesime eestlaste ja eestivenelaste teise ja kolmanda põlvkonna võimalusi

tööturul, siis me vaatasime 25–34-aastaseid. Kui vaadata tegevusalade segmentide kaupa, siis selgub, et näiteks eesti segmendis on teise-kolmanda põlvkonna eestivenelastel peaaegu eestlastega võrdsed võimalused saada kõrget ametit ja kõrget palka. Probleem on aga muidugi selles, et sinna eesti segmenti on väga raske saada. Kui nad juba sinna on jõudnud, siis on võimalused võrdsed.

Kui vaadata sama põlvkonna esindajaid, kellel on kõrge riigispetsiifiline kapital, siis me näeme, et neil on eestlastega võrdsed võimalused ka segasegmendis, aga seda ainult kõrgete ametite korral. Kui vaadata palka, siis ilmneb ikkagi nende halvemus. Ja kui võrrelda kogu seda teist-kolmandat põlvkonda eesti eakaaslastega, siis on selge, et enamikus on nad Eesti tööturul halvemas seisus. Aga see sõltub jällegi väga palju segmendist, kus töötatakse. Eesti segmendis aitab väga palju eesti keele oskus ja seal nagu ei olegi probleemi, kuid segasegmendis on endiselt suured-suured probleemid.

Ja nüüd meie analüüsi põhijäreldused. Teise ja kolmanda põlvkonna 25–34-aastastel eestivenelastel, kellel on suur riigikeskne inimkapital ja kes töötavad eesti segmendis, on eestlastega võrdne tõenäosus saada kõrge ametikoht ja hea palk. Aga nagu ma ütlesin, on nad selles segmendis alaesindatud. Tegelikult ilmneb tööturu segmendile iseloomulike töökohtade kvaliteedi ja sinna koonduva töötajaskonna rahvuse vahel selge seos. Eesti segmendi puhul on tegemist parimate karjäärivõimaluste ja kõrge palga väljavaadetega. Eestlaste soodsam tööturuolukord tuleneb koondumisest sellesse segmenti, väga suur osa neist töökohtadest ongi avalikus sektoris. Mis peaks siis eesmärk olema?

11:52 Esimees Eiki Nestor

Austatud professor, ma segan korra. Ma saan aru, et teil läheks natuke lisaaega vaja.

11:52 TLÜ professor Ellu Saar

Üks minut.

11:52 Esimees Eiki Nestor

Palun, kolm minutit!

11:52 TLÜ professor Ellu Saar

Aitäh! Eesmärk on tagada eestivenelaste juurdepääs soodsatele tegevusaladele, sh avalikku sektorisse. 2013. aasta avaliku teenistuse seadus peaks vähendama sotsiaalsete võrgustike rolli selle sektori töökohtadele pääsemisel. Praegu on sotsiaalsed võrgustikud väga olulised. Just need vähesed kontaktid eestlastega ja juurdepääsu puudumine peamise rahvusrühma võrgustikele aitavad kaasa segregatsiooni säilimisele. Nagu Tiit juba mainis, on üks probleem muidugi õppekeele alusel eraldatud haridussüsteem. Kuid uus süsteem hakkaks toimima ju alles järgmiste põlvkondade puhul, kui me praegu sellele üle läheme. Mida teha aga nendega, kes on juba tööturul? Kindlasti tuleb näha ette meetmeid, mis aitaksid noortel eestivenelastel riigikeskset inimkapitali koguda. Teiseks peaksid kindlasti olema paindlikumad tööturule sisenemise võimalused, näiteks üleminekuperiood, et töö käigus eesti keele oskust parandada, samuti keeleteo pakkumine. Kui me vaatame, siis eesti segment ja kõrge riigikeskne kapital aitavad eestivenelastel jõuda tööturul edukasse seisu, kuid probleem on selles, et neid eestivenelasi on vähe. Aitäh!

11:54 Esimees Eiki Nestor

Aitäh! Küsimused professor Saarele. Andres Herkel, palun!

11:54 Andres Herkel

Aitäh, härra esimees! Austatud professor! Segregatsioon ei puuduta kindlasti mitte üksnes tööturгу. Eespool oli juttu eestikeelsest haridusest, mis on väga oluline. Sirvisin seda aruannet ka mujalt. Anu Realo toob oma peatükis ühe peamise sõnumina esile, et eestlaste ja eestivenelaste meediaruum on tohutult erinev. Meil oli eile ka üks korruptsioonikonverents, kus näidati väga selgelt ära, et Tallinnas elavad venelased ei ole informeeritud väga arvukatest linnavalitsuse korruptsioonijuhtumitest. Eestlased loevad selle kohta lehest, linna raha eest väljaantav Stolitsa sellest ei kirjuta. Minu küsimused on järgmised. Kas segregatsiooni vähendamine tööturul võib suurendada ka üldist korruptsiooniteadlikkust või võib see toimida ka vastupidi? Näiteks Tallinna Linnavolikogu keskfraktsiooni venekeelsed liikmed on enamasti kõik linna palgal, järelikult avalikus sektoris. Kas saab

olla rahul olukorraga, kus Tallinnas avaliku raha eest segregatsiooni suurendatakse, ma mõtlen neid venekeelseid väljaandeid?

11:55 TLÜ professor Ellu Saar

Kogu massimeedia on vaid üks võimalus, kuidas segregatsioonist üle saada. Ma just retsenseerisin ühe meie magistrandi tööd, milles leiti, et suurem tõenäosus tunnetada, tajuda diskrimineerimist seostub nendega, kellel tööturul ongi kehvemad võimalused. Aga inforuum võiks kindlasti olla ühtlasem, sellega ma olen nõus.

11:56 Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

11:56 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Nagu ma näen, on eestlaste käes suuresti ülemuste ja valgekraede kohad ning venelaste kõrgem lagi on olla kas kassapidaja või mustatöoline. Aga te ütlete, et pooled teise-kolmanda põlvkonna eestivenelastest on sellised, kes keeleoskuse või rangete keelenõuete tõttu avalikku sektorisse ametisse ei saa. Kas peaks siis neid rangeid keelenõudeid lõdvendama või hakkama teise-kolmanda põlve eestivenelaste keeleõpet koolides järsult tugevdama?

11:57 TLÜ professor Ellu Saar

Mina pooldaksin muidugi eelkõige seda teist lahendust. Ka Tiit mainis ju enne, et eesmärk peakski lõppkokkuvõttes olema ühtlasele haridussüsteemile üleminek. Teine võimalus oleks kindlasti, nagu ma juba mainisin, paindlikumad tööturule sisenemise võimalused, just mingi üleminekuperioodi võimaldamine, et töö käigus eesti keele oskust parandada, samuti keeleteo pakkumine. Kui ma vaatan näiteks ka meie ülikooli tulnud vene õppekeelega koolide lõpetanuid, siis neil on alguses ikka päris-päris raske, sest õpe on eestikeelne ja keeleteo pakkumine ei ole minu meelest ka ülikoolides küllaldane.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

11:57 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea professor! Ma palun teil vaadata ka eelmise professori ettekannet, sest tööturu väljund on n-ö tagajärg. Ma tunnen, et meil puudub teatud mõttes julgus ja tahe jõuda nende eesmärkideni, mis tagavad meie riikluse ja riigi püsimise. Seepärast küsin, kellel peaks olema siin juhtroll, kas riigil, kohalikul omavalitsusel, erasektoril või kogukonnal. Kui vaadata Tallinna näidet, mida me eelmise ettekande puhul käsitlesime, siis seal on see võimumäng, kassi-hiire mäng, keegi ei taha juhtrolli võtta. Mis on teie soovitus või nägemus, kes peaks selle juhtrolli võtma?

11:58 TLÜ professor Ellu Saar

Kindlasti on ka riigil suur roll, sellepärast et avalik sektor on ju, vabandage, riigi roll. Kui me vaatame, siis sinna juurdepääsul tulevad välja peaaegu et kõige suuremad erinevused eestivenelaste ja eestlaste vahel. Muidugi ma arvan ka, et see nõuab kõigi osapoolte koostööd. Viibutada näppu ainult haridussüsteemi poole ei ole kindlasti õigustatud, sellepärast et haridussüsteem üksi ei saa mitte midagi teha. Kui me vaatame, kui palju näiteks 90-ndatel valmistati ette eesti keele õpetajaid vene koolidele, siis see oli paraku väga-väga väike arv. Ja selle tagajärjed on ju praegu näha, kui vaid pooled isegi sellest põlvkonnast, kes on omandanud hariduse Eestis, oskavad eesti keelt küllaldasel tasemel.

11:59 Esimees Eiki Nestor

Arto Aas.

11:59 Arto Aas

Aitäh! Austatud ettekandja! Mul on teile kaks küsimust. Esimene puudutab Ida-Virumaad. Me räägime täna ajapuuduse tõttu keskmistest numbritest. Kas Ida-Virumaal on seis oluliselt kehvem, kui see on Tallinnas? Mu kõhutunne ütleb, et Kohtla-Järvel on venekeelsel kogukonnal ja vene noortel keerulisem

lõimuda ja edasi jõuda kui Tallinna linnaosades. Ja teine küsimus. Mina olen elanud justkui teadmises, et venekeelsetes koolides on ajalooliselt olnud üsna tugev reaalharidus. Kas see on ka tänapäeval nii? Kui nüüd mõelda, kuhu meie majandus suundub, siis võiks see anda ju vene noortele päris hea hüppelaua. Või on seal ikkagi mingeid tegureid, mis tasalülitavad selle hea ja tugeva reaalhariduse baasi?

12:00 TLÜ professor Ellu Saar

Kui vaadata tööturu konkurentsi, siis see konkurents on paraku kõige suurem just Tallinnas. Kui erinevad rahvusgrupid ongi peaaegu võrdselt esindatud, siis tekib ju seda suurem konkurents. Ida-Virumaal ei saa nii suurt konkurentsi juba seetõttu tekkida, et seal on vene keelega näiteks palju rohkem peale hakata. Seetõttu, kui me võrdleme tööturu võimalusi, siis kõige suuremad erinevused ilmnevad tegelikult Tallinnas, mitte teistes piirkondades. Mis puudutab aga reaalharidust, siis raske on muidugi hinnangut anda. Kui me vaatame näiteks PISA tulemusi, siis varem olid need, jah, vene koolides paremad, aga viimased uuringud näitavad paraku, et ka PISA testi tulemused on vene õppekeelega koolidel kehvemad kui eesti õppekeelega koolide omad. Omaette probleem on muidugi see, et miks, mis on vene koolides juhtunud, et varasem paremus on muutunud halvemuseks. Aga kindlasti on ka see probleem, kas avalikus sektoris väärtustatakse ja kuivõrd väärtustatakse neid inimesi, kes peale riigikeele oskavad näiteks vene keelt ja tunnevad eestivenelaste vajadusi ja meelsust. Kas riigikeele oskus on alati nii a ja o?

12:02 Esimees Eiki Nestor

Mart Nutt, palun!

12:02 Mart Nutt

Aitäh, härra esimees! Austatud ettekandja! Omaenda antropoloogilistele vaatlustele toetudes pean ma tõdema – see puudutab nüüd keskealisi ja vanemaealisi inimesi –, et kui eesti ja vene inimene omavahel suhtlevad, siis eestlane läheb väga kergelt üle vene keelele, isegi siis, kui see venelane oskab eesti keelt päris hästi, ta lausa sunnib seda keelt peale. Noorematel kipub aga suhtluskeeleks olema inglise keel, võib-olla mitte väga ulatuslikult, aga Ida-Virumaal ja Narvas paraku küll. Seesama kehtib ka töökollektiivide kohta – segakollektiivides on suhtluskeeleks tegelikult vene keel. Kui asi niimoodi jääb, siis lõimumisele see kahtlemata kaasa ei aita. Mida teha, et eesti keel muutuks mõlemas mainitud vanuserühmas suhtluskeeleks?

12:02 TLÜ professor Ellu Saar

Ma arvan, et siin on eestlastel endil palju teha, sest miks nad siis lähevad vene keelele üle. Meie kollektiivis on ka vene emakeelega inimesi, aga me kõik räägime nendega eesti keeles. See on väga paljus eestlaste taga kinni. Ma arvan, et osaliselt on see võib-olla seotud ka meie varasema keelepoliitikaga ja sellega, et eestlased vaatavad vahel natuke viltu, kui venelased ei räägi keelt grammatiliselt õigesti. Minu meelest ei ole ju nii tähtis, et grammatiliselt õigesti räägitaks. See võib-olla panebki pinget peale ja on põhjuseks, miks vene inimene ei julge eesti keeles rääkida. Ma ei tea, kas see on keelepoliitika tagajärg, aga kui ma olen inimestega rääkinud – need on täpselt samuti antropoloogilised vaatlused –, siis on öeldud, et aga ma ei julge rääkida, ma ei räägi ju korrektselt, kuidas ma hakkan siis eesti keeles rääkima. Probleem võib olla ka selles, kuidas meie suhtume sellesse, kui eesti keelt ei räägita päris korrektselt. Ma arvan, et väga paljud meist ei räägi ka inglise keelt päris korrektselt, mina isiklikult küll mitte, nii et ma ei peaks siis julgema inglise keeles üldse suud lahti teha.

12:04 Esimees Eiki Nestor

Heljo Pikhof, palun!

12:04 Heljo Pikhof

Aitäh, austatud Riigikogu istungi juhataja! Hea ettekandja! Mis puutub sellesse, kuidas eestlased suhtuvad vene keelt kõnelevate inimeste eesti keelde, siis mina võin küll öelda, et Tartus on hakanud nii paljud venelased just eesti keeles rääkima, kuigi keeleoskus on vahel võib-olla üsna kehv. Alati proovid ju aru saada, mis nad tahavad öelda. See on nagu viis pluss. Väga paljudel noortel on aga tõesti see

probleem, et nad ei oska eesti keelt piisavalt hästi. Avalikku sektorisse tööleminekul pead sa grammatikat tundma, sul peab olema sõnavara jne. Ma olen ise kuulnud noori kurtmas, et neid ei taheta tööle võtta. Kas noortele ei võiks ka erasektoris korraldada keeleõpet kas töötukassa kulul või kuidagi teistmoodi, et panna neid inimesi ennast ühiskonnas paremini tundma ja et nad ka tööl paremini hakkama saaksid? Vene keelt ju õpetatakse praegu paljudele noortele selleks, et nad tööl paremini hakkama saaksid.

12:05 TLÜ professor Ellu Saar

Jah, ma arvan küll, et see aitaks. Sest kui ikkagi pooltel noorest põlvkonnast ei ole sellist eesti keele oskust, millega avalikus sektoris ja üldse tööturul hakkama saada, siis on see minu meelest päris kurb.

12:05 Esimees Eiki Nestor

Valeri Korb, palun!

12:05 Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud proua professor! Teadlased on siin saalis rääkinud juba kümme aastat sellest, millest ka teie ilusasti rääkisite, aga me viime seda kahjuks liiga aeglaselt ellu. Teie viimasel slaidil on kirjutatud, et haridussüsteem ei aita kaasa jne. Minu küsimus ongi sellega seotud. Kui teie oleksite rahandusminister, oleksite haridusminister või, ma ei tea, peaminister, mis te teeksite siis selleks, et haridussüsteem välja vahetada, või kuhu see süsteem peaks teie arvates minema?

12:06 TLÜ professor Ellu Saar

Esiteks, minu meelest alustati juba 90-ndatel natukene varest otsast. See oli suur viga, et alustati üleminekust eestikeelsele kõrgharidusele. Juba siis oleks pidanud alustama sellest, millest me praegu räägime, st et võiks lasteaiast peale kõik need erinevad rahvus- ja keelegrupid kokku viia. Aga nagu ma olen kuulnud – jälle minu antropoloogilised teadmised –, siis ega eesti lasteaedadesse vene kodukeelega lapsi nii väga ei taheta. Kardetakse, et kui on suur hulk vene kodukeelega lapsi, siis nad räägivadki ainult vene keeles. Nojah, see on nii, et nokk kinni, saba lahti, aga mida me siis teeme, kuskilt tuleb ju peale hakata. Tähendab, üks asi on see, mida me nende uute noorte jaoks saame teha, aga me peame arvestama ka seda, et Eesti tööturul on juba terve hulk eestivenelasi, kellel ei ole küllaldast eesti keele oskust. Et neil ei tekiks sellist tõrjutuse ja eemalejätuse tunnet, tuleb nendega samuti arvestada ja neile mingid meetmed ette näha. Aga nagu kogu inimarengu aruandest välja tuli, peaks lõppkokkuvõttes eesmärk olema ikkagi üleminek ühtsele haridussüsteemile, mitte eesti keele põhisuse rõhutamine. Kusjuures eestlastel tuleb arvestada ka seda, et kui me kujutame ette, et võtame lihtsalt kätte ja kaotame vene lasteaiad ära, võtame kõik eestivenelased eesti lasteaedadesse, siis see ei ole ju lahendus. Kogu lasteaiasüsteem ja kogu koolisüsteem tuleb ümber korraldada. Ka õpikud tuleb üle vaadata, sest mitte kõik praegused õpikud ei ole sobivad ja abimaterjale ei ole küllaldaselt, et kindlustada eestivenelaste ja vene õppekeelega õpilaste hakkamasaamine eesti koolides.

12:08 Esimees Eiki Nestor

Yoko Alender, palun!

12:08 Yoko Alender

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja, aitäh ettekande eest! Puudutan oma küsimuses natuke ka seda, millest te kõnelesite Arto Aasaga, st vene kooli tugevust. On täheldatud, et paljud võimekad õpilased lähevad praegu juba eesti kooli. Minu küsimus puudutab neid, kes jäävad n-ö eraldatud vene kooli, kes saavad hästi hakkama, on andekad. Kas nemad lähevad siis peale koolihariduse omandamist kolmandas astmes või veel hiljem, ülikoolis, pigem Eestist ära? Minul hinnangul oleks meil neid inimesi väga tarvis. Kas teie uuringud kinnitavad seda?

12:09 TLÜ professor Ellu Saar

Mul ei ole selle kohta küll statistilisi andmeid esitada, aga kui me vaatasime ühte integratsiooni monitooringut ja seda, kui paljud kavatsevad Eestist ära minna, siis see protsent oli päris suur. Kusjuures ei minda, nagu võiks arvata, mitte niivõrd Venemaale ja teistesse SRÜ riikidesse, vaid

minnakse Lääne-Euroopasse. Muidugi me kaotame sellega väga-väga palju potentsiaali. Nagu ma juba ütlesin, on väga suur protsent ka neid, kes on kõrghariduse omandanud, aga ei tööta vastavatel ametikohtadel, neid oli vist 15%. Minu meelest on see ka juba meie jaoks kaotus, me ei suuda kogu olemasolevat potentsiaaligi ära kasutada.

12:10 Esimees Eiki Nestor

Urmas Kruuse, palun!

12:10 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Väga auväärne ettekandja! Nii teie kui ka eelmisest sõnavõttust käis läbi hariduseteema ja samas saalis oli mõni aeg tagasi arutelu kutsehariduse üle. Kui me räägime inimese sissetulekust ja hakkama saamisest, siis me ei pea *a priori* rääkima kõrghariduse omandamisest, vaid sellest, kuidas mitmesugustes ametites hakkama saada. Kas te selles uuringus või taustmaterjalis nägite ka seda, et eesti keele oskus, mis teise ja kolmanda põlvkonna sisserändajatel on mõnevõrra parem, paranes rohkem nendes koolides, kus on rakendatud keelekümblust? Ma pean silmas seda, et isegi kui me tagantjärele hindame võib-olla valeks kõigepealt kõrghariduses eesti keele peale üleminekut, siis lõppesmärgi koha pealt võiksime ju öelda, et inimest motiveerib vahest rohkem keelt õppima soov omandada kõrgharidust. Kas lisaks sellele, kuidas integreerida eesti ja vene noori, oli selliseid seoseid?

12:11 TLÜ professor Ellu Saar

Ma arvan, et keelekümblusklassid – mul ei ole küll jällegi teile konkreetseid andmeid esitada – aitavad integreerimisele kindlasti kaasa. Nende lõpetajad on kindlasti parema eesti keele oskusega, mis on ju Eesti tööturul oluline näitaja.

12:11 Esimees Eiki Nestor

Barbi Pilvre, palun!

12:11 Barbi Pilvre

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja, hea kolleeg Tallinna Ülikoolist! Kõrgharidus on ju magistritasemel hiilivalt minemas üle inglise keelele ja tasulisele ingliskeelsele haridusele. Kas te näete siin potentsiaali vene noorte paremaks integreerimiseks? Kui vene noorte inglise keele oskus on parem ja neil on rohkem perspektiivi seda õppida, sest siis on kõrgharidus neile kättesaadavam, siis on nad võib-olla paremini ette valmistatud eluks ja läbilöömiseks Eestis.

12:12 TLÜ professor Ellu Saar

Enne peavad nad ju bakalaureusekraadi saama. Ma arvan, et kui nad on juba selleni jõudnud, siis ei ole neil enam ka eesti keelega nii suurt probleemi. Koht, kus tekib see vahe, ongi pigem bakalaureusetase. Mis puudutab aga magistriõpet, siis seal minnakse, jah, osaliselt muidugi üle ingliskeelsele õppele, aga ma arvan, et just magistriõpe eesti keeles aitaks võib-olla veel paremini integreeruda. Kui ma vaatan näiteks meie praegust kursust, magistriõppekursust sotsioloogias, siis seal on terve hulk vene taustaga noori ja nad saavad suurepäraselt hakkama. Aga nad on magistritasemel.

12:13 Esimees Eiki Nestor

Urve Tiidus, palun!

12:13 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Teie artiklis "Rahvuslik segregatsioon Eesti tööturul" väidetakse muu hulgas, et sotsiaalsed võrgustikud, sh ka rahvusülesed, on väga ebavõrdsed oma võime poolest toetada edukust tööturul. Siinkohal meenub mulle lugu, mida rääkis mulle üks saarlane ühest väga tuntud Euroopa poliitikust, kes oma aktiivse karjääri lõppemise järel toimetab ikka edasi. Nad kohtuvad aeg-ajalt möödaminnes lennujaamas, ja kui meie saarlane küsib, et kuidas läheb, siis oli see mees ikka vastanud: *networking, networking* (ehk võrgustan, võrgustan). Viimasel ajal on ta aga

vastanud, et *connecting networks*, st ühendan võrgustikke. Kes peaks Eestis võrgustikke ühendama, olgu need siis mõjukate eestlaste võrgustikud või ka rahvusülesed võrgustikud, et rahvuslik segregatsioon tööturul siiski väheneks?

12:13 TLÜ professor Ellu Saar

Üks asi on see, et paraku tekivad need võrgustikud millegi põhiselt. Üks asi on kindlasti haridussüsteem, mis aitab neid võrgustikke tekitada, teine asi on juba töökollektiivid. Nagu ma tõin välja, siis väga paljud eestlased ja väga paljud eestivenelased töötavadki ühekeelses ja ühe rahvuse põhises töökollektiivis. Aga teine probleem on, kuidas sinna eesti segmenti üldse tööle saada, et need rahvusülesed võrgustikud saaksid tekkida. Ja kui üks mu kolleeg vaatas, millised on need võrgustikud ja kuidas need aitavad tööd saada, siis näiteks eestivenelastel aitasid võrgustikud pigem üldse tööle saada, eestlastel aitasid võrgustikud aga just paremale tööle saada. Võrgustike roll ja nende võime aidata näiteks segregatsioonist üle saada ja tööturul paremat positsiooni kindlustada erineb väga-väga oluliselt.

12:14 Esimees Eiki Nestor

Marianne Mikko, palun!

12:14 Marianne Mikko

Suur tänu! Mul on kolm küsimust. Esimese asjana oleksin tahtnud teie eelkõnelejale esitada küsimuse, miks inimarengu aruandest on välja jäänud üks oluline asi, mis on seotud rändega – need on kliimapõgenikud või kliimapagulased. See analüüs oleks olnud väga relevantne, sellest ma tundsin puudust. Aga tulles konkreetsetelt teie artikli juurde, on mul väike täpsustus: jah, eestivenelased on tööturul kehvemal positsioonil, aga veel kehvemas positsioonis kui eestivenelased üldiselt, on Eestis elavad venelannad. Kas teil on siin mingi hea retsept või sõnum, mida poliitikud teha võiksid? Ja kolmandaks. Te väitsite, et enamikus Lääne-Euroopa riikides on segregatsioon aastate jooksul pigem vähenenud, ja ütlesite ilusasti diplomaatiliselt, et Eestis on 2000. aastatel muutunud vähe ehk teisisõnu, midagi ei ole muutunud. Millest see tunnistust annab?

12:15 TLÜ professor Ellu Saar

Esiteks, Eestis elavad venelannad. Ega mul head retsepti ei ole, sellepärast et väga paljud siinsed venelannad on koondunud teenindussektori väga madalapalgalistele töödele. Seda näitavad ka meie uuringud. Ja üks võimalus ongi, nagu eelkõneleja ütles, madalapalgalisi töid vähendada. Mis puudutab kliimapõgenikke, siis sellele ei ole ma kompetentne vastama, seda peaks kuluaarides Tiidult küsima, kuivõrd nad kliimapõgenikke vaatlesid.

12:16 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

12:16 TLÜ professor Ellu Saar

Üks küsimus oli veel. Palun vabandust, mis see oli? (Marianne Mikko ütleb saalist, et küsimus oli segregatsiooni kohta.) Jah, paraku ei ole segregatsioon Eestis vähenenud, aga ma arvan, et probleem on ikkagi, esiteks keelepõhistes võrgustikes ja, teiseks, eraldatud haridussüsteemis. Tegelikult ei ole meil 2000. aastatel selles suhtes mitte midagi muutunud, kõik on samaks jäänud. Ei saa ka oodata, et midagi automaatselt muutuks.

12:17 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

12:17 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Lugupeetud professor! Tõite oma ettekandes väga kenasti välja riigikeskse inimkapitali kolm komponenti: kõrgharidus, eesti keele oskus ja kodakondsus. Järeldus on see, et noori venekeelseid inimesi tuleks oluliselt enam toetada just selle riigikeskse inimkapitali kogumisel. Selleks, et kõrghariduseni jõuda, on enne vaja omandada gümnaasiumiharidus. Riigi viimase aja poliitika on olnud see, et järjest rohkem luuakse riigigümnaasiume ja soov on jõuda suhteni 60 : 40, st et rohkem

lapsi läheks kutseõppesse. See tähendab, et gümnaasiumisse astumisel on konkurents suurenenud. Minu küsimus puudutabki seda. Kuidas te hindate, kas riigi selline poliitika, kus gümnaasiumisse sissepääsemine tehakse raskemaks, viib selleni, et tegelikult jäävad kannatajaks just venekeelsed noored. Kas see tuli uuringus ka kuskilt välja?

12:18 TLÜ professor Ellu Saar

See protsent, kui palju noori läheb Eestis omandama kutseharidust ja kui palju gümnaasiumiharidust, ei ole praegu muutunud. Me saame seda muutust ainult prognoosida. Ega see praegu kuskilt välja tulla ei saagi, sest seda, mis muutuseni viiks, ei ole veel rakendatud. Aga kindlasti võib see hakata mõjutama. Sõltub jällegi sellest, kui hästi me suudame põhikooli keelepõhiseid gruppe integreerida.

12:18 Esimees Eiki Nestor

Inara Luigas, palun!

12:18 Inara Luigas

Aitäh! Austatud ettekandja! Me räägime täna siin raskustest lõimumisel ja tähtsustame samas just suhtluspõhist lähenemist. Teinekord tundub, et keerulistel asjadel on ka lihtsaid lahendusi. Iseasi muidugi, kas me seda arvestada tahame ja meetmeid rakendada suudame. Praeguse haldusreformi ajal on kujunemas olukord, kus ääremaadel jäävad koolid tühjaks, ilusad koolid, kuhu on veel jäänud õpetajaid. Seal on keskkond, on kultuur jne. Kas ei oleks mõeldav, et venekeelsed lapsed tuleksid näiteks teatud ajaks õppima hoopis eestikeelsesse piirkonda, kus me õpetaksime neile eesti keelt, kus oleks keskkond, kus me tutvustaksime nendele oma kultuuri, kus nad loomulikult lõimuksid? Samas saaksime meie, eestlased, paremini aru nende meelsusest ja võib-olla ka arengu takistustest siin Eestimaal.

12:19 TLÜ professor Ellu Saar

Jaa, see oleks kindlasti üks võimalus. Üks mu endine kolleeg just tegelebki nende keelepõhiste gruppide kokkuviiamisega, ta hakkas seda võimalust edasi arendama "Noored kooli" meetme alusel. Aga sellega suudetakse potentsiaalselt haarata ju ikkagi väga väikest hulka noori. Ma ei tea, võib-olla õnnestuks kuidagi hõlmata ka suuremat hulka. Probleem ongi just nendes erinevates suhtlusvõrgustikes. Kuna need on keelepõhised, siis on väga raske keeleoskust omandada.

12:20 Esimees Eiki Nestor

Suur tänu Tallinna Ülikooli professorile Ellu Saarele! Küsimuste ja vastuste aeg on läbi. Põhiseaduskomisjoni nimel teeb ettekande Mart Nutt. Palun!

12:21 Mart Nutt

Austatud härra esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Austatud aruande koostajad ja koostöökogupoolsed ettekandjad! Esmalt lubage Riigikogu põhiseaduskomisjoni nimel tänada aruande koostajaid! Aruanne on tähtis dokument ja selle koostajad teevad vajalikku ning tänuväärset tööd. Põhiseaduskomisjoni 15. mai istungil andsid aruandest ülevaate Eesti Koostöö Kogu juhataja Teele Pehk, nõustaja kommunikatsiooniküsimustes Helin Vaher ja aruande peatoimetaja Tiit Tammaru. Ülevaate tekitas põhiseaduskomisjonis ka debati, millest ma tootsin välja olulisemad küsimused. Kui kellelgi on aga soov kogu arutelu käiku jälgida, siis protokollis on kõik kirjas. Esmalt tõstatati küsimus, kas ühekeelsete lasteadeade ja koolide loomine tooks kaasa mitte-eestlaste eduka lõimumise Eesti ühiskonda. Aruande koostajad vastasid, et nad väldivad soovitusi, kuid praeguse süsteemi jätkamise kõrval oleks valikuks suunamuutus koolisüsteemis. Aruande koostajad saavad öelda, millised on võimalikud arengud. Praeguse olukorra jätkumine toob kaasa selle, et venekeelne elanikkond ei ole tööturul edukas, ja venekeelse koolisüsteemi säilitamine oleks neile karuteene. Valida on sulandumis- või lõimumispoliitika vahel ja viimase puhul arvestatakse rohkem rühmade endi eripära. Küsimusele, miks tekkis 1990-ndate alguses ebavõrdsus, mis nüüdseks ei ole vähenenud või ei ole oluliselt vähenenud, oli vastuseks, et see on eeskätt majandusšoki tagajärg ja et see protsess on aeganõudev. Tunti muret, kas praeguste rahvastikutrendide jätkudes jääb eestikeelne elanikkond mingil ajal Eestis vähemusse. Vastus oli, et praeguste trendide jätkudes seda ohtu ei ole, teema võib aga muutuda

aktuaalseks pikema perioodi vältel. Märjiti ka, et korrektse eesti keele õpetamine on võimatu, kui valdav osa kooli personalist on kas venekeelne või ei valda piisavalt eesti keelt. Kahe paralleelse haridussüsteemi teke ulatub aga tagasi nõukogude perioodi ja nüüd on sellele järgnenud venekeelse koolihariduse allakäik.

Eesti põhiseaduse preambulis on seatud Eesti Vabariigi ülesandeks tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade. Just see on Eesti Vabariigi olemasolu mõte. Kõik muu – ränne, lõimimine, majanduskasv, heaolu, sotsiaalkindlustus ja palju muud – on selle ülesande täitmise vahendid ja peavad olema allutatud sellele eesmärgile. Ränne kuulub lahutamatuks tänapäeva maailma. Küsimus on aga selles, kuidas suunata rännet nii, et see ei kahjustaks või lõppkokkuvõttes isegi ei hävitaks meie ühiskonda. Rääkides vajadusest leevendada tööjõupuudust, peame tõdema järgmist. Esiteks, kuna majandus areneb tsükliliselt, siis tööjõupuudus ja tööpuudus vahelduvad. Tööjõupuuduse leevendamine tööjõu sissetoomise teel ei tohi toita hilisemat tööpuudust. Võõrtööjõu sissetoomise eesmärk on majanduse elavdamine, ometi näeme mitme riigi praktikast, et pikemas perspektiivis on see tekitanud arvuka töötute armee. Seega pole majandus võitnud, vaid suurenenud sotsiaalkulutuste tõttu on kasvanud hoopiski surve maksumaksjatele. Sellele on väärtushinnangute ja kommune konfliktina lisandunud pinged kultuurivallas. Eestil on hea võimalus neid negatiivseid kaasnähtusi vältida, kui me suudame rännet mõistlikult suunata ja kasutada ning mitte lasta end ahvatleda ahnuse magusast nektarist.

Tööjõupuudusest tekkivate probleemide lahendamisel peaks eelistama kõiki teisi võimalusi, jättes tööjõu sissetoomise viimaseks abinõuks. Toon siin välja mitmed võimalused: Eesti enda ressursside maksimaalne ärakasutamine, sh eakate ja puuetega inimeste rakendamine, elanike ümberõppe võimaluste avardamine, kaasmaalaste tagasipöördumise soodustamine, tehnoloogia arendamine eesmärgiga korvata puuduvat tööjõudu. Seni, kuni võõrtööjõudu on odavam sisse tuua kui investeerida tehnoloogiasse, jätkub ärimaailma surve riigile seda teha, kuna negatiivsete tagajärgede eest ei maksa ettevõtjad, vaid maksumaksjad. Eesti vajadus tööjõu järele jääb niikuinii kordades suuremaks kui Eesti võimalused inimesi juurde tuua. Kuni meie töövõlljakus on neli korda madalam kui Soomes, pole mingit õigustust lappida majandust sissetoodava odava tööjõuga. Võõrtööjõu sissetoomisel võiks kaaluda punktisüsteemi kasutamist, nagu seda on pakkunud inimarengu aruande autorid.

Ränne ja lõimimine on ühe medali kaks poolt. Euroopa riikide probleemid on paljuski selle tagajärg, et sisserände tempo on käinud pikalt lõimimise tempost ees. See on tekitanud paralleelühiskonnad ja getod, kus inimesed on eraldunud nii sotsiaalses kui kultuurilises plaanis, ning pidevate pingete kolde. Paralleelühiskond eksisteerib ka Eestis. Usun, et praeguses seisus on see hõlpsasti ületatav, kui lasteaedades, koolides ja töökohtades suudetakse ületada inimeste lahterdamine keele järgi. Tõsi, meie paralleelühiskond on Nõukogude okupatsiooni pärand, kuid see tõdemine meid ei aita, me peame selle probleemiga toime tulema, mitte keegi teine meie eest seda ei lahenda. Keelekümblus, ühised lasteaiad ja koolid, ühine töö pluss lõimimismeetmed, nagu keeleõpe ja mitmed muud meetmed, on viisid, kuidas kaotada paralleelühiskond. Kui me nendele probleemidele piisavalt tähelepanu ei pööra, siis oleme silmitsi tõigaga, et paralleelühiskond hoopiski süveneb, ja sisseränne toidab seda.

Austatud kuulajad! Täna veel kord aruande koostajaid ja loodan, et Eesti ühiskonnal jätkub tarkust neist asjalikest mõtetest õppust võtta! Aitäh!

12:27 Esimees Eiki Nestor

Küsimused põhiseaduskomisjoni ettekandjale. Andres Herkel, palun!

12:27 Andres Herkel

Aitäh, austatud esimees! Austatud ettekandja! Ma jagan seda skepsist tempoka sisserände suhtes. Kui vaadata seda aruannet, siis sellel on hästi palju autoreid ning eri peatükkidest tuleb üsna palju ka erinevaid soovitusi. Minu küsimus komisjonipoolsele ettekandjale on säärane: kas selles aruandes on hoomatav ka mingi maailmavaateline tervik? Ja arvestades seda, et põhiseaduskomisjonis tekkiv järjekordne vaakum sunnib ettekandjat peagi saama komisjoni esimeheks, kas siit on väljaloetav ka mingi terviklik seadusmuudatuste programm ning kas te asute seda täitma?

12:28 Mart Nutt

Aitäh! Põhiseaduskomisjon ei ole seadusmuudatuste programmi teemat siimaani arutanud ja ma ei oska öelda, kas see üldse oleks põhiseaduskomisjoni küsimus. Võib-olla on see rohkem näiteks

kultuurikomisjoni või mõne teise komisjoni, võib-olla näiteks sotsiaalkomisjoni teema. Kindlasti puudutab see ka valitsusasutusi. Ma ei ütleks, et aruanne lähtuks otseselt maailmavaatest, sest see ei ole poliitiline dokument. See on ikkagi teaduslikel uuringutel põhinev dokument, mis kajastab nende uuringute taustal selgunud olukorda ja sellest tehtavaid järeldusi. Nii et mina küll ei otsiks sellest dokumendist mingit maailmavaatelist lähenemisviisi.

12:28 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

12:28 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Te andsite väga korrektselt ülevaate sellest, kuidas komisjon dokumenti käsitles ja hindas. Ma tean, et te olete temaatikaga väga hästi kursis. Kas te olete valmis välja tooma ka seekordse aruande kõige olulisemad sõnumid võrreldes eelmistega? Mis jäi komisjonis ja mis jääb teie enda jaoks nendest kõlama?

12:29 Mart Nutt

Aitäh! Eri aastate aruandeid võib ju võrrelda, aga tegelikult on nad keskendunud konkreetsetele probleemidele. Nii on ka käesoleva aasta aruanne keskendunud konkreetsele probleemile, mis on kõige rohkem seotud rände- ja lõimumisteemadega. Seetõttu ma ei tahaks mingit aruannete pingerida teha. Aga kõige olulisem sõnum – ma ei taha öelda, et me ei ole seda varem tajunud või adunud – on minu arvates ikkagi see, et Eesti ühiskonna kõige suurem probleem on paralleelühiskond, mis on kaasa toonud segregatsiooni. Ja ma tahan tingimata rõhutada, et seda valesti ei mõistetak: segregatsiooni tekitaja ei ole Eesti riik, aga Eesti riik on pööranud ebapiisavalt tähelepanu, et seda segregatsiooni ületada. Ja need meetmed, mis aitaksid segregatsiooni vähendada ja sellest n-ö paralleelühiskonnast lahti saada, on minu arvates aruandes suurepäraselt välja toodud. Riik peaks lihtsalt sellest õppust võtma ja tegutsema nende eesmärkide nimel.

12:30 Esimees Eiki Nestor

Yoko Alender, palun!

12:30 Yoko Alender

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Tänan hea ettekande eest! Mu küsimus puudutab sisserännet, tööjõu lisandumist. Aruanne kinnitab objektiivselt, et senine rändepoliitika on olnud edukas. Me võiksime ehk ühel hetkel jõuda sinnani, et loobume üldse kvootidest ja asendame need punktisüsteemiga, mis laseks siia inimesi, keda meil reaalselt vaja on, suurendamata seejuures ebavõrdsust. Kas te arutasite komisjonis seda tervikpaketti ja kas te toetate seda?

12:31 Mart Nutt

Aitäh! Natukene sama küsimus, mis oli Andresel, ja vastus oleks samuti enam-vähem sama. Aga kõigepealt, ega punktisüsteem ja sisserände piirarv ju tingimata ei välista teineteist, neid võib käsitleda ka koos. Iseküsimus on, et kui punktisüsteem kasutusele võtta, kas siis piirarvu järele enam vajadust on. Ma arvan, et seda küsimust tuleks lahendada ikkagi järkjärguliselt. Nii nagu härra Tammaru oma ettekandes välja tõi, et kui me räägime piirarvu kaotamisest, siis peab midagi selle asemele tulema. Sellist olukorda, kus jääb tühi, ei tohiks meie tööjõupoliitikas tekkida lasta. Selle tõttu ei saa ma praegu kindlasti öelda, et ma toetan piirarvu kaotamist. Aga kui punktisüsteem ennast õigustab ja selgub, et piirarvu ei ole vaja, siis tuleme selle küsimuse juurde tagasi.

12:31 Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

12:31 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! Minule jääb ka tänastest ettekannetest kõlama paralleelühiskonna probleem ehk kakskeelse ühiskonna püsimine, mitte probleemile lahenduse leidmine. Minu küsimus on, kas parlament ei aita mitte kaasa selle olukorra jätkumisele, isegi süvenemisele juba seetõttu, et me oleme hakanud seadustesse lisama formuleeringut "ja muus keeles". Mis on sinu hinnang?

12:32 Mart Nutt

Ma arvan, et probleem iseenesest ei peitu mitte selles. Dokumentide tõlkimine muudesse keeltesse ei ole mitte ainult sisepoliitiline meede, vaid on ka rahvusvaheline meede. See, kui meie õigusaktid on arusaadavad ingliskeelses, võib-olla ka venekeelses, prantsuskeelses, saksa keelses või mõnes muus võõrkeelses keskkonnas, on tegelikult meie riigi huvides. Ainult sisepoliitistel kaalutlustel, ma arvan, ei oleks seda vaja teha ja me peaksime tõepoolest pürgima siseasjaajamises selle poole, et eestikeelsed seadused oleksid kõikidele Eestis elavatele inimestele arusaadavad.

12:33 Esimees Eiki Nestor

Urve Tiidus, palun!

12:33 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Oma kõnes te kasutasite sellist väljendit, et Eesti rändeprotsesse korraldades ei tohi lasta end ahvatleda ahnuse magusast nektarist. Väga kaunis kirjanduslik kujund. Kas te täpsustaksite, kus on see piir, millest alates normaalne rändeprotsessi korraldamine läheb üle ahnuse magusast nektarist ahvatleda laskmiseks?

12:33 Mart Nutt

Aitäh! Ma arvan, et sellist arvulist piiri ei oska ei mina ega keegi teine täpselt välja tuua. See sõltub väga paljudest asjaoludest. Nii nagu varasemateski ettekannetes kõlas, kui Eestis oleks rahvastiku loomulik juurdekasv suurem, siis võiks ka sisseränne olla suurem, st me võiksime rohkem inimesi vastu võtta. Iseasi, kas selle järele üldse vajadust oleks, kui rahvastiku loomulik juurdekasv ehk iive oleks kõrgem. Mida ma selle ahnuse all silmas pean? Ma ei viitagi siin tegelikult mitte Eesti, vaid rahvusvahelisele praktikale. 60-ndatel ja 70-ndatel aastatel toodi näiteks Rootsi, Saksamaale, Prantsusmaale ja mitmesse teise riiki sisse väga arvukalt võõrtööjõudu. Küsimus, kas võõrtööjõu järele oli vajadus, ei ole tegelikult ühest vastust saanud. Küsimus oli paljuski selles, et anti järele ettevõtjate survele tuua sisse inimesi, kellele oli võimalik vähem palka maksta. Vaat see on see ahnuse piir, kui me anname järele sellisele survele ja jätame omad inimesed töötuks või soodustame nende minekut riikidesse, kus palgad on suuremad. Me toome sisse odavat tööjõudu, mis lööb meie palgataseme alla – see ongi see ahnuse magus nektar.

12:34 Esimees Eiki Nestor

Urmas Kruuse, palun!

12:35 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärne ettekandja! Te nimetasite oma sõnavõttus mitu korda paralleelmaailma ja rõhutasite, et see on tegelikult protsesse negatiivses võtmes toitud. Me teame, et paralleelmaailmadel on erinev inforuum. Kui edukad saavad olla siis muud protsessid, kui inforuum jääb samaks? Tallinna ja mõne muu suurema linna näitel saame öelda, et see on üks osa poliitilisest strateegiast.

12:35 Mart Nutt

Aitäh! Ilmselt ei ole meie võimuses seda inforuumi muuta, nii et me peame sellega vähemasti suures osas arvestama. Kui me räägime Eestis edastatavast infost, siis seda me saame suunata küll. Väljastpoolt Eestit tulevat infot me väga oluliselt reguleerida ei saa ja kindlasti ma ei leia, et me peaksime kuidagi administratiivsete vahenditega muukeelseid või teiste maade kanaleid kinni panema. Küsimus on nüüd selles, mida me teha saame. Me saame rakendada neid meetmeid, mida siin eelmistes ettekannetes välja toodi ja mis on aruandes väga selgelt kirjas. Valida ei tule mitte selle vahel,

kas inforuum või siis need meetmed, mis aitavad võib-olla paralleelühiskondi ühtlustada. Meil on alternatiiv, kas võõra inforuumi mõju või mitte midagi tegemine. Ja see alternatiiv minu arvates meile ei sobi.

12:36 Esimees Eiki Nestor

Arto Aas, palun!

12:36 Arto Aas

Aitäh! Mart, sina kui Eesti poliitika *grand old man* ja põhiseaduse hea tundja, mis sa arvad, kas üleminek eestikeelsele haridussüsteemile kõige madalamast astmest alates, st ka lasteaedades, peaks toimuma üle riigi siin Riigikogu suures saalis vastu võetud otsuse alusel või peaks jääma nii, nagu on praegu, et omavalitsused suuresti ise otsustavad? See viimane, nagu me näeme, taastoodab segregatsiooni ja seetõttu pole aastakümneid õiges suunas liigutud.

12:37 Mart Nutt

Aitäh! Hariduspoliitika on riiklik poliitika, mitte omavalitsuslik poliitika. Tähendab, kui võetakse ette mingisugused haridusalased ümberkorraldused, siis tuleb neid kogu riigis teha.

12:37 Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Mart Nutt! Küsimusteks ja vastusteks ette nähtud aeg sai läbi. Suur tänu! Austatud Riigikogu, avan läbirääkimised. Põhiseaduskomisjoni palvel teen ettepaneku, et kõigepealt võtaksid sõna fraktsioonide esindajad. Yoko Alender Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaaega.

12:37 Yoko Alender

Head kolleegid! Austatud juhataja! Head ettekandjad! Ilusat lastekaitsepäeva kõigepealt! Eesti kestab, kui meil sünnib lapsi, kui iga laps loeb, kui suudame kõigile lastele luua võrdsed võimalused areneda ja oma õnne luua. Samuti on oluline, et me kujundame ja viime ellu ise ja oskuslikult rändepoliitikaid ja laiendame Eesti suuremaks meie füüsilistest riigipiiridest. Riigi võimalus panustada sellesse, et tavalises Eesti peres on tulevikus vähemalt kolm last, on piiratud. Aga tehtud on nii mõndagi.

Inimarengu aruanne kinnitab objektiivselt, et ka Eesti senine rändepoliitika on olnud edukas.

Rahvastikuprotsesside tulemusel on nüüd toimunud rändepööre. Aastast 2015 on sisserändajate, sh tagasitulijate hulk suurem kui minejate hulk. Kohanemaks muutunud olukorraga, tuleb meil välja kujundada proaktiivne rändepoliitika, et mitte rikkuda seni hoitud ühiskondlikku tasakaalu, samas tagades Eesti rahvastikuarengute tingimustes vajalikud töökaed.

Sama oluline on edukas hargmaiuspoliitika – selline uus sõna –, suhted nende eestlastega, kes elavad, õpivad ja töötavad lühemat või pikemat aega mujal ja kellel on vabadus minna, soov ja võimalus hoida sidet ja tagasi tulla. Hargmaiuspoliitika osadena võib nimetada Euroopa Liidu liikumisvabaduste hoidmist, Eesti kodakondsuspoliitikat, asukohast sõltumatuid avalikke teenuseid, aga ka avalikkuse suhtumist igaühe vabasse valikusse õppida ja töötada seal, kus ta soovib. Need noored, kes lähevad laia maailma õppima, katsetama oma ideid või teenima perele paremat palka, ei ole reeturid, vaid Eesti suur võimalus areneda, luua sidemeid, saada suuremaks. Kui me loome siin peresõbraliku elukeskkonna ja tagame hariduse, mis on maailma parimaid, mis kutsub koju, kui me näeme neid inimesi kui võimalust, võime saavutada tasakaalu ka rahvastikuprotsessides.

Samuti on lõimumise valdkonnas. Seni kuni osa meist on näinud võimalust hoopis selles, et hoida osa ühiskonnast teises keele- ja inforuumis, on lõimumine läbi kukkunud. Kui hakkame päriselt nägema igas Eesti inimeses võimalust, võime koos saada suuremaks.

Inimarengu aruanne nendib: riik selekteerib lapsed 3-aastaselt paralleelühiskondadesse ja imestab, et lõimumine ei toimi. Nii taasloome lasteaiast alates ebavõrdsust, mis jätkub edasistes haridus-, elukoha- ja töökohavalikutes ja peegeldub isegi eeldatavas elueas. Meie põlvkonnal on aeg panustada võrdväärselt neile, kes tegid ära paljud suured reformid Eesti riigi rajamisel 90-ndatel. Miks jäi tegemata ühtse Eesti lasteaia- ja koolireform, selle üle võivad arutleda ajaloolased. Praeguse peaministri erakond on võimendanud elukohapõhise segregatsiooni soosimist, koondades pealinnas kogu venekeelse täiskasvanuhariduse Lasnamäele, sulgedes seal eesti koole ja lubades vene koolidele erandeid eestikeelse hariduse osakaalu osas. Küsides ühtse lasteaia kohta, oleme siinsamas saalis saanud

ebamääraseid vastuseid.

Meie ülesanne on siiski asuda tegutsema. Eksperdid on inimarengu aruandes oma selged soovitused andnud, ka rahvas on väljendanud oma tuge. Praxise lõimumismonitooring kinnitab, et umbes 70%, sh ka muukeelsed vastajad, toetab eesti keele õppe algust alates lasteaiast. Selles on öeldud, et lasteaed on osalise eestikeelse õppe alustamiseks olnud läbi aastate eelistatuim variant nii eestlaste kui ka teisest rahvusest elanike seas. Oluline on siinjuures märkida, et muukeelsete seas on suurem toetus mudelile, mille puhul õpitakse ühtses Eesti lasteaias, kus muukeelsetel lastel on lisaks nende keelt kõnelev abikasvataja. Tundub igati mõistlik mudel. Muukeelne elanikkond toetab eesti keele varajast õpet. Ent praegu puudub üldine, lihtne ja loogiline võimalus kõigil selleni jõuda. 2014. aastal oli vene keelt emakeelena rääkivaid õpilasi eestikeelsetes koolides ligi 10%. Varasemad uuringud on näidanud, et just parema sotsiaal-majandusliku taustaga venekeelsed pered, kes toetavad tugevamalt ka lapse õpimotivatsiooni ja hariduse edukust, otsustavad panna lapse eestikeelses kooli. Aga kes seisab ülejäänud laste võrdsete võimaluste eest, kehvema sotsiaal-majandusliku taustaga vene emakeelega laste eest?

Töökäte puudus on Eestis üha teravam probleem. Peame siiski kindlustama, et seda lahendades ei tekita me juurde uusi probleeme. Uus sisseränne kipub olemasolevaid paralleelühiskondi Eestis praegu pigem võimendama kui vähendama. Eestist ida poole jäävatelt aladelt saabuvad inimesed asuvad elama venekeelsetesse piirkondadesse, lapsed lähevad piirkonna venekeelsetesse lasteaedadesse ja koolidesse, võimendades nii nõukogude ajal tekkinud eesti ja vene keele põhiseid paralleelühiskondi. Eesti president Kersti Kaljulaid kirjutab aruande eessõnas: "Siit saab endale tööülesanded poliitik, kes tahab olla riigimees ja langetada otsuseid, mis tõesti kujundavad järgmiste põlvkondade Eestit." Nii presidendi sissejuhatuse kui ka aruannet läbiv tungiv soovitus on üks Eesti lasteaed ja kool. Praeguse valitsuse pakutud muudatus ei vii sihile. Nii kinnitataksegi, et venekeelsetes koolides arvukate eesti keele tundide pidamine ei vii aktiivse keeleoskuse ni. Miks soovib praegune valitsus eesotsas Keskerakonna haridus- ja teadusministriga hoida osa ühiskonnast kehvamate võimaluste juures, teises inforuumis ega võta kuulda ekspertide arvamust? See jäägu nende enda ja politoloogide selgitada. Mina arvan, et Eestil on vaja iga inimest. Meid on siin vähe. Ei tohi kedagi kõrvale jätta. Meie ülim eesmärk peaks olema pakkuda kõigile võrdseid võimalusi, luua keskkond, kus igaühe potentsiaali saab täielikult rakendada. Aus konkurents ja võrdsed võimalused olla õnnelik ja edukas, luua heaolu endale ja oma perele. Lõpetan tsitaadiga aruande kokkuvõttest: "Eestlaste ja eestivenelaste paralleelmaailmade ühendamise küsimus ei taandu üksnes Eesti julgeolekupoliitilisele olukorrale või hirmule Venemaa ees, nagu seda meedias sageli käsitletakse. Kaalukeelel on Eesti demokraatia ja selle aluspõhimõtted, nagu inimväärikus, õiglus, sallivus ja võrdsed võimalused. Avatud Eestis, kelle ülesanne on muu hulgas olla läänelike väärtuste kaitsja tsivilisatsioonide kokkupõrke piiril, ei tohiks erinev rahvus, emakeel, usk ega nahavärv olla mis tahes erikohtlemise, diskrimineerimise või lihtsalt kapseldumise põhjus." Aitäh!

12:44 Esimees Eiki Nestor

Helmen Kütt Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel. Palun!

12:44 Helmen Kütt

Palun kaheksa minutit!

12:44 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

12:44 Helmen Kütt

Austatud eesistuja! Head kolleegid! Lugupeetud ettekannete tegijad, külalised ja ülekande jälgijaid! Täna kõiki täna esinenuid "Eesti inimarengu aruande 2016/2017" tutvustuse ja suurepärase ülevaadete eest! 45 oma ala parimat ja tunnustatuimat eksperti ja teadlast on 252-leheküljelises ülevaates esitanud tõetruu pildi Eesti sotsiaal-majanduslikust tegelikkusest ja arenguvalikutest. President Kersti Kaljulaid toob eessõnas välja olulise mõtte: "Eesti inimarengu aruanne on praeguse Eesti portree koos töövahenditega, mis aitavad endale ette kujutada meie lapsi ja lapselapsi tuleviku-Eestis. Siit saab endale tööülesanded poliitik, kes tahab olla riigimees ja langetada otsuseid, mis tõesti kujundavad järgmiste põlvkondade Eestit." Olen veendunud, head ametikaaslased, et me kõik siin saalis

soovime olla need poliitikud, kelle otsused aitavad Eestit paremaks teha.

Tänavune inimarengu aruanne koosneb viiest suurest ja mahukast peatükist, nagu "Ränne ja rahvastikumuutused Eestis ja Euroopas", "Väljapoole avatud Eesti: hargmaistumine", "Sisseränne ja lõimumine", "Ränne, identiteedi- ja keelemuutused" ning "Eesti kultuurimuutused avatud maailmas".

Need kaheksa minutit, mis on täna minu kasutada, kahtlemata ei võimalda mul peegeldada sotsiaaldemokraatide seisukohti kõigi aruande teemade osas, sestap valisingi välja need mõned teemad, mille pärast on sotsiaaldemokraadid enim südant valutanud ja kuhu erinevate poliitikate kaudu panustanud. Kahtlemata kujundavad need nii tänast kui tulevast Eestit.

Meie tähelepanu keskmes on olnud ja on ka edaspidi heaolu kasv, sh heaolu jõudmine kõigi Eesti inimesteni ning ebavõrdsuse vähendamine. Julgen väita, et riigi pingutused, mis on tehtud laste elukvaliteedi parendamiseks ja perede vaesusest väljaaitamiseks, on andnud muljet avaldavaid tulemusi. Aga ka perepoliitikas on veel pikk tee minna. Mõistagi peab paranema avalike teenuste tase ja seda eelkõige maapiirkondades.

Eesti arengu võtmeküsimused on paljuski seotud hariduse ja tervishoiuga. Täiendavad investeeringud haridusse ja arstiabi kättesaadavuse parandamine annavad lootust, et ka nendes valdkondades on võimalik arenguhüpe saavutada. Eestimaalased on hariduse usku. See hoidis meid rahvana alles ja elujõulisena ka kõige raskematel aegadel, andis usku ja lootust ning viis lõpuks omariikluse taastamiseni. Praegu on haridusasjad rohkem kui kunagi varem laual, sest lisaks sellele, et me peame suutma pakkuda kõikidele lastele kvaliteetset ja ka erivajadusi arvestavat haridust, peame olema valmis pakkuma elukestvat õpet igas vanuses inimestele. Vaid see tagab inimestele kiiresti muutuvast maailmast tökohad ja kindlustunde. Riigieelarvest haridusele eraldatavad summad kasvavad, sellele lisandub omavalitsuste panus. Need peavadki hoidma ja kindlustama meie ühtluskooli head taset ning parandama kõigi haridusastmete kvaliteeti.

Tänane valitsus on teinud olulised otsused ka tervishoiu jätkusuutlikuks rahastamiseks. Enam kui kümme aastat on vaid räägitud vajadusest anda meditsiinisüsteemile raha juurde, sest töötavate inimeste maksudest ei piisa. Alles tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski põhjalik töö ning Eesti arstide ja muude meditsiinitöötajate selge toetus viisid lahenduseni. Valitsus on riigi eelarvestrateegias planeerinud haigekassale täiendavad summad aastateks 2018–2022. Perioodi lõpuks lisandub enam kui 100 miljonit eurot just järjekordade lühendamiseks ja parema ravi saamiseks. Oluliselt enam on hakatud rõhku panema ka haiguste ennetusele ning perearstide rolli suurendamisele Eestis. Eestisse ehitatakse Euroopa Liidu raha toel 69 uut tervisekeskust, mis on esmased ja kõige lähedasemad kohad, kus inimesed tervishoiuteenuseid saavad. Kui Eesti ühiskonnas on inimestel turvatunne, et neile ja nende lastele on tagatud hea haridus ning et meie arstiabi on kvaliteetne, siis tõuseb ka inimarengu indeks.

Uus inimarengu aruanne keskendub rändeajastule. Olukorras, kus demograafilised protsessid seavad riigi ja rahva ette üha suuremaid väljakutseid, peame olema nutikad, kiired, innovaatilised ja avatud – avatud nii ühiskonna kui mõttemaailma ja suhtlemise poolest. Vaatamata tuntavale heaolu kasvule viimase 25 aasta jooksul on Eestis siiski ebavõrdsus endiselt suur. Paljude inimeste ootused heaolust osa saada pole täitunud ning paljud on kodumaalt lahkunud. On tuntud ütlus, et kala otsib kohta, kus sügavam, inimene, kus parem. Selle kohaselt ongi ära mindud. Tõsi on see, et heaolu ja ränne on omavahel tihedalt seotud. Nüüd annab alust lootusrikkamalt tulevikku vaadata tõsiasi, et kahel viimasel aastal on väljaränne olnud väiksem kui sisseränne. Eestis toimub rändepööre ehk üha enam inimesi soovib elada siin.

Praeguse valitsuse suurimaid reforme on uuel aastal ellu kutsutud maksureform, mille tulemusena tõuseb tulumaksuvaba miinimum 180 eurolt 500 euroni. See tähendab lisaraha enam kui 80%-le töötajatest ehk enam kui 500 000 inimesele, mis kahtlemata vähendab ühiskonnas ebavõrdsust. Miljoni dollari küsimus on aga see, mida peaks tegema, et veelgi suurem osa lahkunud eestimaalastest tagasi tuleks. Peab enesele tunnistama, et sisseränne iseendast ei lahenda ühiskonna probleeme. Saame olla kindlad, et Eesti rahvastik ei vähene, vaid siis, kui sündimus oluliselt kasvab ning saabujaid on märksa enam kui lahkujaid. Vaid siis, kui noortel ja peredel on kindlus, et siin saab turvaliselt lapsi kasvatada, et siin on tagatud hea haridus ja tervishoid, ei minda Eestist ära. Samuti saab loota, et tullakse ka tagasi, et kodus rakendada kogutud tarkusi ja teadmisi.

Sotsiaaldemokraadid on veendunud, et Eesti Nokia on Eesti inimesed. Meie inimesed on meie raud-, kuld- ja tarkvara. Investeerides inimestesse juba sünnist, saame loota, et jääme kestma ja muutume riigiks, kus ebavõrdsus kindlal sammul väheneb ja kus elavad õnnelikud inimesed. Tänu elukestvale

õppele ning pikale tööeale saavad inimesed kauem aktiivselt osaleda ühiskonnaelus ja tunda ennast vajalikuna. Väärikas vananemine peab olema võimalik ja loomulik. Iga Eestis elav inimene loeb ja on väga oluline, et kõik tunneksid ennast turvaliselt.

On vägagi märgiline, et just täna, 1. juunil ehk lastekaitsepäeval me räägime Eesti inimarengu aruandest ja ühiskonna ees seisvatest väljakutsetest. Nimetaksin sotsiaaldemokraatide jaoks olulised sammud just lastekaitsepäevale mõeldes. Alustan seda loetelu lapsetoetuste jõulisest kasvust ning lasterikka pere toetusest peredele, kus kasvab kolm või enam last. Selle aasta algusest makstakse elatusabi neile üksi last kasvatavatele vanematele, kellele teine vanem ei maksa elatisraha. Sügisel käivitub suur toetus huvialaringides käimiseks, tänu millele saavad ringides käia ka lapsed, kelle vanemate rahakott seda ei võimaldaks. Ja veel tuleb nimetada uuel aastal suurenevat koolitoetust.

Head ametikaaslased! Oma kõnet alustades ma ütlesin end olevat veendunud, et kõik me siin saalis tahame, et Eesti inimestel oleks hea ja turvaline elada. Nii et vaatamata meie erinevale maailmavaatele soovin paremat koostööd kõigiga, et ühisosa otsida. Meil on üks ja ühine Eesti. Jõudu meile selleks! Ilusat lastekaitsepäeva kõigile! Aitäh!

12:52 Esimees Eiki Nestor

Mart Helme Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel. Palun!

12:53 Mart Helme

Lugupeetud esimees! Head kolleegid! Külalised! Mida öelda? Eelmine oli niisugune ettekanne, et ainult fanfaarid ja trummipöörin puudusid. Samal ajal ma ei saa jätta irooniliselt märkimata, et selle 25 aasta jooksul, kui Eesti on taas iseseisev olnud, on sotsiaaldemokraadid olnud mitmes valitsuses ja varanduslik ebavõrdsus on Eestis selle 25 aasta jooksul kolossaalselt süvenenud. Nii et teil on tõepoolest vaja väga palju ära teha, et hakata sotsiaaldemokraatideks, mitte olla lihtsalt fanfaaripuhujad. Tehke tööd!

Aga tuleme tänase olulise küsimuse arutelu juurde ja alustame algusest. Alustame sellest, et 25 ja rohkemgi aastat tagasi oli Eesti iseseisvumise mootoriks eestlaste hirm jääda oma kodumaal vähemusse ja Nõukogude Liidu viljastavates tingimustes välja surra. See oli meie iseseisvumise mootor. Täna, 25 aastat hiljem räägime me suures osas samadest probleemidest, mis olid päevakorral 25 aastat tagasi. Samas teeb meid ärevaks see, et me ei räägi enam rahvusest – see on nagu põlualune sõna, piinlik on olla eestlane. Tuleb olla eestimaalane, tuleb olla kodurahva liige. Jumala eest, ärge olge eestlased! See on tagurlik, see ei kõlba! Rahvuslus on Euroopa Liidu suurim vaenlane, rahvuslus on Euroopa suurim vaenlane – ärge olge eestlased, olge kodurahvas, eestimaalased! See on perversne ja sellega ei saa olla nõus ning meie erakond sellega ka nõus ei ole.

Nüüd, 25 aastat hiljem on eesti keel täpselt samuti surve all, nagu ta oli 25 aastat tagasi. Me näeme, kuidas praegune valitsuskoalitsioon surub vene keelt "teiste keelte" nime all seadustesse, toob seda igapäevapraktikasse. Ministeeriumid saadavad välja venekeelseid pressiteateid, eesti keel on selge surve all. Ainult pime ei näe seda. Eile oli meil siin kultuuriminister, kes selgelt ütles meile ütle mata jättes, et Kultuuriministeerium soosib vene keele toomist laulupeole. Ma lugesin täna Neeme Järvi intervjuud Maalehes. Neeme Järvi ütleb seal täiesti selgelt ja ühemõtteliselt: laulupidu on Eesti pidu ja see peab olema eestikeelne.

Lugupeetud rahvasaadikud! Astugem vastu katsetele Eestit multikultistada, eesti keelt köögikeeleks muuta ja asendada see suurrahvaste keeltega, mida ei ohusta maailmas mitte keegi ega mitte miski, samal ajal kui eesti keel on surve all. Ainult pime ei näe seda ja ainult ideoloogiliselt väärastunud inimene ei tunnista seda.

25 aastat tagasi me kirjutasime oma põhiseadusesse, mis on meie riigi mõte. Nüüd vaadatakse sellest riigi mõttest mööda. Täna räägiti siin rahvastikust, mitte rahvusest. Me ei ole rahvastik, me ei ole tööjõud, me oleme eestlased, me oleme venelased, me oleme võib-olla bantud või araablased, aga me ei ole rahvastik. Me ei ole statistilised ühikud. Mind kohutavalt häiris tänase arutelu juures see, et põhiriik oli tööjõul. Lugupeetud! Me elame 21. sajandil, mitte 19. sajandil. Ma arvan, et see on mingi Ameerika uuring, kus väideti, et sajandi keskpaigaks on 48% praegu eksisteerivatest töökohtadest kadunud tänu uutele tehnoloogiatele ja innovatsioonile. Mida me teeme nende 48% inimestega, kui me neid veel siia sisse tassime Ukrainast? Me kohtusime Politsei- ja Piirivalveameti peadirektoriga. Palun lisaaega!

12:57 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, kolm minutit juurde!

12:57 Mart Helme

Ma küsisin temalt, missugune on Politsei- ja Piirivalveameti suhtumine viisavabadusse Ukrainaga. Ta ütles selle peale, et see on suur peavalu. Loomulikult, ametnikuna ta täpsemat poliitilist seisukohta ei võtnud, aga ta ütles selgelt: see on suur peavalu. See on meile kui rahvusele samuti suur peavalu, sest, oleme täiesti ausad, Mart Nutt ütles selle samuti välja: meile ei taheta tuua mitte tööjõudu, vaid meile tahetakse tuua orjatööjõudu. Tahetakse tuua inimesi, kes on valmis töötama näruse palga eest, kes on sotsiaalselt kaitsetud, kellega juhtub kõige rohkem tööõnnetusi. Vaat sellist tööjõudu tahetakse meile siia tuua. Selle asemel – ja seda ma olen siit puldist korduvalt öelnud –, et me asutaksime riikliku tagasirändeagentuuri, tooksime oma inimesed, kes praegu Kalevipoegadena välismaal töötavad, koju, garanteeriksime neile elukohad ja nende lastele koolid, õpetaksime soome- ja ingliskeelsetele lastele uuesti selgeks eesti keele, räägime me orjatööjõu toomisest Eestisse. Meie erakond ei ole iialgi sellega nõus ja sõdib nii nagu Tasuja viimse mõõgalöögini selle vastu. Ma võin käe piibli peale panna kinnitades, et me seda teeme. Ja ma olen kindel, et meil on siin saalis selles väga palju liitlasi.

Aruanne peaks olema justnagu tasakaalustatud, apoliitiline. Sirvisin aruannet – see ei ole tasakaalustatud, ei ole apoliitiline, vaid on selgelt kaldu selle propaganda suunas, et meil on vaja rahvastikku kasvatada ja tööjõudu juurde tuua. See on selgelt selle poole kaldu! Kui ma kuulasin ettekandeid – ma ei olnud küll kogu aeg saalis, vahepeal kuulasin elektroonika vahendusel –, siis kõrva jäi samuti see, eriti kui jutt oli sellest, miks venelased ei räägi eesti keeles: nad ei taha. Nad elavad oma suure kultuuri ruumis. Nad ei taha, nad keelduvad, sest neil on suur keel ja suur kultuur. Neil ei ole kõõgikeelega asja. Nii lihtne see on. Räägime asjadest ausalt! Aga kui teadlased ütlevad, et nad arvavad ja usuvad seda või teist, siis mina ei arva ja mina ei usu neid teadlasi. Ma ootan teadlastelt fakte, mis põhinevad uuringutel. Ja niisuguseid fakte me täna kuulsime. Väga palju on tehtud uuringuid ja väga palju oli huvitavat, aga liiga palju oli ka ideoloogiliselt selgelt kallutatud arvamusi ja uskumist. Ärge tooge meile siia saali arvamusi ja uskumist, sest sellega me probleeme ei lahenda! Probleeme me lahendame faktipõhise, kaine ja ausa analüüsiga.

Ma räägiksin siin ilmselt paar tundi, aga mu aeg saab kohe-kohe otsa. Seega ütlen, et ma olen väga tänulik teadlastele selle eest, et nad tulid siia. Ma olen tänulik selle eest, et niisugune mõttevahetus organiseeriti. Aga ma tahan veel kord lõpetuseks rõhutada: me oleme poolel teel. Me ei ole täiesti ausad, me tuututame siin fanfaare ja põristame trumme – seal, kus poleks põhjust – ja loome mingisuguseid ideoloogilisi roosamannapildikesi. Ei ole mõtet! Saalis on ka täiesti terve mõistusega inimesi, kes roosamannat isegi mitte ei söö. Aitäh!

13:01 Esimees Eiki Nestor

Mart Helme, teie aeg sai täis. Priit Sibul, palun! Protseduuriline küsimus.

13:01 Hanno Pevkur

Aitäh, härra Riigikogu esimees! Ma vaatan, kell sai üks. Kodu- ja töökorra seaduse järgi sai meil tööaeg otsa.

13:01 Esimees Eiki Nestor

Riigikogu juhataja lisas päevakorda ühe punkti ja minu meelest sellega tööaeg pikenes. Priit Sibul, palun, Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni nimel.

13:01 Priit Sibul

Austatud Riigikogu esimees, palun ka lisa-aega! Kõigepealt palju tänu aruande koostajatele ja tänastele esinejatele! Head kolleegid! Eesti inimarengu aruanne on halastamatu dokument, mille lehekülgedel avaneb muu hulgas ka pilt Eesti rahva hääbumisest. Ma tean, et siin saalis on inimesi, kes leiavad, et see on paratamatu, ja on veendunud, et rahvusriigid on mineviku igand. Ometi enamik meist nõnda ei arva. Enamik siin saalis viibijaid on valmis seisma Eesti ja põhiseaduse kaitsel.

Praeguste rände- ja demograafiliste protsesside jätkudes jääb põlisrahvas Eestis vähemusse. Iga lahkunud Kalevipoeg suurendab tööandjatele langevat survet täita madala palgaga töökohti

sisserännanud töölistega, kes on nõus tegema tööd väiksema tasu eest kui põlisrahvas. Lahkunud Kalevipoeg tuleks ehk tagasi, aga mitte enne, kui talle tema töö eest väärilist palka makstakse. Iga sisserännanu toob riigile kaasa kulud. Iga sisserännanu laps on oma puuduliku keeleoskusega haridussüsteemi seisukohalt sisuliselt erivajadusega laps, kellega kaasneb täiendav rahavajadus ja koormus õpetajatele. Meil on olnud kombeks seda ignoreerida.

Ma ei taha öelda, et on aeg lõpetada igasugune sisseränne ja ehitada müüre. Vastupidi, kvalifitseeritud oskustega töötajate tulekut tuleb lihtsustada. Me oleme seda ka selles Riigikogu koosseisus juba teinud. Tänapäevaks on oluliselt lihtsustatud infotehnoloogiasektori ja *start-up*-ettevõtete töötajate tulemist Eestisse, nende hulgas on ka suurettevõtjaid ja investoreid. Seda poliitilist suunda peaksime ka edaspidi hoidma, et just kvalifitseeritud tööjõu Eestisse asumisel oleks bürokraatlikke takistusi vähem. Need on ka inimesed, kellel on märksa lihtsam saavutada sidusus siinse ühiskonnaga. Mündi teine pool on madalapalgalisel töökohal ja nende täitmine võõrtööjõuga. Lühiajaline töökäte toomine ei kaalu üles rahvusriigi väärtusi. Me ei tohi neid mündi pooli segi ajada. Me teame, millised probleemid on Euroopas lihttööjõuks toodud sisserännanute teise ja kolmanda põlvkonnaga, ja kui me tähelepanelikult vaatame, siis on need ilmingud juba meilgi näha. Need probleemid on tihti ehitatud Georgi lindiga, identiteediotsinguga, mis on suunatud Eestist väljapoole. Seda identiteeti ei leita päritolumaa kultuuritaustast, vaid vaenulikest ideoloogiatest, olgu selleks siis stalinistlik imperialism või radikaliseerunud islam.

IRL on astunud samme, et mõjutada demograafilisi ja rändeprotsesse. Oleme seisnud kolmanda lapse sünni väärtustamise eest. Üritame suurendada madalapalgaliste töötajate sissetulekut maksumuudatuste abil, seda lootuses, et lapsi sünnib rohkem ja inimesed jäta ära kolimata. Kas need lahendused on piisavad ja kas need on piisavalt head, selles on küsimus.

Ometi pole suurim oht ühiskonnale mitte ränne, vaid mütoloogia, desinformatsioon ja sellest lähtuvalt hirmud, samuti see, et kipub kaduma usaldus riigi tehtavate valikute vastu. Mul on kolm ettepanekut. Esiteks, rände- ja rahvusküsimuse arutelu peaks Riigikogu suures saalis muutuma iga-aastaseks ettevõtmiseks, kus me analüüsime toimuvat ning hindame, kas kehtestatud meetmed ja tehtud valikud toimivad piisavalt hästi. Teiseks on rändega seotud hulgaliselt müüte. Et mitte keerulises olukorras anda mütoloogiatele liiga suurt osakaalu, siis on mõistlik teha kogu rändega seotud informatsioon avalikuks, nii et igaüks võiks saada vastuse küsimusele, mitu pagulasperet või vallalist pagulast tuli Lähis-Idast, kui paljud neist on lahkunud, kui palju on meile Ukrainast tulnud töölisi, milline on kuritegevus sisserännanute hulgas. Tööjõu sisserände puhul tuleb meil eelistada kõrge kvalifikatsiooniga ja kõrge palgaga inimesi. Nagu ma juba ütlesin, üheskoos ministeeriumiga tuleb leida sisulisi lahendusi, kuidas vähendada bürokraatlikke tõkkeid sellise tööjõu asumisel Eestisse. Täna tähelepanu eest!

13:06 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaaega.

13:06 Krista Aru

Austatud Riigikogu esimees! Head rahvaesindajad! Lugupeetud külalised! Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel täna kõigepealt koostöökogu, kõiki aruande koostajaid, artiklite kirjutajaid ja tänaseid ettekandjaid. See aruanne on Eesti ühiskonna enesekirjeldus – enesekirjeldus sellest, millised me hetkel oleme. Kõigepealt ma tahaksin kiita kogu selle aruande ülesehitust ja üldist esitust. Väga lihtne on seda lugeda, sest kohe alguses tuuakse ära kõige olulisemad postulaadid, millised on põhiseisukohad. Kogu teema on jaotatud viieks peatükiks, iga peatüki alguses on selle toimetaja rõhutanud eraldi kõiki olulisemaid artikleid ja artiklite üksikuid seisukohti. Nii on igaühel kerge ühte või teise artiklisse süüvida. Tahan vastu vaielda lugupeetud Mart Helmele: tegemist ei ole hinnangute, uskumuste ega arvamustega. Iga artikli juures on korralikult ka viited kasutatud kirjandusele ja nii on kõigil võimalik veenduda, et teadlased ei lähtu vaid oma arvamusest ja uskumustest.

Selles aruandes on palju olulisi sõnumeid, mis kõik vajavad ükshaaval läbimõttlemist, kindlasti ka põhjalikumat läbitöötamist, kuid meie jaoks jäi üldistatult kokku võttes kõige selgemalt kõlama loomulikult paralleelühiskondade teema, mis on meie elus praegu väga aktuaalne. Teiselt poolt aga oli võib-olla isegi kõige kokkuvõtlikum järeldus, et 25 aastat on Eesti ühiskonnas ehitatud meie taristu, on see siis päris vundament või vundamendilaadne taristu. Esiplaanile on seatud majanduslik edukus, saavutused just selles vallas, et olla väga hea, tubli ja silmapaistev ning korralikul kohal kõikides rahvusvahelistes pingeridades. Nende 25 aasta jooksul on selle suure pürgimuse taustal hoopis

tagaplaanile jäänud inimene, on jäänud tagaplaanile sotsiaalsed probleemid, mille tõttu on tekkinud paralleelühiskonnad, millele me nüüd otsa vaatame ja mida tunnetame. See on meie praeguse elu üks osa ja meie suur ülesanne on leida üksikute poliitikate toel nende paralleelühiskondade ühisosa. Selles aruandes jäävad kõlama täiesti uued mõisted, mis vajavad kindlasti teadlaste poolt nii siin saalis kui ka laiemalt terves ühiskonnas mõtestamist. Näiteks hargmaisuus. Hargmaisuus väljendub ju meie igapäevases elus. Meil on palju neid, kes sellega iga päev kokku puutuvad. Aga kui me vaatame oma kultuuripoliitikat, siis näeme, et hargmaisuus ei ole kultuuripoliitikas uut mõtestamist leidnud. Ent Eesti suuremaks tegemine sõltub meist endist ja sellest arusaamast, et Eesti saab suuremaks ka nende inimeste kaudu, kes elavad ja töötavad hoopis teistes riikides. Me peaksime siit Eestist suutma tagada neile igapäevase sideme oma kodumaaga, olenemata sellest, kus nad füüsiliselt asuvad, ja näitama neile kätte võimaluse, kuidas nad saavad Eestile oma panuse anda. See on meie digiriigi üks pluss. Vaadates aga, milline on kultuuri kui paljusid võimalusi pakkuva ühiskonna arendamise võtme roll, tuleb öelda, et me ei ole ka kultuurivallas suutnud kasutada digiriigi kõiki võimalusi. Olen ise digiteerimisega palju kokku puutunud ja ikka eksinud selle digiteeritud varamu tõlgendamisel. Kultuurisfääri kajastav digivaramu peab olema just nimelt allikas, mis võimaldab olla iga päev kontaktis paigaga, kus on su kodu, kus on endiselt su elu, kus on su sotsiaalsed kontaktid. Ettevõtmine, mida Vabaerakonna fraktsioon kindlasti väga toetab, on haridussüsteemi ühtlustamine. See on paralleelühiskondade kaotamise alus. Ja me võime siin arutleda, miks alles nüüd selleni jõutakse. Ju on sellest meie ühiskonnas mööda vaadatud või on see olnud muude eesmärkide alla mattunud või on loodetud, et probleem kaob iseendast. Aga iseenesest, nagu näitab väga veenvalt ka inimarengu aruanne, sellised probleemid, mis on seotud eri keelte ja kultuuri valdkonda kuuluvate tähenduste, sümbolite ja arusaamadega, paraku ei kao. Siin on üks meesuguse riigi suurimaid ülesandeid, et riik peab looma võimalused ja eeldused, sh ka vajalikud tugistruktuurid, et haridussüsteemi kaudu säärane paralleelsus likvideerida. Edasi, rändeküsimused. Selles valdkonnas saab Eesti toetuda oma tarkadele ja teadmistepõhistele otsustele. Üleminek punktisüsteemile saab põhineda vaid läbiproovitud ja läbikaalutud praktilal, aga tahan siinjuures rõhutada, et see ei saa tugineda ainult OSKA andmebaasile, vaid just nimelt andmetele nende oskuste kohta, mida meie tööturg praegu ja tulevikus vajab. Mis puutub meie rahva identiteeti, siis oleme harjunud kuulma, et eestlase identiteet on väga etnosekeskne. Võib-olla on aga vaja oma identiteedi määratlemisel mõelda rohkem ühiskonna arendamisele, tuumikväärtustele, mille kandmine, edendamine ja elus hoidmine sõltub ikkagi põlisrahvast ehk siis eestlastest. Midagi kardinaalset ei juhtu ei homme ega ülehommel. Meil pole vaja karta, et eestlane jääb oma maal vähemusse. Aga eestlane ei jää siis vähemusse, kui ta oskab iseenda ja iga teise inimese puhul tunnetada meie kultuuri rikkust ja selle üle uhke olla. See, mis meie jaoks selles aruandes on puudu, ongi kodanikuühiskonna tunnetus, selle tunnetus, mis meil olemas on. Aga kokkuvõttes väga suur aitäh – see on pilt meist endist!

13:15 Esimees Eiki Nestor

Märt Sults Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun! Igor Gräzinil on protseduuriline küsimus, palun!

13:15 Igor Gräzin

Minu vekker näitab, et kell on 13.18. Ma astusin sisse ja vaatan, et siin koosolek käib. Millega on antud juhul tegemist? Novgorodi veetše või mis asi see niisugune on? Kell 13 pidi istung ära lõppema, minu andmetel selle aega pikendatud ei ole. Sina üksi seda teha ei saa. Tähendab, mis on selle ürituse nimi, mis siin käib?

13:15 Esimees Eiki Nestor

Tegemist on Riigikogu täiskogu neljapäevase istungiga. Paragrahv 64 lõige 1 ütleb, et istungi avab ja lõpetab juhataja. Sama paragrahvi lõige 3 ütleb, et kui on päevakorras punkt, mille sisuks on umbusalduse avaldamise arutamine, siis ei saa istungit lõpetada enne, kui selles küsimuses on otsus tehtud. Kas on veel soovi vestelda sel teemal?

Hea küll, ma seletan pikemalt, siis teil ei ole vaja nii palju protseduurilisi küsimusi esitada. Head sõbrad, kõik on väga lihtne. Te teate väga hästi, et ühed soovivad venitada umbusaldusküsimuse järgmisesse nädalasse, teised soovivad selle üle hääletada kohe. (Saalis on suur lärm ja kõlavad kommentaarid.) Kuulge, las ma vastan nüüd teie protseduurilistele küsimustele! Mina olen püüdnud asja lahendada nii,

et me oleks viks id ja viisakad kõigi vastu, kes on täna siia tulnud. Oleks ju olnud võimalus arutada umbusaldusavaldust päevakorrapunktina nr 1. Me ei teinud ju seda. (Keegi ütleb: "Oleks võinud!") Ei, aga miks me pidanuks seda tegema? Miks me pidanuks käituma ebaviisakalt nende suurepärase inimestega, kes tulid täna Riigikokku, et arutada oluliselt tähtsat riiklikku küsimust. (Kommentaarid saalist.) Oleks poole tunnise vaheaja võtnud – mingit vahet ei ole. Küsimus on selles, kas me käitume meie külalistega viisakalt või ajame siin oma jonni. Paragrahv 64 lõige 1 ütleb, et mina avan ja lõpetan istungi, ning lõige 3 ütleb, et kui on umbusalduse küsimus päevakorras, siis arutatakse seda nii kaua, kuni langetatakse otsus. Kas te soovite jätkata arutelu? Hanno Pevkur.

13:17 Hanno Pevkur

Ma tänan! Lugupeetud Riigikogu esimees! Ma austan kõiki inimesi, kes on siia tulnud ja kes teadsid, et neljapäeval arutab Riigikogu kella üheni olulise tähtsusega riiklikku küsimust ja kui sellest ajast ei piisa, siis võib-olla kella kaheni, kui Riigikogu istungi aega pikendab. Riigikogu ei ole otsustanud pikendada. Riigikogu juhataja ei saa meelevaldselt võtta endale õigust pikendada istungit ilma Riigikogu suure saali otsuseta. Mis puudutab korduvalt viidatud § 64, siis veel kord: § 64 lõige 3 annab õiguse päevakorraküsimus lõpuni menetleda. Mis puudutab umbusaldamise arutamist üle istungi aja, siis selle eeldus on see, et selle päevakorrapunkti arutelu on pihta hakanud. Meie võime seda täna arutada – mingit probleemi ei ole –, me võime ka täna hääletada. Ära arva, et me ei saa seda täna hääletada. Muidugi saame – saame täna, saame homme ja ka järgmisel nädalal. Austades just nimelt neid inimesi, kes siia on täna tulnud, mina tahan ka veel inimarengu aruande teemal midagi öelda. Aga see ei ole sinu suva, et sa ütled, et sina avad ja lõpetad istungi nii, nagu sina tahad. Seaduse raam on ees, Eiki!

13:18 Esimees Eiki Nestor

Keit Pentus-Rosimannus, palun!

13:18 Keit Pentus-Rosimannus

Aitäh! Mul on väga kahju, et me peame seda debatti pidama, ja mul on kahju ka sellest, et Riigikogu juhatus on otsustanud minna täiesti suvalise kodu- ja töökorra seaduse tõlgendamise teed. Paragrahv 48 räägib Riigikogu tööajagraafiku muutmise kohta. Praegu me arutame punkti, mis ei ole seotud umbusaldusega, ja selle punkti arutelu jätkamiseks oleks seaduse § 48 järgi pidanud Riigikogu tööajagraafikut muutma. Nii nagu me oleme iga kord teinud, oleksime pidanud ka täna istungit pikendama. See on võimalik juhul, kui see otsus kahekolmandikulise häälteenamusega vastu võetakse. Seda näeb ette Riigikogu kodu- ja töökorra seadus. Me ei ole seda teinud ja me arutame punkti, mis ei ole seotud umbusaldusega. Miks me § 48 ei täida?

13:19 Esimees Eiki Nestor

Toomas Kivimägi, palun!

13:19 Toomas Kivimägi

Aitäh, lugupeetud esimees! Ka minul on sama küsimus. Kui siin saalis ei ole just tegemist suvaõigusega, siis on mul siiras palve, et sa minule kui karjääri mõttes noorele Riigikogu liikmele nimetaksid selle kodu- ja töökorra seaduse paragrahvi, mis annab Riigikogu esimehele või juhatuse esimehele ainuõiguse pikendada Riigikogu istungit. Mina vaatan paberitest, et see peaks tavapäraselt kell üks lõppema. Kui on tahetud istungit pidada kella kaheni, siis on see hääletusele pandud. Millisele paragrahvile sa toetud, kui võtad endale õiguse ainuisikuliselt otsustada pikendada istungit kella kaheni?

13:20 Esimees Eiki Nestor

Igor Gräzin.

13:20 Igor Gräzin

Ma tahan ühele asjale tähelepanu juhtida. Võib-olla sa natuke parandad ennast. Sa praegu nagu viitad sellele, et see, mis siin toimub, on säärane, noh, heatahtlik suhtumine meisse, et sa armastad meid jne. Kas sa saaksid kinnitada, et sinu armastus ei puutu asjasse? Me hindame seda, aga sinu ülesanne ei ole meid armastada, sinu ülesanne on juhtida Riigikogu tööd, mida praegu, nagu sa näed, ei toimu.

Tähendab, Novgorodi veetše analoogia põhjal me oleme saavutanud olukorra, kus Riigikogu juhataja, kes on ametlikult igavesti vinge vend, on tegelikult lihtsalt niisama vaidleja väljakul, sest me oleme loobunud kodukorrast. Ma jätsin meelega küsimata. Palun ütle, mida sa seal teed! Sa ei juhata ju midagi.

13:21 Esimees Eiki Nestor

Laine Randjärv, palun!

13:21 Laine Randjärv

Austatud juhataja! Mina tahan öelda kommentaari, esitada küsimuse ja soovin sellele ka vastust. Meil on praegu tegemist protseduuriliste küsimustega, mitte lihtsalt retoorikaga, retooriliste lausete väljaütlemisega. Mul on olemas kogemus, et ma olen neli aastat olnud Riigikogu juhatuses. Ma ei mäleta juhtumit, et me oleksime ükskõik millisel põhjusel teinud otsuse, et neljapäevane istung võib pikeneda ilma igasuguse hääletuseta. Kui praegu oleks enne kella ühte olnud ükskõik missugune hääletus ja oleks otsustatud istungit pikendada kella 14-ni või ma ei tea, kella 24-ni, siis see oleks olnud legaalne. Mina tõlgendan praegust olukorda nii, et meie istung ei ole seaduspärane ja otsused, mis me praegu vastu võtame, ei kuulu täitmisele. Mis on sinu kommentaar, palun, sellele minu kommentaarile või küsimusele?

13:22 Esimees Eiki Nestor

Mart Helme, palun!

13:22 Mart Helme

Aitäh! Vastust eelkõneleja protseduurilisele küsimusele me ei saanud ja see on häbematus. See on lihtsalt häbematus ja mingit lugupidamist meie külaliste vastu selline käitumine muidugi ei ilmuta. Küsimus on järgmine: kas me peame siin hakkama jäljendama Ukraina ja Türgi parlamenti, kus kätega asjad selgeks tehakse, või saaks siiski kodu- ja töökorra kohaselt asju ajada?

13:22 Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu liikmed! Teie lahkelt loal ma vastan teie kõigi küsimustele korraga. Veel kord, § 64 lõige 3 ütleb nii: "Käesoleva seaduse §-s 134 ettenähtud juhul ei lõpetata istungit enne päevakorraküsimuses otsuse tegemist." See §-s 134 käsitletav päevakorraküsimus on umbusaldusavaldus. Kui te loete sellest samast ilusast kollasest raamatust meie kodu- ja töökorra kommentaare, siis te leiate sealt lause, et tegemist on erandjuhuga ja istung kestab sel juhul kuni hääletustulemuse selgumiseni, vaatamata Riigikogu töö ajagraafikuga sätestatud raamidele. See on olnud see sätte mõte. See mõte on ka täiesti loomulik ja loogiline. Jätkame arutelu! Märt Sults Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

13:23 Märt Sults

Kolleegid! Mul on rõõm teile teatada, et kunagi 25 aastat tagasi või kopikaid peale või kopikaid vähem Eesti taasiseseisvus. Ja siis nad istusid maha ja hakkasid arutama, kas Eestis peab olema põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Nad arutasid seda seitse aastat. Senikaua töötasid koolid ja lasteaiad oma äranägemise järgi – nii, nagu direktorite südametunnistus juhatas. Siis nad hakkasid arutama keelekümblust ja võeti üle Kanada mudel. Indiaanlased said ju inglise keele selgeks, nii peaks venelased eesti keele selgeks saama. Pandi meeletu nuts raha sinna alla ja nad jälle hakkasid asja arutama, aga mitte midagi vastu ei võetud. Raha kulus, ent vastutajat ei olnud. Eestlased ei hakanud vene keelt rääkima ja venelased ei hakanud eesti keelt rääkima. Identiteet kui selline kadus ära, sinimustvalge lipp oli häbiasi, kui keegi selle rinda pani. Siis nad hakkasid jälle arutama. Hääletati, arutati, istuti öösiti, hommikuti ja õhtuti, ja jälle arutati. Ja nii nad arutavad siia maani. Ja nüüd paneme kolm punkti: ... ja nii nad suridki välja.

Kuulge, sõbrad, seltsimehed, võitluskaaslased! Lõpetame selle nalja ära ja hakkame tõsiste asjadega tegelema! Uuringuid teinud teadlastele suur aitäh – väga põhjalik töö! Väga hästi tehtud! Aga iga teadlane teab ka seda, et teaduslik uuring põhineb kahel asjal: teoorial ja praktilal. Siin on praktikas natukene mööda pörutatud.

Ma olen 30 aastat koolis tööl olnud, 20 aastat olen olnud koolijuht. Praegu jääb mulle selline mulje, et murtakse lahtistest uustest ja akendest sisse täie rauaga. Kõik see, mille kohta siin öeldakse, et seda ei ole, on tegelikult olemas. Tähendab, keeleõpet tehakse – riiklikult pole see küll aktsepteeritud – , integratsiooni tehakse, segakoolid on ammu olemas, kuigi haridusministeerium on seda keelanud. Reformierakond on justkui avastanud, et venekeelses lasteaias võib lapsi eesti keeles õpetada. Seda on juba kümneid aastaid tehtud! Kui te seda varem näinud ei ole ja rahva sekka pole tulnud, siis see on teie probleem. Tulge kas või Põhja-Tallinnasse, ja te näete, kuidas see asi käib. Tallinna Kunstigümnaasiumis käib keelekümbel juba seitsmendat aastat. Kahe aasta pärast lõpetab esimene 9. klass, kes on õppinud n-ö edasi-tagasi ehk kasutanud kaheasuunalist keelekümbelust. Pool klassi on eestlasi, pool klassi on venelasi. See oli kunagi teie haridusministri poolt keelatud. Ma olen selle eest direktorina isegi käskkirja saanud, et ma ei ole põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest kinni pidanud. See on mul kodus ilusti raami sees. Aga ma tegin seda õpilaste nimel. Nii et põhimõtteliselt kõik need asjad toimuvad. Teadlastele aga ütlen: et need uuringud saaksid veel täpsemad, palun tuletage meelde vana tuntud klassiku Karl Marxi suurepärase teesi. Teaduslik uuring eeldab, et teooria peab olema praktikas tõestatud. Kui teooriat praktikas tõestada ei ole võimalik, siis on tegu pseudoteadusega. Ja ka senikaua, kuni pole võimalik teadusega siduda matemaatilist mudelit, on see pseudoteadus. Nii et palun üritame kõik numbritega kirja panna! Reformierakondlased, palun, olge nii kenad, vaadake, mida inimesed teinud on! Sisse murda uksest, mis on eest ära või lahti, ei ole nagu sügavat mõtet. Mardi väide, et venelased ei taha eesti keelt õppida, on natuke kaheldav. Narvas saateid tehes ma nägin entusiasmi, nägin, kuidas osa venelasi tahtis eesti keeles rääkida, aga neile ei antud lihtsalt võimalust. Seal ei olnud kohal seda riiki, kus saaks eesti keeles rääkida. Jõudu-jaksu!

13:27 Esimees Eiki Nestor

Jätkame läbirääkimisi. Hanno Pevkur, palun!

13:27 Hanno Pevkur

Austatud Riigikogu esimees ja head kuulajad, kes te veel saali olete jäänud! Ma igaks juhuks palun lisaaega ka!

13:27 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega, palun!

13:28 Hanno Pevkur

Ma tahan Reformierakonna fraktsiooni nimel meie külaliste ees vabandust paluda, et siin käib selline tsirkus, kus Riigikogu kodu- ja töökorra seadusest kinni ei peeta. Samas on meil hea meel, et me saame arutada inimarengu aruannet. See ongi oluliselt tähtis riiklik küsimus, kui mitte üle tüki aja kõige olulisem teema üldse, mida me oleme siin Riigikogu saalis arutanud. Tahan südamest tänada kõiki neid inimesi, kes on sellesse panustanud – neid on tõesti palju ja väga erinevatelt elualadelt. Selle aruande kaks kandvat ideed on täpselt need, mida me oleme inimarengu aruandelt alati oodanud: meie keele ja kultuuri püsimine ning meie rahva püsimine.

Rahvastikuküsimus on igal juhul küsimus, millest me lähiaastatel mööda vaadata ei saa. Keeleõppest on siin juba räägitud küll ja küll. Kaine talupojamõistus ütleb, et mida nooremaks sa keele õppimist alustad, ükskõik, kas see õpe on ametlik või toimub n-ö loomulikus keskkonnas, seda parem tulemus on. Kõige parem on, kui keel saadakse selgeks lapseas. Praegu käivad poliitdebated teemal, kas Tallinnas peaks keeleõpet varem alustama. Minu arvates on loomulik, et kui muukeelne laps astub formaalsesse õpikeskkonda, siis hakatakse talle kohe õpetama riigikeelt. Aga seni, kuni ta ei ole formaalses õpikeskkonnas, omandab ta seda keelt ümbritsevas keeleruumis ise. See on esimene oluline tähelepanek sellest aruandest. Ma loodan, et kõik poliitikud mitte ainult Tallinnas, vaid ka mujal mõistavad seda, et kui selleks on vaja õigusruumi kohendada, siis tuleb seda teha.

Kultuuriteemat on aruandes natukene vähem ja seetõttu ma kultuuril täna nii palju ei peatu.

Rahvastikuteemaga on seotud ka rändeküsimus. Kaine talupojamõistus ... Mingi lärm on kuskil saali ukse taga, Märt Sultsi häält on kuulda. Kas Riigikogu istung on sinna üle viidud? Kaine talupojamõistus ütleb selle koha pealt seda, et kui me mitte midagi oma käitumises ei muuda, kui minuealised ja minust nooremad ei mõista, et sündimuskordajast 1,6 või natukene peale ei piisa selleks, et Eestimaal oleks ka 100 aasta pärast rohkem kui miljon elanikku, siis on lisaks sündimuse kasvatamisele vaja tegeleda ka

rändeküsimusega. Ma ei küsinud professor Tammaru käest üldse mitte asjata seda, kas rändekvooti või sisserände piirarvu on vaja või ei ole. Ma ei taha rääkida kvootidest, vaid nii nagu seaduses kirjas on, sisserände piirarvust. Sisserände piirarv omal ajal tõepoolest kehtestati. Kui vaadata asja sisu, jättes poliitilised päevakemplysed kõrvale, siis tundub, et sisserände piirarv ei täida enam oma eesmärki. Meil on vaja tarka sisserännet ja tark sisseränne on see sisseränne, mida riik kontrollib. Ning riik saab kontrollida sisserännet seeläbi, kui ta kehtestab vajalikud kriteeriumid. Kas me nimetame seda punktisüsteemiks, kas me nimetame seda mingit muud moodi, ei ole oluline. Oluline on see, et me riigina kontrollime, keda me Eestisse lubame ja millistel tingimustel.

Väikesi möödusi muidugi võib teha. Euroopa Liidus me peame arvestama, et Euroopa Liidu kodanike vaba liikumine tähendab seda, et näiteks Saksamaal elav sinna kunagi sisse rännanud inimene võib tulla Eestisse, aga see ei tähenda, et ta võib Eestis elada ja töötada ilma meie tingimusi arvestamata.

Töötamiseks vajab ta luba, töötamiseks vajab ta töötamise registris registreerimist. See ongi tark ränne. Ma arvan, et oleks hea, kui me suudaksime siin Riigikogu saalis neid kahte teemat päevakorral hoida. Nagu põhiseaduskomisjoni nimel ettekande teinud Mart Nutt ütles, need ei ole kohaliku tähtsusega teemad, need on riiklikud teemad. Oleks hea, kui me suudaksime sellele koosseisule jäänud kahe aasta jooksul panna paika põhimõtted formaalseks keeleõppeks – just nimelt formaalseks, mitte vabatahtlikuks – alusharidusest peale, koolieelikutest peale, ja kui me suudaksime rändeteema ilma emotsioonideta läbi arutada. Sellega me teeksime järgmistele põlvkondadele väga suure teene. Eesti riik jääb püsima ja ei realiseeru stsenaarium, mis oli vist siin raamatus musta joonega rõhutatud: pean silmas seda, et praeguse 1,3 miljoni asemel on meid saajandi lõpuks 395 000 inimest vähem. Mitte keegi ei ole sellest huvitatud. Samas ei saa me endale klappe pähe panna ja öelda, et mitte keegi siia mitte kunagi tulla ei tohi. Seda enam, et sellessamas aruandes on kirjas, et Eestisse sisserännanud on pigem kõrgema kvalifikatsiooniga ja kõrgema palgaga.

Aitäh veel kord aruande koostajatele! Väga objektiivne, adekvaatne ülevaade! Mina omalt poolt soovin näha, et Riigikogu suur saal võtab kätte ja tegeleb kahe küsimusega: keel ja ränne. Siis on meil alust loota, et järgmine või ülejärgmine inimarengu aruanne, kus keskendutakse samadele küsimustele, on juba palju positiivsemate graafikutega. Loodame näha, et Eestimaal elavate inimeste arv, sh eestlaste arv on püsinud vähemalt sama. Ideaalis loomulikult võiks see natukene kasvada. Edu meile!

13:35 Esimees Eiki Nestor

Deniss Boroditš, palun!

13:35 Deniss Boroditš

Hea istungi juhataja! Head kolleegid! 26 aastat on vist piisav aeg, mille möödumisel teha mõningaid kokkuvõtteid Eesti arengutest, sh integratsiooni ehk lõimumise kohta. Siinkohal tahan ka mina tänada autoreid väga väärrika töö eest. Ise aga keskendun ma oma ettekandes lõimumise teemale.

Kas need märkused olid minu jaoks üllatavad? Ei olnud. Ma olen siin saalis üks vähestest, kes on vene koolis õppinud. Seega ma tean, mis see on. Ma tean, mis on Eesti haridusmudel, ja võin oma kogemustest öelda, kas see mudel soosib Eesti ühtset arengut, kas see on tulevikumudel või on tõesti viimane aeg midagi ette võtta.

Keeleõppe kohta ütles Märt Sults, et probleeme ei ole – kõik toimib ideaalselt alates lasteaiast peale juba vaata et 100 aastat. No ei ole nii! Võtame kas või Tallinna, kus süvakeeleõppe võimalus on ainult 20%-l vene lastest. Ei ole kõigil see võimalik! Me kõik teame ja ka aruandes on see selgelt välja toodud, et keeleõpe ja keeleoskus põhimõtteliselt panevad aluse sinu karjääri edukusele. Sellest oleneb suurel määral, kas sa oled edukas, kas sa oled kõrgelt haritud, kas sa oled kõrgelt kvalifitseeritud, kas sinu materiaalsed võimalused on head. Vaadake seda suurt graafikut! Teenindussektor on meie majandusmudelil oluline sektor, aga seal ei kasutata ära kogu seda potentsiaali, milleks paljud inimesed võimelised on.

Ma olen nõus, et kahes eri keeles koolide pidamine ei ole jätkusuutlik. 26 aasta möödumisel võime seda öelda. See süsteem ei taga kõigile hariduse head kvaliteeti. PISA tulemused näitavad, et vene koolide lapsed on eesti omadest umbes aasta jagu maas, järelikult vene koolide kvaliteet ei ole tuleviku seisukohalt sobiv. Kas vene koolides õppivate laste karjäärivõimalused on pärast lõpetamist head ja samaväärsed kui eesti koolide lõpetajatel? Ei ole. Üks võtmeküsimus on keeleoskus – kui see on kehv, siis inimese võimalused ülikooli ja edasi heale töökohale saada on väikesed.

Millist mudelit mina soovitan oma lastele? Mina tahan, et minu lastel ei oleks see hinnalipik juba

väiksest peast küljes, et minu kui mitte-eestlase lagi ongi olla teenindussektoris teisi teenindav inimene. Ma ei taha seda. Ma tahan, et laps ise valiks oma karjääri ja tal oleks kõik uksed avatud. Selles on väga suur roll ka riigil, riik peab seda soodustama. Paljud Eestis elavad lapsed ei valda piisavalt hästi eesti keelt, aga mitte sellepärast, et nad ei taha seda õppida. Riik peab keele õppimiseks looma võimalused, aga paralleelsete koolisüsteemide pidamisega riik minu meelest ei loo neid võimalusi.

Täna juba räägiti siin, et mida varem me alustame eesti keele õpet, seda parem – seda lihtsam on lastel õppida. Ma näen seda ka enda pealt. Ma ütlen ausalt, et mina ei ole eesti keelt mitte kunagi õppinud. Mitte kunagi! Ja ma olen väga tänulik oma vanematele, kes panid mind sügaval Nõukogude võimu ajal eesti lasteaeda. Ma ei taha teistsugust saatust ka oma lastele. Ma ei taha, et nad istuksid õpikute taga ja õpiksid eesti keelt niimoodi. Ma tahan, et see tuleks kergelt, sama kergelt kui emakeel, ehk siis lasteaias mängides ja arenedes. Siis neil ei ole enam probleemi ka koolis, neil ei ole probleemi ülikoolis ja nende karjääriksed on kõik avatud. Palun lisaaega!

13:38 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega, palun!

13:39 Deniss Boroditš

Loome tulevikukooli, kus mõlemakeelsed lapsed on koos ja kus koos käivad ka nende vanemad ja kus koos töötavad mõlemakeelsed õpetajad! Me kuulsime siin, et üks suur probleem on see, et sotsialiseerumiskohti ei ole piisavalt. Kool, haridussüsteem ongi see koht, kus inimene harjub, et tema ümber on erinevatest rahvustest inimesed. Kõik nad on seal koos, et saada hea haridus.

Minu arvates on kõige õnnestunud integratsiooniprojekt Eesti jalgpallikoondis. Võib-olla see meeldib mulle ka tänu sellele, et ma olen selle spordialaga tegelenud. Me kõik näeme, kuidas õlg õla kõrval eestlased ja mitte-eestlased madistavad mänguväljakul, kaitstes Eesti riigi au. Minu arust on seda uhke vaadata. Ei ole seal eestlased, venelased, ukrainlased ja valgevenelased, on Eesti koondis, kõik nagu üks. See kandub üle ka fännidele, nemadki ei tee vahet, kas üks või teine jalgpallur on eesti või vene taustaga. Me kõik näeme, et üks kõige populaarsemaid jalgpallureid on Konstantin Vassiljev, minu meelest Eesti koondise fännid lausa skandeerivad tema nime. Ma arvan, et selline peab olema Eesti: ühtne, tugev, ühised eesmärgid!

Mis on minu jutu mõte? Teeme meie laste elu kergemaks! Teeme mitte-eesti peredest tulnud laste elu lihtsamaks nii, et anname nendele võimaluse eesti keel selgeks saada juba lasteaias, viime süvaõppe juba sinna, ja teeme ühtse koolisüsteemi, kus eesti ja vene lapsed on koos, kus need, kes tahavad, saavad õppida tundma ka vene kultuuri ja rääkima vene keelt. Ka seda peab võimaldama. Aga paneme meie lapsed kõik ühte ruumi, sest meil on üks Eesti ja me ei suuda kahte Eestit pidada! Vähem loosungeid, rohkem tegusid! Aitäh!

13:42 Esimees Eiki Nestor

Urmas Kruuse, palun!

13:42 Urmas Kruuse

Austatud istungi juhataja! Head kuulajad! Siin saalis on niisuguseid küsimusi arutades hästi põnev. Kui eksperdid on puldis, siis on hea vaadata kolleegide nägusid. Eks kõik sõltub maailmavaatest ja kui eksperdid räägivad midagi kellelegi meelepärast, siis nende näod lähevad rõõmsaks ja hiljem on puldis mõnus seda rõõmu väljendada. Praegu võiks justkui jääda mulje, et täna on reformierakondlastel rõõmus nagu ees. Eksperdid on öelnud midagi sellist, mis klapib nende ideoloogiaga. Mina aga jäin mõtlema hoopis laiemalt nende ettekannete üle, mida head ettekandjad siin tegid, ja küsimuste üle, mis kolleegid esitasid.

On olemas ütlemine, et vanemate patte ei tohi nuhelda laste kaela. Ma pean silmas seda, et meie ajalooline pärand on paraku selline, mis on soodustanud ülevõimendatud sisserännet. Just see ebaloomulikult suur sisseränne oma olemusega on produtseerinud neid probleeme, millest me pärast iseseisvumist valju häälega räägime. Lähtuvalt sellest aruandest võiks nüüd küsida, millised asjad oleksid olnud muudetavad, millised mitte. Oleme ju tähele pannud ja seda kinnitatakse ka aruandes, et sisserännanute teine ja kolmas põlvkond on keeleoskuselt ja püüdlustelt edukam. Aga mitte piisavalt selleks, et vältida kõiki probleeme.

Ettepanekud ja arutelud selle üle, kuidas piirata sisserännet ja tuua Kalevipojad koju tagasi, on väga

palju seotud ka teatud eetiliste dilemmaadega. Ühelt poolt oleme riigina justkui käitunud õigesti ja öelnud, et me ootame Eestisse kõrgelt haritud eksperte. See on üks osa meie sisserändepoliitikast ja seda on peetud edukaks. Teiselt poolt näeme aga seda, et inimesed, kes püüdleval parema elu poole, kui neil praegu Eestis võimalik on, peavad ennast realiseerima teistes riikides. Ja see teistes riikides realiseerimine tähendab pahatihti seda, et nad saavad küll suurema sissetuleku, aga mitte parema positsiooni ühiskonnas. Seetõttu võib oma võimete rakendamine osutuda ääretult keerukaks. Nüüd keeleküsimumusest. Kui panna kaks lihtsat asja kokku – eelkõneleja praktilised kogemused lasteaiast ja ekspertide arvamused –, siis võib öelda, et see retsept on usutav. Järelikult on vaja sellega tööd teha. Ilma riikliku terviklahenduse ja positiivse sunnita ei ole seda ilmselt võimalik ellu viia. Kas praegune olukord tähendab seda, et teatud põlvkondadel tuleb teatud aastatel maksta lõivu nende otsuste eest, mis on olnud meile hädavajalikud ja paratamatud? Mõtlen taasisesesvumist, kiiret majanduskasvu ja püüdu ajaloolisest taagast lahti saada? Kindlasti see võib olla selle kõige hind. See on kurb, aga selle eest, et teatud põlvkonnad saaksid elada vabaduses, on teatud põlvkonnad pidanud maksma oma eluga.

Aga ühte ma julgen küll öelda. Me oleme siin saalis ja ka ühiskonnas laiemalt arutanud mitmesuguste rahvusküsimumuste üle. Täna kuulsime ettekannetes mitmelgi korral räägitavat eestivenelastest. Selle all mõeldakse üldiselt Eestis elavaid vene keelt emakeelena või esimese keelena kõnelevaid inimesi, kes ei pruugi olla venelased, vaid võivad ka olla ukrainlased, grusiinlased või kes tahes. Sellest lähtuvalt, kui me vaatame tõusetunud keeleküsimumusi, me oleme selle probleemi justkui tahtlikult inimestevaheliseks ehk kultuuridevaheliseks konfliktiks teisendanud.

Palun lisaaega!

13:46 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

13:46 Urmas Kruuse

Aga ma julgen oma kogemusele ja ekspertide arvamusel tuginedes öelda seda, et eestlaste loomus on selline, kui ükskõik mis maalane räägib eesti keeles, siis on tal väga kerge integreeruda. Piltlikult öeldes eestlane sulab üles, kui teisest keeleruumist pärit inimene räägib eesti keeles. Me peame hästi tõsiselt keeleõppesse suhtuma, kaasa arvatud sellesse, et juba lasteaias hakata eesti keelt laiapindselt õpetama. Sest kõik see, mis toimub hiljem tööjõuturul, on keeleoskusest ilmselgelt mõjutatud. Muidugi, ka töötukassa aitab inimesi teatud ametitesse tööle suunates nende keeleoskuse parandamisele kaasa, aga see ei pruugi anda neile seda head keeleoskust, mida auväärased eksperdid käsitlesid siin väärtuspõhise hariduse antava keeleoskuseks.

Mina loodan küll, et auväärne Riigikogul on piisavalt nutikust ja mõistust lähitulevikus langetada otsuseid, pidades silmas, et tulevased põlvkonnad saaksid osa tervikruumist, mitte ei elaks paralleelmaailmades. Ma täna ei kuulnud hinnanguid ega oska ka ise pakkuda, kui kiiresti ja kas üldse me võiksime jõuda selleni loomuliku protsessi kaudu. Vahest peaksime kasutama survemehhanisme. Aga fakt on see, et teistsuguste hoiakute ja kaasatuse huvides on meil vaja olla aktiivsemad, et need protsessid toimiks. Nii et ma julgen soovida auväärsele Riigikogule edaspidiseks tõsisemaid arutelusid. Aitäh!

13:49 Esimees Eiki Nestor

Maris Lauri, palun!

13:49 Maris Lauri

Head kolleegid! Ma ühinen tänusõnadega selle aruande koostajatele, sest kogu teemat on käsitletud väga tasakaalukalt, väga põhjalikult ja väga erinevatest aspektidest. Aruande põhijoon on just nimelt tasakaalukus, ja seda teema puhul, mida arutades tihtipeale domineerivad emotsioonid. Sellist tasakaalukat käsitlust kogeb tegelikult üliharva. Pidades silmas seda tasakaalukust ja põhjalikkust ning eri aspektidest lähenemist, ma arvangi, et tegemist on kui mitte parima, siis ühe paremaga inimarengu aruannetega, mis Eestis on tehtud. Minu poolt ekstra tänu tegijatele!

Ma ise tahan puudutada ainult ühte teemat. Tahan rääkida nendest inimestest, kes on üles kasvanud Eestis, aga läinud mingil põhjusel välismaale. Tahan rääkida nendest, kes sooviksid tulla tagasi Eestisse või kes on juba tulnud tagasi, ehk siis tagasitulijatest. Tänapäeva maailmas on üpris tavaline – ja see on väga hea –, et inimesed käivad aeg-ajalt välismaal. Hea on, kui käiakse turismireisil, aga veelgi parem,

kui natuke kohapeal elatakse ja viiakse end kurssi arengutega oma erialal või käiakse koolis, puutudes seejuures kokku kogu selle ühiskonna toimimisega. Sest sealt tulevad mõtted, sealt tuleb arusaamine. Ja kui tullakse tagasi, siis saadakse aru, mis on meil siin hästi ja mis on meil siin halvasti ning mida saaks paremaks teha. Suudetakse paremini ühiskonda mõista, osatakse tõmmata paralleele. Meie globaliseerunud maailmas on see eriti oluline, kui õppimas ja maailma avastamas käivad noored. Kahjuks on lood nii, et meil käiakse rohkem õppimas, kui meie inimesed käivad mujal õppimas. Nii et ka seda suunda peaksime silmas pidama, et meie noored käiksid välismaal õppimas ja tuleksid siis tagasi. Aga kui rääkida nendest, kes on läinud välismaale tööle ja võib-olla tahaksid tulla Eestisse tagasi, siis nad on pettunud. Nad ei ole tulnud tagasi, sest paljudel kaasmaalastel on seda tehes tekkinud probleemid kohastumisega. On kaks probleemi, mida need inimesed tihtipeale esile toovad. Esiteks see, kuidas toimib kohalik elu, kuidas toimib kohalik kogukond. Ja teiseks see, kuidas suhtuvad inimesed, potentsiaalsed kolleegid nendesse, kes on mõnda aega välismaal töötanud. On väga palju räägitud sellest, et on raske saada lasteaiakohti ja lood on kuidagi segased koolikorralduse ühtlustamisega. See on koht, kus riik saab appi tulla, ja tihtipeale tulebki appi, nii et asjad saavad lõpuks ära klaaritud. Väga palju on ka räägitud, et kogukond tõrjub tagasitulnuid. Kogukond tõrjub, ma rõhutan, neidsamu Eesti inimesi, kes on kaua siin elanud, aga on mõned aastad olnud näiteks Soomes, Belgias või Inglismaal tööl. Neid inimesi häirib teistsugune elu- ja töökorraldus omavalitsuse tasemel. Ma väga loodan, et see asi läheb paremaks. Ja siis teine pool: see, kuidas me ise suhtume oma inimestesse, kes tulevad tagasi. Ma palun lisaiega!

13:53 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaiega.

13:53 Maris Lauri

Paljud arstid ja muud medtöötajad on end pikemalt Soomes või mujal täiendanud ja siis natuke aega ka kohapeal töötanud ning tahtnud seejärel erialasele tööle Eestisse tulla. Meil on neid spetsialiste vaja. Me räägime kogu aeg, et meil ühe või teise eriala spetsialiste ei jätku. Meil on Eesti kodanikud, kes tahaks tagasi tulla. Aga nad põrkuvad probleemide otsa. Inimene konkureerib kohale ja teda ei aktsepteerita mitte sellepärast, et tema teadmised on puudulikud, vaid otsitakse mingit formaalset põhjendust, miks inimesele ära öelda. Kui hakata süvenema, miks seda inimest ei taheta tööle võtta, siis näeme, et selle taga on siin olnute hirm, et see uus inimene on lihtsalt liiga konkurentsivõimeline. Ta on tugevam kui nemad. Ja siis inimesed lahkuvad uuesti, nad pettuvad Eesti riigis. Sama on juhtunud nendega, kes on tulnud Eestisse perekondlike sidemete tõttu. Välismaalasel on raske tööd leida. Valitseb hirm selle ees, et inimene, kes tuleb välismaalt tööle, on laiemate kogemuste ja paremate oskustega. Mina olen tihtipeale tajunud lihtsalt kartust, et inimene, kes on mujal midagi õppinud, on parem spetsialist ja tal on rohkem kogemusi ja teadmisi kui kohalikel. See on hirm tugevama konkurendi ees. Aga me ei mõtle sellele, et see inimene annab ka meile midagi juurde – me saame tema pealt õppida, tema teadmiste teetudes asju teisiti teha. Ja siis tulevad intriigid, kiusamine jm. See teeb asjade seisu õnnetuks. Kuidas me siis saame rääkida sellest, et tulgu need eestlased tagasi? Nad ei tule tagasi, kui me suhtume nendesse halvasti, kui me teeme kõik selleks, et nad ei tunneks end siin hästi. Ma siiski loodan, et me saame sellest hirmust üle ja hakkame tulevikus aktsepteerima neid inimesi, kes tõesti tahaksid Eestis elada ja töötada. Sest uskuge, kui inimene tahab siin tegutseda, siis ta ka tegutseb ja teeb seda heas usus. Eestlased on ajaloo vältel ikka kaasanud enda hulka väga erinevatest rahvustest inimesi, kes siia sajandite jooksul on sattunud. Minu tuttavate seas on inimesi, kelle kaugete esivanemate seas on türklasi, minu esivanemate seas on sakslasi, ilmselt on ka teie esivanemate seas venelasi, rootslasi, soomlasi või keda iganes. Miks me neid kardame? Küllap nad adapteeruvad siin, me elame lõbusalt koos ja teeme Eesti elu paremaks. Aitäh!

13:57 Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

13:57 Andres Herkel

Härra esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Austatud vähesed järelejäänud selle teema arutamise jälgijad! Ma ei saanud ennist protseduuriliseks küsimuseks sõna, selletõttu teen sissejuhatuseks märkuse, et ilmselt § 64 lõige 3 on meil selle küsimuse käsitlemist mõnevõrra seganud küll. Ma olen valmis täiesti aktsepteerima, et see paragrahv käib umbusaldusavalduse kohta, aga juhataja ilmselt teinuks õigemini, kui pikendanuks tööaega käimasoleva oluliselt tähtsa riikliku küsimuse arutamiseks. Meie praktika on ju tavaliselt ikka olnud selline, et sääraseid arutelud kestavad kauem kui kella üheni. Sellist võimalust oluliselt tähtsa küsimuse arutamisel peaksid komisjonid alati silmas pidama. Need arutelud ongi pikemad ja katkestada neid kell üks, kui kõik fraktsioonid ei ole veel sõna saanud, ei ole ilus.

Ma suuresti ühinen komplimentidega inimarengu aruande kohta. Kõigesse süveneda nii kiirelt kahtlemata ei jõua, aga kogu vormistuslik pool ja ülevaatlikkus on päris hea. Probleemid, mis seal esile tulevad, on muidugi valusad. Kõige valusam kindlasti on tööelise elanikkonna vähenemine ja selle võimalik kompenseerimine sisserändega ehk siis sisserände paratamatus. Ma suurel määral nõustun komisjonipoolse ettekandja hoiakuga, et ega forsseeritud või tempokas sisseränne mingisugune rõõm ühiskonnale olla ei saa. Seda on kehvad kogemused teistes maades päris hästi näidanud. Arvestades Eesti väikest elanike arvu, meie rahvastiku mitteduurearvulisust, on see kindlasti meie jaoks väga suur probleem ja väljakutse, kuidas see lahendada.

Jah, kõrgepalgalised spetsialistid, tere tulemast! Tere tulemast tagasi ka meie oma inimesed, kes on läinud mujale maailma! Ma arvan, et Eesti sipleb tegelikult keskpärasuse lõksus. Just seepärast ei lähe mitte ainult madalama kvalifikatsiooniga inimesed oma tööjõudu rakendama naaberriikidesse, vaid lähevad ka väga head spetsialistid, Eesti oma kodanikud. Nii et kõik pingutused selleks, et neid tagasi tuua, on äärmiselt olulised.

Nüüd aga sisserände paratamatusest, mida meile aruandes näidatud on. Ma olen mõnel määral nõus, et ega loodus tühja kohta ei salli. Seepärast ongi rõhk asetatud keeleõppele alates lasteaiast ja eesmärgiks seatud segregatsiooni vähendamine. See on ääretult oluline küsimus. Tuleb tunnistada, et me oleksime võinud selle aja peale – taasiseseisvunud Eesti riiki on olnud juba üle 25 aasta – saavutada märksa rohkem, kui me saavutanud oleme, ja seda mitte ainult haridussüsteemis.

Segregatsiooniprobleem on laiem.

Oma küsimuses professor Ellu Saarele ma tõstatasin ka meediaküsimuse. Tal jäi üle nõustuda, et tegelikult see on suur küsimus. Ja eriti suur küsimus on see veel siis, kui selleks kasutatakse avalikkuse raha, et eri kogukonnad veel enam teineteisest lahus ja erinevas infoväljas hoida. See on väga halb. Osutan seda öeldes eriti just Keskerakonnale, kes on sellel toimuda lasknud. Meie paralleelmaailmadest kõneleb ka eelmise nädala juhtum, mille tagajärjel minister Korb tagasi astus. Meis on sügavalt sees hoiak, et me räägime eestikeelsetele valijatele ja venekeelsetele valijatele eri juttu. On täiesti lubamatu, et seda tehakse, aga seda me näeme siamaani.

Ma palun lisaaega!

14:01 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

14:02 Andres Herkel

Nii palju ei lähegi vaja, aga on veel üks küsimus, mille ma täiesti teadlikult püstitasin komisjonipoolse ettekandja ees. Kas sellel tegelikult väga erinevate, aga väga tunnustatud teadlaste kokkupandud aruandel on ka mingisugune läbiv joon, millest saab tuletada mingi ühese käitumisjuhise, kuidas hakata seadusi parandama? Või kas sellest peegeldub mingisugune maailmavaade? Vastus, mille ma sain, oli selles mõttes korrektne ja hea vastus, et maailmavaadet aruandes tunda olema ei peaks. Mõnikord seostatakse sotsiaalteadusi sotsiaaldemokraatiaga, aga parem oleks, kui inimarengu aruanne oleks kiretu ja selgelt faktipõhine ega suruks peale mingeid kindlaid lahendusi. Suurtes piirides, niipalju kui ma vaadata jõudsin, see aruanne sellel rajal ka püsib. Tavaliselt on niisuguste asjadega nii, et loed läbi ühe peatüki ja adud mingit probleemi ning selle peatüki lõpus on kenasti kirjas ka mingisugused soovitusel ja siis on see *heureka*-tunne, et seda tulebki teha. Aga kui sa loed läbi kõik need peatükid ja mõtled nendele vastuolulistele probleemidele, mille hulgas on nii tööjõupuuduse küsimus kui ka eesti keele ja kultuuri säilitamise küsimused, üldse meie kui rahva jätkusuutlikkuse küsimused, siis need asjad võivad omavahel risti minna ja ausalt öelda pilt muutub segasemaks. Mida rohkem tarkusi lugeda,

seda raskem on teha otsuseid, sellepärast et lihtsaid otsuseid siin ei ole. Aga igal juhul faktiline materjal on Riigikogu liikmete arvates väga tänuväärne ja selle eest suur aitäh!

14:03 Esimees Eiki Nestor

Laine Randjärv, palun! Kolm minutit lisaaega.

14:04 Laine Randjärv

Austatud juhataja! Head kolleegid ja head külalised! Ehkki ametlikult on see istung praegu protokollitav ja selle kohta tehakse stenogramm, ei ole ma sugugi kindel, et kuigi me sisustame oma aega väga sisukalt, arutades riiklikult tähtsat küsimust, on siin toimuv ilmtingimata legaalne ja et kõike seda, mida me peale kella ühte siin teinud oleme, saab käsitada istungil toimuvana. Ma ei saanud seda lihtsalt ütlemata jätta, sest tõesti mu süda valutab selle pärast. Ma tean kolleege ka koalitsioonierakondadest, kes on täpselt sedasama seisukohta väljendanud.

Aga tulles tänase teema juurde, ma keskenduksin lõimumise küsimustele, kuna see on valdkond, milles ma võin ennastki eksperdiks pidada. Suur tänu professor Ellu Saarele, kelle ettekanne on epohhi loova väärtusega! See on ilmselge näide sellest, kuidas moodi teadlased saavad aidata poliitikutel ebapopulaarseid poliitilisi otsuseid teha. Toetab ju aruanne seisukohta, et mis iganes rahvusest lapsed Eesti riigis ka ei ela, nad võiksid maast-madalast saada eestikeelset õpetust juba alusharidusest alates. Ma pean ütleva, et minu kogemus on selline, et lõimuvad paremini need inimesed, kes on tulnud Eestisse peale taasiseseisvumist. Tõepoolest, need, kes on siia tulnud Nõukogude okupatsiooni aastatel, osa ka täiesti sunniviisiliselt suunatuna Venemaa ja teiste liiduvabariikide kõrgkoolidest, on tulnud hoopis teise tundega kui need inimesed, kes on valinud Eesti elukohaks peale üheksakümnendaid aastaid. On tehtud ka selleteemalisi uuringuid. Küsimus ei ole mitte ainult keeleoskuses, vaid ka lojaalsuses. Ma arvan, et koos selle keele õpetamisega, millest me täna räägime, peaks õpetama ajalugu, ja seda ühes inforuumis. Kõige hirmsam on see, kui elatakse paralleelmaailmades mitte ainult keele ja n-ö tänapäevase inforuumi mõistes, vaid ka ajaloo tõlgendamise mõistes. Seda me kõik näeme, kuidas ajalugu on erinevalt tõlgendatud ka meie päevil, ja kahjuks meie enda kolleegid räägivad eri keeltes intervjuud andes eri infokanalitele erineva suunitluse või rõhuasetustega juttu. Ma väga pikalt siin nendel teemadel siiski heietada ei taha. Kõik tarkused on juba ära räägitud.

Aga koorijuhina tahan märkida, et ka laulupeoliikumist on püütud kasutada integratsioonivahendina. Sellest rääkis Mart Helme paar sõna, sellest on räägitud siit puldist viimastel päevadel ka arupärimiste kontekstis. Laulupidu on sündmus, mis kindlasti peab lõimima ja lõimib kõiki inimesi, kes astuvad laulukaare alla ja ühiselt koos laulavad. Sellel lihtsalt on niivõrd võimas jõud. Kuid kasutada laulupeo kava mingisuguse poliitilise integreerimismehhanismina on kindlasti täiesti lubamatu. Sellepärast ma tahan siin veel kord välja öelda, et alustame alusharidusest, alustame lasteaedadest, ja mitte ainult keeleõppega, vaid ka kultuuriloo ja ajaloo õppega. Usun, et me ei pea seda kummi venitama lõputult ja arutama ka aastakümnete pärast, kas Eesti rahvas ikkagi on integreerunud, kas kedagi assimileeritakse või sunnitakse olema lojaalne riigikodanik. Aitäh!

14:08 Esimees Eiki Nestor

Henn Põlluaas, palun!

14:09 Henn Põlluaas

Head kolleegid! Inimarengu aruande põhjal saame küll kena ülevaate statistikast ja arvudest, aga see ei räägi mitte poolt sõnagi põhilisest probleemist. Ei räägi sellest, et kunagi me tundsiime suurt muret Eesti rahvuse säilimise ja kestmise pärast. See oli üks põhjus, miks me tahtsiime saada iseseisvaks riigiks. See oli põhjus, miks me tahtsiime taasiseseisvuda. Isegi põhiseadusesse pandi kirja, et Eesti riik on loodud selleks, et eesti keel, kultuur ja rahvus püsiks. Sellest aruandest me paraku loeme Eesti rahvastikust, töökätest ja sisserändest, aga selles ei ole poolt sõnagi sellest, et Eesti riik on rahvusriik. Selles ei ole poolt sõnagi sellest, miks on meie rahvas olemas. Selles pole ka seda, et eesti rahvuse eksistents on ohustatud.

Ühelegi rahvastikuteadlasele ei ole saladus, et kui sisserännanud kontingendi koguarv moodustab enam kui 10% elanikkonnast, siis võib unustada igasuguse integratsiooni, igasuguse assimileerumise, sest tekivad eri kogukonnad, kes omavahel kokku ei puutu. Täna me näeme, et nii see tegelikkuses ongi. Meil aga soovitatakse muretseda Eesti rahva väikese sündimuse pärast, selle asemel et arendada

majandust, innovatiivsust, automatiseeritust, robotiseeritust, digitaliseeritust. Selle asemel, et korvata töökatte vähenemine, soovitatakse meile sisse tuua sadu tuhandeid immigrante. Kas see suurendab mingisuguselgi moel integreerumise võimalust? Kas see mingilgi määral suurendab eesti rahvuse püsimise perspektiivi? Sugugi mitte – vastupidi! Sellised ettepanekud on räiges vastuolus meie rahvuslike huvid ja ka põhiseadusega. Soovitatakse ju meil ennast ja meie rahvusriiklust hävitada meie enda kätega.

Sellesesamasse ooperisse kuulub ka jutt sellest, et me peaksime sisserändekvoodi üleüldse ära kaotama. Seda kvooti on niigi lahjendatud 17 erandiga, mis tegelikult võimaldavad piiramatult immigrante sisse tuua. Meie Euroopa Liidu raamdokumendist on välja võetud säte, et Eesti ei nõustu kohustuslike immigratsioonikvootidega. Meil puudub igasugune ülempiir, aga täna soovitatakse meile: toogem aga inimesi juurde!

Arusaam, et sisseränne korvab töökatte puudust ja elanikkonna vähenemist, on ääretult lühinägelik ja vale, sellepärast et ka sisserändajad ju vananevad. Ka nemad vajavad kunagi täpselt samasuguseid sotsiaaltagatise, pensioni jne. Kas me siis neid hakkame jälle omakorda uute sisserännanutega asendama? Nõukogude okupatsiooni ajal põhjendati sisserännet täpselt samamoodi: meil on töökatte puudus, me peame inimesi juurde tooma. Vene ajal käis siit eri hinnangutel läbi 5–7 miljonit inimest, kellest pool miljonit jäi siia. Tallinna rahvaarv oli 1945. aasta paiku 127 000. Aastal 1989 oli see pea pool miljonit. Ja kui enne oli Tallinn eestikeelne linn, siis Vene aja lõpul enam ei olnud ega ole ka praegu. Palun lisaaega!

14:13 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega, palun!

14:13 Henn Põlluaas

Kui me jätkame sellesama poliitikaga, püüdes lihtsalt, oma majanduse struktuuri ja innovatiivsust muutmata edasi minna ja tuua Eestisse hulgaliselt immigrante, siis on tagajärg katastroofiline. ÜRO andmetel on nii, et kui Euroopa Liit soovib samal kombel jätkata, siis peaks Euroopasse toodama 1,6 miljardit immigranti. Kas te kujutate ette, et see on siis veel Euroopa? Kas te kujutate ette, et peale sadu tuhandeid sisserännanuid on Eesti veel Eesti? Et Eesti on rahvusriik, et Eesti on riik, mis seisab eesti keele, rahvuse ja kultuuri eest? Loomulikult, ta ei ole seda enam.

Nii et see aruanne ja need soovitusel on, no kuidas öelda ... Ma ütlen lühidalt: meie Eesti rahva jätkusuutlikkuse perspektiivist hinnates on need soovitusel ülimalt lühinägelikud, ülimalt hävituslikud, ülimalt kahjulikud. Ma tõsiselt palun teid mõelda, miks me siin oleme. Me ei ole siin selle nimel, et kestaks lihtsalt mingi umbmäärane Eesti riik, millel ei ole eesti rahvusega ühel heal päeval enam mitte mingisugust seost. Tuletage meelde, miks me siin oleme, miks eksisteerib Eesti riik! Aitäh!

14:15 Esimees Eiki Nestor

Igor Gräzin, palun!

14:15 Igor Gräzin

Head saalis viibijad! Täna me räägime eesti rahvusest, Eesti rahvast, Eesti rahva seisundist. Üks Eesti rahva seisundi väga olulisi komponente on tema parlamendi seisund. Kui eestlastel ja Eesti rahval ei ole enam demokraatlikult, normaalselt toimivat parlamenti, siis minu arvates igasugustel ülejäänud demograafilistel arutlustel lihtsalt ei ole tähtsust, sest ei ole enam kedagi, kes arutaks, ja ei ole enam kedagi, kes midagi otsustaks. Selles mõttes meie kõik siin saalis võlgneme selgituse nii siin viibivatele lugupeetud külalistele, ettekandjatele kui ka iseendale ja Eesti rahvale.

Meil on käibel üks väga populaarne tsitaat, mida armastatakse korrata, aga unustatakse ära tsitaadi lõpp ja unustatakse ära, kust see pärit on. Taavi Aas armastab öelda, et asi ei pea olema aus, ta peab näima aus. Kust see pärit on? (Vahele hüüe.) Väga õige, see on Lion Feuchtwangeri teos "Edu". Seal on olemas ka teine tsitaat, mille pärast ma siia pulti tuln. Seesama justiitsminister Klenk, kes ütles selle lause, mis Taavi Aasale meeldib, on öelnud ka nii: "Seadust väänates ei tohi lubada endale vormivigu." See on see, mida me praegu nägime: vormi ignoreerimine muutus sisuks. Kas te panite tähele, et meie koosoleku mentaalsus muutus 13.05 teistsuguseks? Ma astusin siia sisse ja märkasn, et midagi juhtus. Tähendab, oli kadunud see vastastikune austus, lugupidamine, mis kõigele vaatamata ikkagi on olemas olnud, ja see demokraatlik õhkkond, mis on lasknud meil omavahel suhelda ka väljaspool seda saali. Me

saime aru, et me ei ole enam rangelt võttes parlament, ja me hakkasime aru saama, et hopsti, meile on lihtsalt kõik lubatud.

Ja see, et selle kõrval arutati nüüd veel ka seda aruannet, muutus järsku teisejärguliseks. Mis mõte on meil rääkida rahvuse tulevikust, kui me kaotasime 13.01 parlamendi – lihtsalt asja ees, teist taga. Õigemini me jäime alles sellistena, nagu me oleme – me oleme kõik toredad, sümpaatsed inimesed jne. Ja see on kõik hästi vahva. Me oleme laulupidu, me oleme sõpruskond, me oleme vennad, me oleme saatusekaaslased, teekaaslased – jah, aga see ei ole enam Riigikogu.

Ma tulin siia selleks, et kinnitada oma võluva kaasvõitleja Laine Randjärve kahtlust. Mida ma siin ka ei räägiks, näete, poisid kirjutavad kõik üles ja on mis iganes protokollid jne. Aga ma ei tea kaugeltki mitte, kas see, mida me siin praegu teeme, omab üldse mingit juriidilist mõtet. Kes annaks vastuse? Ma arvan, et esimene, mis kohe pähe tuleb ja mis on täiesti ilmne, on halduskohus. See ei ole põhiseaduslik küsimus, see on tavaline kontorisisene probleem. Ka äriseadustikus ja mujalgi on ette nähtud, mida teha, kui äri nõukogu esimees või juhatuse esimees hakkab üksinda otsuseid langetama. Selliseid asju juhtub alailma. Mõelge USA-s Chrysleri loole, kuidas Lee Iacocca alustas! Selliseid asju juhtub.

Niisiis, kõik me oleme rääkinud siin toredaid asju. Ma olen kõigiga nõus ja võib arutada jne. Aga ma tahan veel kord tähelepanu juhtida: rahvuse ja rahva tuleviku arutamine on oma mõtet kaotamas, kui sellel rahval ei ole enam seadusandlikku pead. Aitäh!

14:19 Esimees Eiki Nestor

Aitäh aruande koostajatele! Aitäh põhiseaduskomisjonile! Selle päevakorrapunkti arutelu on lõppenud.

2. 14:20 Rahandusminister Sven Sesterile umbusalduse avaldamise arutamine

14:20 Esimees Eiki Nestor

Läheme järgmise päevakorrapunkti juurde: rahandusminister Sven Sesterile umbusalduse avaldamise nõude arutamine. Tutvustan natukene selle päevakorrapunkti arutamise korda. Kõigepealt on ministri sõnavõtt, seejärel võib ministrile küsimusi esitada. Igal Riigikogu liikmel on õigus esitada üks küsimus. Seejärel tulevad fraktsioonide läbirääkimised ja pärast seda on lõpphääletus. Palun, rahandusminister Sven Sester!

14:21 Rahandusminister Sven Sester

Palun kolm minutit lisaaega!

14:21 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega, palun!

14:21 Rahandusminister Sven Sester

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kasutan võimalust, et öelda südamest ära mõned mõtted seoses mulle esitatud umbusaldusavaldusega. On tõsi, et Eesti majandusel ei ole juba aastaid olnud päikeselised ajad, seda ka hoolimata valitsuste vahetusest. Siiski on pilved hakanud hajuma ja päike pilve tagant paistma. Märk kiirema majanduskasvu võimalikust taastumisest on ka eilne Statistikaameti uudis, et Eesti sisemajanduse kogutoodang kasvas 2017. aasta I kvartalis võrreldes eelmise aasta I kvartaliga 4,4%. Loomulikult on siin tugevalt taga taastuv nõudlus välisturgudel. Aga aasta esimeses kvartalis näitas Eesti majandus üle tüki aja korralikumat kasvu.

Kõik me teame ütlust, et pill tuleb pika ilu peale. Eesti riik ei tohi korrata eelmise buumi harjal tehtud vigu. Eesti majanduslikud ambitsioonid ei või aga piirduda sellega, et oleme üle aastate ühes kvartalis saavutanud majanduskasvu mõni komakoht üle 4%. Ühe kvartali kiire kasvu kõrval peaksime vaatama ka kaugemale ehk seda, kuidas Eesti majandus on kriisist taastunud. Kuna majanduse kasvutempo on meile pettumusi valmistanud mitu aastat järjest, siis on meie majanduse baastase veel küllaltki madal. Töötame selle nimel, et majanduse head kasvu näitaksid ka järgmised kvartalid. Nõudlust toetavat eelarvepoliitikat on Euroopa Komisjon soovitanud kogu Euroopa Liidus. Majanduskasvu ei pea kartma, vaid seda tuleb igal viisil toetada. Täpsemad otsused eelarvepoliitika kohta saame teha sügisel, pärast Rahandusministeeriumi uue ja põhjaliku majandusprognoosi valmimist. Riigieelarve tuleb Riigikogule

esitada septembris. Loomulikult oleme valmis ka eelarvepoliitikas tegema korrektiive, kui majandusolukord seda nõuab. Olen ka varem öelnud, et struktuurse tasakaalu hoidmine pikema perioodi keskmisena annab valitsusele võimaluse majandust stimuleerida. Seda võimalust võib kasutada, kuid ei pea kasutama.

Eesti poliitikas ei ole viimastel aastatel esile kerkinud just palju ideid, mis meie elu tegelikult muudaksid. Erakondade programmid eelmiste valimiste eel olid pikad ja üksikasjalikud, aga neis oli väga vähe edasiviivaid ja ühiskonda laiemalt puudutavaid ideid. Mõned ideed siiski on olnud. Üks nendest oli IRL-il. Selle eest olen ma poliitikuna nii valimiste eel kui ka järel seisnud ja seisan edasi. Maksuvaba tulu reform langetab tööjõumakse ja teeb seda jõuliselt. See aitab leevendada ka ühte Eesti majanduse keerukaimat probleemi, töötajate nappust. Järgmisel aastal tõuseb väikese ja keskmise sissetulekuga inimeste maksuvaba tulu 500 euroni kuus. See lisatulu motiveerib inimesi eelistama töötamist toetustest elamisele ja praegu mitteaktiivseid inimesi tööle tulema. Samuti saavad leevendust ettevõtjad, kes peavad palku tõstes üha väheneva tööjõu pärast omavahel võistleva. Töötajate saadav lisaraha jõuab paljuski tagasi tarbimisse ja elavdab majandust. Ühiskondlikust vaatepunktist on see üks parimaid maailmas äraproovitud vahendeid vaesuse vähendamiseks. Küllap on see ka põhjus, miks me heade koalitsioonipartneritega Keskerakonnast ja sotsiaaldemokraatide seast astusime kõik selle idee taha ja sellest sai valitsuslepe tuum.

Ja koalitsioonileppe tuum on isegi ambitsioonikam, kui IRL oma valimisprogrammi koostades lootis ja uskus. Lisaks madalama palga eest töötavatele inimestele on keskmist palka saavatel inimestel esimesed 500 eurot maksuvabad alates 1. jaanuarist 2018. Tegu on suure muudatusega. Eelmise valitsuse 10-eurose sammuga liikudes oleks selleks kulunud 32 aastat. Nii jõuline tööjõumaksude vähendamine on võimalik teoks teha, nihutades maksukoormust teenimiselt tarbimisele. Maksutõusud üksikult võttes muidugi ei saagi meeldivad olla ja neid arutades on lihtne ära unustada, mis tänu täiendavale maksutulule paremaks muutub.

Maksuvaba tulu reformile lisaks on valitsus jõudnud teha või käivitada mitmed tarvilikud sammud, mida umbusalduse tekstis mõistagi pole ära toodud. Nimetan mõned. Eelmise valitsusliidu lõppu tähistas konflikt Riigikogu liikmete põhiseadusvastase riigi äriühingute nõukogudes osalemise teemal. Olen järjekindlalt hoidnud seda liini, et riigi äriühinguid juhitaks erasektori mängureeglite ja heade tavade järgi. Erasektori suurte börsifirmade eeskujul valib riigi äriühingute nõukogu liikmed nimetamiskomitee, kus ülekaalus on erasektori tippjuhid. Riigikogu liikmed enam nõukogudes ei osale. Ma loodan, et Riigikogu liikmed ei osale riigi äriühingute nõukogudes ka tulevikus – ka mitte siis, kui Reformierakond peaks uuesti võimule tulema.

Mitmed ettevõtjad on öelnud, et vahepeal oli palju aastaid, kus nad rahandusministri jutule ei pääsenud. Mulle meenub siinkohal Jürgen Ligi kahjuks tänaseks päevaks juba kuulus lause, et ettevõtjaid on ju vaid 4% ühiskonnast, mis nad virisevad. Neid on tõesti ainult 4%, aga nad toodavad 90% maksutulust. Kellega siis veel kui mitte nendega suhelda!? Rahandusminister on alati võtnud aega ettevõtjate ärakuulamiseks ja tagasisidet on küllaltki palju ka arvestatud.

Valitsusel on ette näidata ka teisi sisukaid ja tegelikke majanduskasvu soodustavaid otsuseid. Me kehtestame madalama maksumäära, 14% äriühingu regulaarsetele kasumijaotustele. Me tegutseme globaalsel turul ja see parandab Eesti atraktiivsust konkrentsis ettevõtjate uute investeeringute pärast. Me vähendame tööandjate maksukoormust, võimaldades töötajaid ettevõtte kulul maksuvabalt majutada ja transportida, samuti teha kulutusi töötajate tervise edendamiseks. Me muudame soodsamaks osalusoptsioonide maksustamise, et Eestis oleks hea paik kiiresti kasvavate äride jaoks. Me tegeleme ka bürokraatia vähendamisega. Näiteks loome alustavate ja väikeettevõtete jaoks ettevõtjaskonto – Euroopas uudse, täiesti bürokraatiavaba 20%-lise maksumääraga ettevõtjaskontovormi, mida saab kasutada alates järgmisest aastast. Jah, te kuulsite õigesti: see on täiesti bürokraatiavaba ettevõtjaskontovorm ja kaks korda soodsam maksumäär.

Opositsiooni töö on teha kriitikat, see on endastmõistetav. Ei saa aga öelda, et kurtmisele lisaks oleks opositsioon pakkunud mõne tegeliku ja sisulise alternatiivi, kuidas meie majandust kiiremini kasvama panna. Tuletan meelde, et eelmise valitsuse programm ei jõudnud tööjõu maksukoormuse langetamise osas kaugemale sotsiaalmaksu marginaalsest langetamisest. Kahtlemata ongi nii, et kõige lihtsam on riigieelarve kokku panna mitte midagi tehes. Kui Eesti oleks muuseum, kus peamine mure on, et külastajad eksponaatidele kahju ei teeks, siis nii võikski toimida. Aga Eesti ei ole muuseum, vaid toimiv ja edasipüüdlik riik, mille areng on faasis, kus ei saa loota ainult sellele, et iseenesest paremaks läheb. See valitsus on ette võtnud rohkem kui paar eelmist ning mina olen ministrina osa sellest meeskonnast.

Kui valitsuse poliitika ei meeldi, siis oleks võinud umbusaldusavalduse sisse anda juba novembris, üks päev peale valitsusliidu leppe allakirjutamist.

Head koalitsioonipartnerid! Hea opositsioon! Nagu ma juba ütlesin: ma olen seda meelt, et majanduskasvu ei pea kartma, vaid seda tuleb igal viisil toetada. Kui vaadata valitsuse poliitikat tervikuna – ja valitsuse poliitika on tervik, mitte ainult tervikust välja nopitud maksumuudatused, mis viimasel ajal on kõvasti kriitikat saanud –, siis on ka see valitsus ja koalitsioonilepe tehtud kiirema majanduskasvu toetamiseks. Selle nimel olen ka mina teinud tööd täie vastutustundega. Tänan teid tähelepanu eest! Olen valmis vastama küsimustele.

14:28 Aseesimees Enn Eesmaa

Üks hetk, ootame veel küsimusi. Neid ei ole. Siiski, Jürgen Ligi.

14:29 Jürgen Ligi

Palun esitage tõendid, et ma olen kunagi öelnud midagi sellist, nagu te äsja väitsite. Mina olen öelnud, et ettevõtjaid on 4%, mis nad virisevad? Palun esitage tõendid!

14:29 Rahandusminister Sven Sester

Aitäh! Ma saadan selle teile eraldi, ma veel eile tegin natuke kodutööd.

14:29 Aseesimees Enn Eesmaa

Veel kord, austatud minister, aitäh! Küsimusi rohkem ei ole. Avan läbirääkimised. Kõigepealt on võimalik sõna võtta nendel, kes on esitanud umbusaldusavalduse. Seega, esimesena Jürgen Ligi Reformierakonna fraktsioonist, palun!

14:29 Jürgen Ligi

Kas saaks kolm tundi lisaaega?

14:29 Aseesimees Enn Eesmaa

Lisaaega saab, kaheksa minutit, palun!

14:29 Jürgen Ligi

Ma küsisin mitu tundi. Aga erinevalt rahandusministrist, kes alustas laimuga, alustan mina tsitaadiga: "Riik ei saa minna seda teed, kus heaolu parandamise tuhinas hakatakse elama laenatud raha arvel. Pikemas perspektiivis oleksid sellel hukatuslikud tagajärjed, mida näitab ka tänane Euroopa võlakriis." Nii ütles Sven Sester siinkõneleja esitatud 2012. aasta eelarvet kommenteerides ja et asi kindel oleks, siis 2013. aasta eelarve eelnõu lugemise ajal ta sõnas: "Väga oluline on riigieelarve tasakaal, millest on vähe räägitud. On väga kerge võtta eelarvesse rahalisi vahendeid juurde, suurendades defitsiiti ja pannes selle raha kuludesse või investeringutesse. Me näeme, kus Euroopa oma eelarvedefitsiidiga on. See, et meie eelarve on tasakaalus, on üks hea asi, mille üle me võime Eestis uhked olla, vaadates Euroopat ja tegelikult kogu maailma."

Meil ja minul rahandusministrina aitas too võlakriis kehtestada struktuurse tasakaalu ehk eelarve jätkusuutlikkuse reegli ja sama Sven Sester sai jälle kõnet pidada ja öelda: "Teiselt poolt seadustame selged eelarve tasakaalu reeglid, ütleksin isegi, et selged mängureeglid. Nende tõttu ei ole tulevikus ei meil ega teistel parlamendierakondadel võimalust ega kiusatust riigieelarvet koostades üle oma võimete elada." Ja kirjutanud on ta ka, et IRL seisab Riigikogus selle eest, et eelarvesse ei jõuaks riigile üle jõu käivad lubadused, mis tooksid kaasa maksukoormuse tõusu ja riigivõla suurenemise. 2016. ja 2017. aastal aga käib Sven Sester siin puldis uhkelt kui kangelane raporteerimas juba üle jõu kulutustest, riigivõla suurendamisest ja maksutõusudest, tühistab eelarve jätkusuutlikkuse ja kiusatustest hoidumise reeglid ning teatab, et ta on valitsuses juba läbi viinud Eesti riigirahanduse Euroopa Liidu riikide silmis põhjalaskmise, mille eest ta eelmistel aastatel siin ise hoiatamas käis. Ja jutt pole tõesti mitte eelarve puudujäägist, vaid jätkusuutlikkusest, defitsiidi keelamise reeglist – reeglist, mitte konkreetsest eelarvest. Sellise sõnaga mees ei ole usaldusväärne ega ei sobi rahandusministriks. Eelmiste valitsuste kogutud reservid ja struktuurne puhver läheb päevakütteks ühele valitsusele. Pärast Sesteri kahjutuld ametisse astuvad valitsused sunnitakse eelarvet kärpima ajal, mil ühiskonnal niigi on

vaja hakkama saada Euroopa Liidust eelarvesse laekuvate summade järsu vähenemisega. Vastutustunde koha pealt valitseb Sven Sesteris nii karjuv vaakum, et isegi Ardo Hansson kritiseerib tema teguviisi kui omakasupüüdlikku. Hanssoni arvates kahjustab eelarvepoliitiline stiimul praegu majanduse kasvupotentsiaali. Nii ongi: tööturg püstitab temperatuurirekordeid, sisetarbimine on ebaproportsionaalselt domineeriv, inflatsioon võtab tuure üles, ekspordinõudlus on aga taastunud. Mitte miski Sesteri jutust toodust ei lahenda ühtki struktuurset majandusprobleemi, vaid ainult süvendab neid.

Me ei koge iial Sven Sesteri puhul, kes peaks olema riigirahanduse liider, ökonomisti lähenemist. Ta ei räägi, lähtudes majanduse paradigmat. Opositsioonis oleme seda nõudnud, kuid Sesteri jutt käib ikka majanduse elavdamisest. Eesti Panga ja eelarvenõukogu kriitika peale, et nii tehakse kahju, suudab Sven Sester kuus korda õhtu jooksul öelda: "Ma küsin vastu: kas teid rahuldab majanduskasv?" See ei ole rahandusministri vastus. See ei ole ka ausa mehe vastus, sest ta on valijale lubanud, et on parempoolne ja hoiab eelarve tasakaalu, ministrikohal aga on võtnud seisukoha, et majandus on sotsialistlik konstruktsioon ja parteibürokraadi armust köetav ahi. Ta räägib hasartmängu võtmes, sõltuvalt kaardijooksust, ja seejuures võimalikult segaselt, lootuses, et tühi kaart paistab kavalusena. Värsked andmed kinnitavad, et meil on olnud kasvu kiirenemise teemalgi õigus juba mitu kuud, aga valitsejad vastavad endiselt, et nad stimuleerivad majandust ja tõmbavad ettevõtlust käima. Käima ettevõtjad ongi tõmmatud. Nad on maruvihased, nad teevad avaldusi, milliseid ei ole kunagi valitsusele esitatud, sest esimest korda korraldatakse Eestis ka maksuralli. Aus on Sesteri tegevus selles mõttes, et osa lisakuludest tehakse uute maksude arvel. Ta ütleb, et ei tule automaksu, tuleb autolõiv, tulevad suuremad registreerimislõivud ja erisoodustuse hinna tõusud. Ta ütleb, et ei tule pangamaksu, tuleb pangatulumaks. Ta ütleb, et tuleb sotsiaalmaksu lagi ja sotsiaalmaks jääb 1% võrra alandamata, et ei tule astmeliselt kasvavat tulumaksu, tuleb astmeliselt kaduv maksuvaba miinimum. Ta ütleb, et ta võitleb paksusega, ja maksustab 1% kaloritest. Ning ta lubab 500-eurost maksuvaba miinimumi. Aga sellega ei anta vaesemale viiendikule rahvast mitte sentigi, veerandilt võetakse üldse ära ja selle 62 eurot saab ainult kolmandik – keskmikud tegelikult. Nõrgematelt võetakse ära ka tulu ühisdeklareerimise maksukergendus. Transiitraskeveokite teekasutuse tasu muutub kodumaiste autode topeltmaksuks ja rakendub ka kergeveokitele. Panditulumaksu pole tagasi võetud. Avalikkust petetakse infoga, et maksustatakse lõpuks ka panku, justkui nad juba dividendimaksu ei oleks maksma hakanud. Aga nende kogunenud kasumid jäetakse tegelikult maksustamata ja öeldakse, et niimoodi me nendega kokku leppisime. Pakendiaktsiis ei ole mitte parem keskkonnamaks vana asemel, vaid lihtsalt lisamaks senisele, et eelarve häbematus ära pakkida. Sester on kinnitanud: "Ma kohtusin ettevõtjatega!". Täna ta kiitles sellega. Toomas Lumani kinnitusele tähendas see seda, et tema kohtus oma direktoriga, Sester aga oma asekanstleriga ja millegipärast toimus see kõik ühes kabinetis. See ei ole usaldusväärne poliitika ega usaldusväärne jutt. Sester kinnitab, et ta lihtsalt täidab koalitsioonilepingut. See tähendab tegelikult, et me koondame ainult üht täitmata ametikohta. Umbusaldusavaldus on tõesti üks väga isiklik asi. See on isiklik asi ka mulle. Ma olen üks neist, kes kogu oma poliitikuaja on ehitanud seda, millega Sester varem kiitles ja mida ta nüüd hävitab. Lõpetagem see häbi nüüd ära ja umbusaldagem seda meest, kes ei vääri oma ametit! Aitäh!

14:36 Aseesimees Enn Eesmaa

Veel on võimalus fraktsioonidel läbi rääkida. Seda võimalust ei soovita kasutada. Siiski, Kalvi Kõva Sotsiaaldemokraatliku Erakonna nimel. Palun!

14:37 Kalvi Kõva

Hea Riigikogu aseesimees! Head kolleegid! Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon ei toeta täna kindlasti mitte rahandusminister Sven Sesteri umbusaldamist ja seda ühel väga lihtsal põhjusel: rahandusminister Sven Sester täidab tõesti koalitsiooni antud suunist, koalitsiooni antud ülesannet muuta Eesti elu. Seda tuleb muuta kardinaalselt just selles osas, mida me teeme meie laste, meie perede, meie inimeste heaolu parandamiseks. Me ju kõik teame neid uusi asju, mis juba sel aastal on rakendunud. Me teame, et meie ettevõtjatele on kõige tähtsam meie inimvara. Me püüame erinevate meetmete abil meie inimvara, sh meie lapsi tugevdada ja arendada. Need on kõik meetmed, mille rakendamiseks tuleb makse kokku korjata. Rahandusminister Sven Sester on seda tööd teinud ja meie arvates hästi teinud. Seega, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon ei toeta täna rahandusministri umbusaldamist. Aitäh!

14:38 Aseesimees Enn Eesmaa

EKRE fraktsiooni nimel Martin Helme, palun! Kaheksa minutit.

14:38 Martin Helme

Lugupeetud asespiiker! Lugupeetud minister! Head kolleegid! Ma väga pikalt ei taha ilukõnet pidada, aga tahan vastu vaielda mõnele asjale, millega loodetavasti peagi ametist lahkuv minister siin meile esines.

Kõigepealt soovin kõigi jaoks ikkagi väga rasvaselt alla joonida, et äsja avaldatud majanduskasvu numbrid ei ole mitte kuidagi, mitte ühestki otsast selle valitsuse teene, kes praegu ametis on. Eelkõige on see välisturgude teene, see on Eesti ekspordi elavnemise tulemus. Muu hulgas on kaasa aidanud ka euroraha kasutamine, aga praeguse valitsuse teene see kohe päris kindlasti ei ole.

Me näeme seda, et praegune valitsus ja praegune rahandusminister ehitavad üles uut buumi, mis vältimatult suure pauguga lõhki läheb. Teie, kallid koalitsioonisaadikud ja ministrid, valmistate Eestit oma praeguse rahandus- ja majanduspoliitikaga ette uueks masuks. Ühtlasi – siin kiideldi, et Eesti eksport elavneb – hävitate te meie konkurentsivõimet, nii et see võtab meilt lähiaastatel võimaluse eksportida hõlpsamalt kui meie naabrid. See tähendab seda, et kaovad ära maksutulud, mille üle võiks rõõmustada, kaovad ära ka töökohad ja lõppkokkuvõttes oleme oluliselt hullemas olukorras, kui me oleme praegu või olime natukese aja eest.

Ma tahan üle öelda ka seda. Jah, meil on vasakpoolne valitsus. Veel mõni nädal tagasi võis kahtlustada, et meie end kunagi parempoolseks pidanud rahandusminister lihtsalt viib ellu vasakpoolse valitsuse vasakpoolset majanduspoliitikat, aga pärast maksudebatte siin saalis on vähemalt minule küll täiesti selge, et üks kahest: kas meil on täiesti põhimõttelage ja ilma igasuguse maailmavaateta rahandusminister või ta ongi südames vasakpoolne, kellele meeldivadki kõik uued maksud ja vanade maksude tõstmine.

Tahan kõigile meelde tuletada, et parempoolsed saavad erinevalt vasakpoolsetest aru, et iga euro, mille valitsus laiali jagab, on kellegi teise käest ära võetud. Praegune valitsus võtab raha ära näiteks abielupaaridelt. Ta kaotas ära abikaasade ühise tuludeklaratsiooni, jättes sellest järele ainult kuludeklaratsiooni.

Loomulikult vastutab kogu selle poliitika eest terve valitsus, aga Jürgen Ligi märgitud asjaolud on minu meelest sellised, mis teevad täiesti võimatuks toetada praeguse rahandusministri jätkamist. Aitäh!

14:41 Esimees Eiki Nestor

Mihhail Stalnuhhin Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

14:41 Mihhail Stalnuhhin

Härra esimees! Lugupeetud kolleegid! Ikka on nii, et ühed on rahul, teised ei ole. Meil on alati valida. Meil on valikuvõimalused alati olemas. Kas ma sõidan koju rongiga või bussiga, ostan ma koera või kassi. Riigielus on täpselt samuti valikud. Me võime valida sellise olukorra, kus toimuvaga ei ole rahul kohalikud omavalitsused. Võime valida olukorra, kus rahul ei ole meditsiinitöötajad ega haritlased, kus inimesed näitavad oma rahulolematust sellega, et lahkuvad massiliselt riigist. Või siis võime valida olukorra, kus need inimesed on rahul ja vait, aga rahul ei ole mingid teised. Need on meie valikud. Meil oleks ammu olnud vaja muuta riigi poliitikat, pöörata see näoga rahva poole, kohalike omavalitsuste poole, sotsiaalvaldkonna poole. Ja rohkem tulnuks panustada investeringutesse. Praegune koalitsioonipoliitika ongi selline. Arusaadav, et kõik ei saa sellega rahul olla. Lomonossovi-Lavoisier' seadus ütleb: ei ole võimalik ühest kohast võtta nii, et sealt ei kaoks midagi. Ikka on kuskilt midagi vaja võtta. Me lahendame kõik need probleemid ära ja selleks on meil piisavalt aega. Aga täna me kinnitame, et me toetame praeguse koalitsiooni poliitikat ja oleme vastu umbusaldusavaldusele. Ma rääkisin muidugi Keskerakonna fraktsiooni nimel. Aitäh!

14:43 Esimees Eiki Nestor

Priit Sibul Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni nimel, palun!

14:43 Priit Sibul

Austatud esimees! Hea minister! Head kolleegid! See valitsus sai ametisse novembrikuus ja ma absoluutselt mõistan, et kõigile ei ole see meeltemööda. Hommikul oli kohtumine Igor Gräziniga, kes ütles, et iga opositsiooni eesmärk on alati koalitsiooni umbusaldada. Kui vähegi võimalik, siis ta seda ka teeb. Seda me täna ka näeme.

Me võime arutada, kellele meeldivad millised maksumuudatused ja millised ei meeldi või kas valitsuse seatud majanduskasvu eesmärgid on õiged või peaksid need olema teistsugused. Opositsioon süüdistas koalitsiooni ja ka rahandusministrit tõblemises. Ma kahjuks pean samu sõnu kasutama opositsiooni kohta. Jupp aega on kuulda olnud, et otsiti põhjust ning mõeldi ja räägiti sellest, et umbusaldada peaminister Ratast. Siis tekkis kellelgi idee, et hoopis mõnusam või mõistlikum võiks olla seekord etturina ette võtta Sester. Selline on opositsiooni sõnakasutus mingil arusaamatul põhjusel olnud. Kui ministrile on ette heidetud seda, et ta tõstab makse, siis sama palju kritiseeritakse teda arusaamatul põhjusel selle eest, kui ta püüab leida lahendusi, kuidas makse ära jätta.

Ma arvan, et tasuks korraks peegli eest läbi käia ja mõelda, milles ja kes täpselt süüdi on. Me oleme koalitsioonis kokku leppinud teatavad poliitikasuunad ja neid on Sven Sesteri eestvedamisel ellu viidud. IRL-i fraktsioon toetab rahandusministrit. Aitäh!

14:45 Esimees Eiki Nestor

Andres Ammas Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun!

14:45 Andres Ammas

Lugupeetav spiiker! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Härra rahandusminister! Mul on au meenutada praegu ühte 15 aasta tagust seika. Nimelt, ma mäletan päris täpselt Sven Sesteri tulekut poliitikasse. Tollel aastal, kandideerides Tallinnas kohalikel valimistel IRL-i nimekirjas, oli praegune rahandusminister ettur. Täna ei ole ta kindlasti enam ettur. Jah, ta ei ole etturist kuningaks või etturist lipuks saanud, aga temast on kindlasti saanud üks tubli ratsu vähemalt, kui male terminoloogiat kasutada. Sellepärast ei saa tema rolli praeguses koalitsioonis küll kuidagi nõnda pisendada, nagu minu eelkõneleja siin puldis seda tegi.

Sven Sester on rahandusministrina suutnud teha midagi täiesti ainulaadset ja uskumatut. Ma pean silmas asjaolu, et kuigi ta mõni hetk tagasi rääkis suhtlemisest ettevõtjatega ja ta on aastaid olnud IRL-i võtmeisik suhtlemises sponsorite ja ettevõtjatega, siis nii massiivset vastuseisu ettevõtjate poolt, nagu see väljendus eile meile ja avalikkusele saadetud ettevõtlusorganisatsioonide ühises pöördumises, ei mäletagi, vähemalt mitte Eesti lähiaja poliitikast.

On loomulik, et ettevõtjad muretsevad ettevõtluskeskkonna nõrgestamise pärast, et nad ei saa aru praeguse koalitsiooni maksupoliitikast. Sellest ongi keeruline ja võimatu aru saada. Meil kõigil on oma lemmikväljendid. Härra rahandusministri üks lemmikväljend on minu meelest "vaatame suurt plaani". Vaat seda suurt plaani peaks tõesti vaatama, aga praegune valitsus ei vaata. Praegune valitsus ei mõista oma otsuste kaugeleulatuvat mõju. Eesmärk on väga lühiajaline: saada oma lubaduste katteks raha. Mulle meenub üks rahanduskomisjoni koosolek, kus ma nägin praeguse koalitsiooni liikmete nägudelt, et ega neile see uus maksupoliitika väga ei meeldi. Kui ma pärast niimoodi omavahel, koridorivestluses küsisin ühelt kolleegilt, et kuule, ütle ometi, miks te nii teete, siis ta vastas väga siiralt: aga me tahame ka üks kordki valimisi võita. Ent ei võideta ju niimoodi valimisi!

Kaugele ulatuv strateegia on puudu. Aga kellelt teiselt kui mitte rahandusministrilt võiks oodata võitlemist kas või bürokraatia ja riigikapitalismiga, millele eilne ettevõtjate avaldus viitab? Seda võitlust ei paista aga kusagilt. Kolleeg Jürgen tsiteeris siit puldist härra Sven Sesteri varasemaid väljaütlemisi. See on kõik must valgel kirjas. Seda ei saa olematuks teha, kuigi võib-olla täna keegi tahaks. See paneb härra ministri väga keerulisse olukorda, kohati, võiks öelda, lausa skisofreenilisse olukorda. Ta on rääkinud ühte, siis rääkinud eelmise valitsuse rahandusministrina teist ja nüüd, selle valitsuse rahandusministrina räägib hoopis kolmandat. Millal ta siis on tema ise? Millal on Sven Sester tema ise olnud? Kas siis, kui ta ütles, et eelarve tasakaal tuleb põhiseadusesse raiuda, või on ta seda nüüd, kui ta ütleb, et see enam ei ole tähtis?

Selline olukord võib, vabandust, lõpuks viia isiksuse lõhestumisele. Sellest tuleks Sven Sester päästa. (Naer saalis.)

Ma saan aru, et praegune koalitsioon ja IRL eriti ei saa opositsiooni umbusaldusega kaasa tulla – teie uhkus ei luba seda lihtsalt. Hea küll, hääletage täna siis umbusalduse vastu, aga võtke homme ise

midagi ette! Tooge Sven Sester sealt tule alt ära ja vahetage rahandusminister välja! Tema ei pea tõesti kõiki koalitsioonikaaslaste poliitiliselt lühinägelikke ja rumalaid mõtteid teoks tegema ja nende eest vastutust kandma. Aitäh!

14:50 Esimees Eiki Nestor

Sellega on läbirääkimised lõppenud ja läheme lõpphääletuse juurde.

Austatud Riigikogu, kuna tegu on hääletusega, kus on otsuse vastuvõtmiseks vajalik Riigikogu koosseisu häälteenamus, siis palun teeme kohaloleku kontrolli!

Kohaloleku kontroll

Kohal on 94 Riigikogu liiget.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele umbusalduse avaldamise rahandusminister Sven Sesterile. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Poolt hääletas 42 Riigikogu liiget, vastu 52 Riigikogu liiget, erapooletuid ei olnud. Riigikogu ei avaldanud rahandusminister Sven Sesterile umbusaldust. Istung on lõppenud.

Istungi lõpp kell 14.53.